

K 35.141
2

18
ქ.
თბილისის გამ. საზოგ. გამოცემა, № 171

მეორე წიგნი

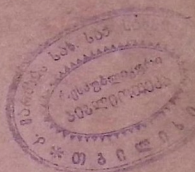
ავტორის ფაქსიმილეთი

მეორე გამოცემა

ტფილისი

ქალაქთა კავშირის სტამბა.

1919

მეორე წიგნი

ავტორის ფაქსიმილეთი

მეორე გამოცემა

ტფილისი.

ქალაქთა კავშირის სტამბა.

1919

Կա շատ, զ հրճել. կա զ-
կուս չհոգնող նշանակող բնու-
թյուն ունեն հիմք-ն զայն-եղջ-
յուն եղբայրս, և ինչ քան
է ժամ յոն, ք ընդունի ի
պարտականություն մեզին ին-
քից քան ի մեզ:

04/3/60 d2

Ingber, Elizabeth
1904/05.

3. Huggins

„არ გვინდა, არა!“

(სურათი)

— ტყუილად შევეცდებით, თქვენო კეთილშობილებავ, არ ისურვებენ! — უთხრა მღვდელმა ბოქაულს, როდესაც წირვის შემდეგ გალავანში გამოვიდნენ და დაბურული ხის ქვეშ დადგნენ. მათთან ერთად დადგა კიდევ ერთი სერთუკოსანი ახალგაზრდა, რომელიც იმათ გამოსვლამდის გალავანში დადიოდა და ხან რომელს საფლავის ქვას დააკვირდებოდა და ხან რომელს. ახალგაზრდა ხმა-ამოუღებლად ამოუდგა ბოქაულს მხარში და თავჩაღუნულმა მიწაზე ჯოხით რაღაცის ხაზვა დაიწყო.

იქვე ახლოს ქუდ-მოხდილები და გულ-ხელდაკრეფილები იდგნენ სოფლის მოხელენი და კიდევ რამდენიმე გლეხი და დაღვრემილები გასცქეროდნენ ცის სივრცეს. „რად შეგვაყრევინა ნეტა ეს სოფელი, — ჰფიქრობდნენ ისინი: — იქნება კიდევ რამე გამოგვიტყვრინა და ამ სისხლი-პური ქამის დღეს უნდა მოგვაცდინოს. კაი საქმე-კი არ იქნება, ხარჯი უნდა მოგვიმატონ, რომ მთელი სოფელი შაგვაყრევი-

ნა“-ო, ჰფიქრობდნენ და ვერ გამოეცნოთ, რა მიზეზით უნდოდა ბოქაულის სოფლის ყრილობა...

— მაშ მაგრე გგონიათ, მამაო?! — ღიმილით უბასუხა ბოქაულმა და ბოლთის-ცემა დაიწყო ხის ქვეშ.

მღვდელი ამ დროს დაეხინა შევერცხლილ თავიან ბზის ჯოხს, ილლით დაეყრდნო და მოსიარულე ბოქაულის თვალს ადევნებდა. ბოქაული ამ ტრიალის დროს, რაც ძალი და ღონე ჰქონდა, ულვაშებს უბერავდა. ხან დონჯს შემოიყრიდა და ~~დამთქნარებით~~ ზანტად გადიქიმებოდა წელში, თითქოს ტკბილის ძილიდან ეს არის ეხლა გამოაღვიძეს და ლოგინში იზმორებაო; ხან ხმალზე ხელს წაივლებდა და გახოკილ დედამიწაზე მაგრად გაუსვამდა; ხან კიდევ უეცრად შედგებოდა და წალის ქუსლებზე უცბად მოტრიალდებოდა. ბოლოს, მიუბრუნდა გლეხებს და ბრძანების კილოთი მამასახლისს დაეკითხა:

— ყველას შეატყობინე?

— ყველას, შენი ჰირიმე! — უბასუხა მამასახლისმა.

— შეიკრიბნენ კიდევაც?

— კანცელარიასთან არიან შეკრებილები და შენს მობრძანებას ელოდნენ.

— კარგი, წადით და უთხარით, პრისტა-
ვი ეხლავე მობრძანდება-თქო.

— ეხლავე, შენი ჭირიმე, ბატონო!

მამასახლისი და სხვა გლეხებიც მაშინვე
გაბრუნდნენ და, ვიდრე გალავნის კარებს არ
გასცდნენ, ქუდები არ დაუხურავთ.

— Да, да, მამაო, ტყუილად გგონიათ,
ვითომ გლეხები არ ისურვებენ.

— მე, თქვენო კეთილშობილება, გამოც-
დილებამ დამარწმუნა, რომ არ ინდომებენ.

— როგორ?

— ისე, რომ ამ ოთხის წლის წინად, მის
უსამღვდელოესობის უქაზის თანახმად, სამ-
რევლო სკოლა გავმართე და, აი, დღეს იმისი
ხსენებაც აღარ არის. ამისი მიზეზი გლეხები
არიან. წარმოიდგინეთ, თქვენო კეთილშობი-
ლება, მეორე წლის გასვლამდის, ერთი რა არის,
წამლად ერთი ბავშვიც აღარ დაიარებოდა სკო-
ლაში, თუმცა-კი პირველს წელს ზედა-ხორა ჰქო-
ნდათ და ადგილის უქონლობით ბევრი არ მი-
ვიღე.

— ეე, მამაო, სამრევლო სკოლა რა სახსე-
ნებელია სამინისტრო სკოლასთან, რომლისთვი-
საც ათასნაირი პოპეჩიტელსტვოები და ინსპექ-
ტორსტვოებია დაარსებული, რომელშიაც სულ

იმისთანა სპეციალისტი, როგორიც ვლადიმირ სერგეიჩია, მასწავლებლები ინიშნებიან. ვლადიმირ სერგეიჩმა გორის საოსტატო სემინარია დაამთავრა და მოწმობაც კარგი მიიღო... რასაკვირველია, — განაგრძო ისევ ბოქაულმა, როდესაც ისინიც კანცელარიისკენ წავიდნენ: — ვლადიმირ სერგეიჩისთანა მასწავლებლები კარგად წაიყვანენ საქმეს. ესეც რომ არ იყოს, სირცხვილიც არის, რომ ორას კომლიანს სოფელში სამინისტრო სკოლა არ არსებობდეს. აქ, რასაკვირველია, სამრევლო სკოლა არ ივარგებს. სამრევლო სკოლები იმ სოფლებში უნდა გაჰმართონ, სადაც ათიდგან ოცამდის კომლი მცხოვრებია, ან კიდევ ცოტა მეტ-ნაკლები.

— ეგ სულ ერთია, თქვენო კეთილშობილებავ, სამრევლო იქნება თუ სამინისტრო, არ იხეირებს, როდესაც გლეხებს სწავლის სურვილი არა აქვთ. გლეხს რო სწავლის მნიშვნელობა ესმოდეს, იმისთვისაც კარგი იქნებოდა, მაგრამ რო არ ესმით, რას ვიზამთ!

— რო არ ესმით, უნდა გავაგებინოთ. აი, ეხლა ვნახავთ, რა სიხარულით მიიღებენ ჩვენს წინადადებას, როდესაც... როდესაც ვლადიმირ სერგეიჩი აუხსნის სწავლის მნიშვნელობას.

ვლადიმირ სერგეიჩმა გაიღიმა ამ სიტყვებ-

ზედ და თვალწინ წარმოიდგინა, თუ როგორ გამოვალ შეკრებილი ხალხის წინ ამ რამდენისამე წუთის შემდეგ და დავიწყებ ჩემ „სიტყვას“, რომელიც ხალხს აღტაცებაში მოიყვანს და დაუყოვნებლივ სურვილს გამოაცხადებსო. „გლებებმა, — გაიფიქრა ვლადიმირ სერგეიჩმა: — თავიანთ აღტაცების გამოთქმა ტაშის დაკვრით არ იციან, თორემ, როცა ჩემს სიტყვას გავათავებ, ტაშის ხმა გაისმის ხალხში.“ მერე წარმოუდგა თვალწინ, ვითომ ვლადიმირ სერგეიჩი უკვე დაამტკიცეს მასწავლებლად და სალდათობისა-კი აღარა ეფიქრება-რა. ის იქნება და ის, ველარ წამიყვანენ სალდათად და ღროს ტყუილად აღარ დამაკარგვინებენო. სალდათობა რომ მოაგონდა, ტანში ჟრუანტელმა გაუარა და ბოქაულის მიმართ მადლობით აივსო. „ეგ რო ჩემი ნათესავი არა ყოფილიყო, — ამბობდა თავის გულში ვლადიმირ სერგეიჩი: — და ხელის გამართვას არა სცდილობდეს, ხომ მე ადგილს ვერ ვიშოვი და სალდათობა არ ამცდება, რადგანაც თავისუფალი ადგილი აღარსად მოიძებნება“-ო... ამ ფიქრებში ჩვენი ახალგაზდა დავალიანებული კაცის სახით შესცქეროდა ბოქაულს, რომელიც უკვე გაჩუმებულიყო და თავის ფიქრებს მისცემოდა. იმას უნდოდა მადლობის ნიშნად მივარდნო-

და ბოქაულის და გაეკოცნა, მაგრამ შუამავალი მღვდელი უშლიდა ხელს.

ბოქაული-კი კმაყოფილის სახით გაიცქირებოდა წინ და ისიც თავის მხრით ტკბილს ოცნებას ეძლეოდა. რა წამს ხალხს გამოვუცხადებო, — ოცნებობდა ბოქაული, — მაშინვე მიიღებენ ჩემს წინადადებას და ამით ჩემს ნათესავს ვლადიმირ სერგეიჩს, ჯერ ერთი, სალდათობისაგან დავიხსნი, მეორე კიდევ, თავის ლუკმას გავუჩენ. მერე ვლადიმირ სერგეიჩი, რასაკვირველია, მადლობის გადასახდელად გაჰგზავნის გაზეთში წერილს და ქებას დამიწყებს, რომ იმის დაუცხრომელი მეცადინეობით ამა-და-ამ სოფელს სამინისტრო სკოლა ეღირსა და გლეხებს განათლების გზა მიეცაო. რასაკვირველია, ჩემს მეცადინეობას ერთი-ორად ასწერს და, ოჰ, ვინც წაიკითხავს, მაშინვე წამოიძახებს: „აი, ამისთანა პრისტავები უნდა გვყავდეს პატარა ბლომად, რომ...“ მაგრამ ამ დროს, თითქოს ყურში ჩასძახა ვინმეო, მოაგონდა გალავანში მღვდლისაგან ნათქვამი სიტყვები: „არ ისურვებენო.“ ამ გარემოებამ, ცოტა არ იყოს, აუზღვრია სული და აფიქრებინა: „მართლა რომ არ მოინდომონ, მაშინ ხომ ყოველი ჩემი ცდა სულ ტყუილად ჩაივლის!... ჰმ!... როგორ შეუძლიანთ

გამიბედონ და უარი მითხრან!“ — ხმა-მაღლა წამოიძახა უკანასკნელი სიტყვები ბოქაულმა და მრისხანე თავის გაქნევით შეხედა კანცელარიის წინ შეყრილს გლეხებს, რომლებიც იმის დანახვაზედ წამოიშალნენ და ქუდ-მოხდილები გაჩერდნენ.

ბოქაულმა ვერც-კი გაიგო, როგორ მივიდა კანცელარიამდის. რაკი დაინახა ხალხი, მრისხანე სახე უფრო მოიქმუხნა და კანცელარიის დერეფნის გრილოში ამალგებულ ადგილზედ ავიდა.

— გამარჯვებათ თქვენი! — დაიძახა მაშინვე იმან.

— კეთილი იყოს თქვენი მობრძანება! — უპასუხეს აქა-იქიდან გლეხებმა.

— ხალხო, — სთქვა შემდეგ ბოქაულმა! — იცით, დღეს რისთვის შეგყარეთ ერთად?..

— არ ვიცით, ბატონო! — უეცრად გაისმა ხალხში ხმა და ბოქაულს სიტყვა გააწყვეტინა.

— ჰო, ეგ მეც ვიცი, რომ არ იცით, და აი ეხლავე გეტყვით, — დაიწყო ისევ ბოქაულმა და ცოტა ხანს შემდეგ განაგრძო: — თქვენ უვიცები ხართ, არაფერი გესმით! ქვეყანაში სცხოვრობთ და არ იცით-კია, რა ხდება თქვენს

ცხვირწინ! განა თქვენი ცხოვრება ცხოვრებაა?! არა, თქვენ მხეცურად სცხოვრობთ...

ხმა-გაკმენდილი ხალხი გაკვირვებით ჰფიქრობდა: „ნეტა, პრიპტავი ზომ არ გადარეულა, რომ ასე გვლანძღავსო.“

— თქვენ რომ გესმოდეთ რამე, თქვენ რომ ცოდნა გქონდეთ, მაშინ აგრე აღარ იცხოვრებდით, მაშინ სხვანაირად მოეწყობოდით:...

— ჩვენთვისაც კარგი იყო, შენი ქირიმე, რო ვიცოდეთ რამე, მაგრამ ჩამგონებელი არავინა გეყავს! — წამოიძახა ბოქაულს ახლო მდგომმა ერთმა გლეხმა.

— აქნობამდის თუ ჩამგონებელი არა გყავდათ, — ბოქაულმა დაიხვია ხელზე გლეხის სიტყვები, თორემ აღარ იცოდა, ქვეით რა ეთქვა და ან როგორ ელაპარაკნა ვლადიმირ სერგეიჩის შესახებ, — ეხლა გიჩნდებათ. აი, ეს იქნება თქვენი ჩამგონებელი და მასწავლებელი, ეს გამოგიზრდით შვილებს და გასწავლით, როგორ უნდა ცხოვრება კაცურად, თუ-კი მოისურვებთ და ინდომებთ სამინისტრო სკოლის გამართვას...

— როგორია ე სამინისტრო სკოლა? — დაეკითხა ერთი ახალგაზდა, ოც-და-რვისა თუ ოც-და-ათი წლის გლეხი, რომელიც კანცელა-

რის წინ მიქუჩებულ ქვებზედ შემდგარიყო და დაყრდობილი ყველას თავს დასცქეროდა.

— აი, ეხლავე აგიხსნით ეს ყმაწვილი, როგორიც არის და რა მნიშვნელობაც ექმნება თქვენს ცხოვრებაში ამ სკოლას. აბა, ვლადიმირ სერგეიჩი, აუხსენ ყველაფერი, მიჰმართა სერთუკოსანს ახალგაზდას და თითქოს განგებ გაკეთებული ამაღლებული ადგილი დაუთმო მომავალს მასწავლებელს.

ვლადიმირ სერგეიჩი შედგა ამაღლებულს ადგილზედ და იქიდგან ხალხს რამდენჯერმე გადაავლო თვალი. სერთუკოსანი კარგა ხანს იდგა დაფიქრებული და ხმა ვერ ამოეღო, რადგანაც მეტის-მეტი აღელვებისაგან, როგორც ამბობენ, „სული ყელში მოებჯინა“.

როგორც იყო, ძლივს-ძლიოვით აღახვნა პირი და აკანკალებულის ხმით წამოიძახა: „ხალხნო და ჯამათნო!“ ხალხი ამ ხმაზედ გატვრინდა და „სული განაბა“. ვლადიმირ სერგეიჩმა განაგრძო თავისი სიტყვა ისევ აკანკალებულის ხმით და თან მთელის ტანით თრთოდა. ეს მხოლოდ პირველში მოუვიდა. რაც დრო გადიოდა და, როგორც იტყვიან, „თავის როლში შედიოდა“, იმის ხმას სიმაგრე და სიმაღლე ეძლეოდა, ტანის თრთოლა უცხრებოდა, და ცოტა ხნის შემ-

დეგ მთლად დამშვიდებული ხელების ქნევითა და სხვა-და-სხვა ჰანგებით ჰღაღადებდა ხალხის წინაშე. ვლადიმირ სერგეიჩმა დაწვრილებით აუწერა ხალხს სამინისტრო. სკოლა. ჯერ ის აუხსნა, სამინისტრო სკოლა ვის მზრუნველობის ქვეშ არის და ამისთანა სკოლებში მასწავლებლად ვისა ნიშნავენ. ამ საგნის შესახებ ბევრი ილაპარაკა და, სხვათა შორის, ისა სთქვა, რომ მასწავლებლად მარტო იმას ჰნიშნავენ, ვინც დიდს სკოლას გაათავებსო, იმ სკოლასაო, სადაც მასწავლებლებს ამზადებენო. „იქაო,—განაგრძო ვლადიმირ სერგეიჩმა:—ყველაფერს, ყველაფერს ასწავლიანო“.

შემდეგ ილაპარაკა იმის გამო, თუ ყმაწვილებს როგორ ექცევიან სკოლაში სწავლის დროს, ან როგორ და რას ასწავლიან. როცა ვლადიმირ სერგეიჩმა სკოლის აღწერა გაათავა და დაიწყო, რა მნიშვნელობა ექმნება ამისთანა სკოლას ხალხის ცხოვრებაში, მაშინ იმის ფრთაგაშლილს აზრს საზღვარი არა ჰქონდა. რა სიკეთე გინდათ, რომ არ ეხსენებინოს, რომ სკოლის შედეგად არ დაეხატოს... „შეიძლება,—სთქვა მან ბოლოს:—ერთს ბედნიერს დღეს თქვენი შვილები ჩინებით და ორდენებით პოლკოვნიკის და გენერლის მუნდირებში მოგივიდეთ...

მაშინ ვინ აღწერს თქვენს სიხარულს?! მაშინ ვილა გიცნობთ, რომ თქვენ ოდესღაც უბრალო გლეხები იყავით“-ო. რომ ეს შესაძლებელია, მაგალითად მოუყვანა ლომონოსოვი და კიდევ უცხო ქვეყნების რამდენიმე სხვა სახელოვანი კაცი. „აი, ასეთი ბედნიერება მოგენიჭებათ,—დაასკვნა მან:—თუ მოისურვებთ სკოლის გამართვას და იკისრებთ იმის შესანახ ხარჯს, დანარჩენი ჩვენ მოგვკითხეთ. ჩვენ თითონ დავამტკიცებინებთ თქვენს განაჩენს და თქვენ აღარას შეგაწუხებთ“-ო. ვლადიმირ სერგეიჩი გაჩუმდა. ახალგაზდა კაცმა გადაავლო თვალი ხალხს და ჰკვირობდა, რომ ხალხი გაჩუმებული იყო, მუნჯობდა და თავის აღტაცებას და სურვილს არაფრით არ აცხადებდა...

— გავათავე!—უეცრად წამოიძახა სერთუკოსანმა. იმას ეგონა, ხალხი იმის გამოა გაჩუმებული, რომ კიდევ მოელის რასმეო.

არც გათავების მოგონებამ გამოიყვანა გლეხები სიჩუმიდგან. ამ გარემოებამ სულ ერთიანად დაანელა ის და მაშინვე თავისდა უნებლიედ გაიფიქრა: „ნუ თუ ჩემმა სიტყვებმა ამათხედ არავითარი მოქმედება არ იქონიეს?“ ამ დროს ბოქაულმა წაავლო ხელი მკლავში და აღტაცებით უთხრა:

— მშვენიერი სიტყვა იყო! აი, ამისთანა სიტყვები უნდა გააგონონ ხოლმე ხშირად, რომ გლეხები გონს მოვიდნენ. არა, მამაო?— დაეკითხა ბოქაული მღვდელს, რომელიც იმათ მიუახლოვდა და ვლადიმირ სერგეიჩს ულოცავდა მკერმეტყველების უნარს.

— მშვენივრად განმარტა, მშვენივრად!— უბასუხა მღვდელმა.

— მეც მგონია, კარგად ვსთქვი, მაგრამ ამათი სიჩუმე რას მივაწერო?— წამოიძახა ვლადიმირ სერგეიჩმა და თვალები ბოქაულს მიაშტერა.

— ხალხო, — დაიძახა ბოქაულმა! — ხომ გაიგეთ ყველაფერი?

— გავიგეთ, ბატონო! — დაიძახა რამდენიმე გლეხმა.

— ჰო და, თუ გაიგეთ, რაღას გაჩუმებულხართ და არას ამბობთ?

ხალხში რაღაც ხმა-დაბლა ლაპარაკი ჩამოვარდა და ყველა ისევ ჩქარა მიჩუმდა.

— ჰა, შევადგინო პროტოკოლი, რომ სკოლის გამართვის თანახმა ხართ?

ხალხში ისევ ხმა-დაბალი ჩოჩქოლი ჩამოვარდა.

— მაგრე რას ყაყანებთ?.. ვისაც სათქმელი აქვს რამე, ხმა-მაღლა სთქვას?

— მე მაქვს სათქმელი, შენი ჭირიმე, ბატონო, და ვიტყვი კიდევაც, თუ არ გამიწყრები! — წამოიძახა იმ გლეხმა, რომელიც წინად დაეკითხა: „როგორია სამინისტრო სკოლა.“

— ხალხო, გაჩუმდით! ენდე, ე მაგას უნდა ილაპარაკო. შენი სახელი? — გაწყვიტა სიტყვა ბოქაულმა და სახელი ჰკითხა გლეხს.

— სესია მქვიან, ბატონო!

— ჰო, სესიას უნდა თქვას რამე, გაჩუმდით, — დაიძახა ბოქაულმა, როცა გლეხმა თავისი სახელი უთხრა.

დანარჩენი გლეხები გაჩუმდნენ და სესიას დაუწყეს ცქერა.

— როგორ განგებ მაღლაც შემდგარხარ! — სიცილით მიჰმართა ბოქაულმა და შემდეგ დაუმატა: — აბა, სესი, დაიწყე!

— ის უნდა მეთქვა, — დაიწყო სესიამ: — რომ ე სამინისტრო სკოლა, ღვდელს რო სკოლა ჰქონდა, იმასა ჰგვანებია.

— იმას არა ჰგავს, — დაიძახა ბოქაულმა და სიტყვა გააწყვეტინა: — მღვდლისა სამრევლო სკოლა იყო.

— სამრევლო იყო თუ რომელი, ისე-კი ასწავლიდა მღვდლის შვილი, როგორც ენდე ე ყმაწვილმა ილაპარაკა. იმ სკოლაში თვეში თი-

თო მანათს ახდევინებდა შაგირდებს. ვინცა სწავლობდა, ის იხდიდა, შენი ჭირიმე. აი, ე ყმაწვილმა სკოლაზე რომ ილაპარაკა, იმისთვის-კი ყველამ უნდა ვიხადოთ. შენი შვილი ისწავლის თუ არა, მაინც უნდა იხადო...

— მაშ ერთმანეთს არ უნდა დაეხმაროთ!?—
 სასტიკად უთხრა ბოქაულმა.

— მე იმას როდი ვიძახი, ბატონო, რომ არ უნდა დაეხმაროთ-მეთქი. ჯანი და სული წავიდეს, დეე, ყველამ ვიხადოთ, მაგრამ რად უნდა ვიხადოთ, როცა ბაღლები ტყუილად სცდებიან, როცა სკოლაში არაფერს აკეთებენ...

— როგორ თუ არას აკეთებენ? მაშ წიგნს არ ასწავლიან?— გაჯავრებით ჰკითხა ბოქაულმა.

— ასწავლიან-კი, მაგრამ რა ნაირად ასწავლიან?! „ანაბანას“ ძლივას დაასწავლიან, მერე ისიც ავიწყდებათ. ტყუილად იძახდა ენდე ე ყმაწვილი, რომ თქვენი შვილები იარანალ-პოლპონიკები დახდებიანო. იარანალ-პოლპონიკად მაგრე ადვილად რომ დახდებოდნენ, რატომ თითონ არ გახდა, მაგას უფრო დიდ სკოლაში არ უსწავლია?... არა, ჩემო მამავ და ძმაო, ჩვენ, აი, ე მიწის შვილები ვართ, ჩვენ მამა-პაპას ე მიწისთვის შაულებია სიცოცხლე და ჩვენც ისე უნდა შავალიოთ. ჩვენ უნდა ვხნათ და ვთესოთ, ღვინო

და პური მოვიყვანოთ. აი, თუ-კი იმისთანა სკო-
ლას გაგვიმართავთ, რომ კარგა ხენა-დათესვა
და პურისა და ღვინის მოყვანა ვისწავლოთ, მა-
შინ ვინ თავ-მკვდარი ხარჯს გაექცევა და ფულს
დაინანებს. აი, გვიწინამძღვრეთ და ისეთი სკო-
ლა გაგვიმართეთ, როგორიც წინამძღვარიანთ-
კარის სკოლაა. ეე, თქვენი ქირიმეთ, ხალხო,
რეებს არ ასწავლიან! გაზაფხულზედ ჩემ ცოლე-
ურთან ვიყავი. ჩემი ცოლი-ძმამ მითხრა: „აბა,
წამოდი, ჩვენი სკოლა ნახე, ხომ არ გინახამ-
სო“. „არა მეთქი“ და წავედით. რო არ შავე-
დით, ხალხო, თვალი ზედ დამრჩა იმათ მუშაო-
ბაზედ. საკვირველება რამ იყო. ი თითი სიგძე
ბაღლები ისე ლამაზათა ბარამდნენ, რო მეც-კი
ვერ დავბარამ ისე. მასწავლებელიც თავს ედგა
და, როცა შესცდებოდათ, ასწავლიდა. მერე იმან
წამიყვანა და ბაღლების ნამუშავარი მაჩვენა.
რეები არა ვნახე, ხალხო, ვინ ჩამოთვლის! ვუ-
ცქეროდი ი ბაღლებისაგან გაკეთებულ სკამებსა,
გუთნებსა და ვკვირდებოდი. არა მჯეროდა,
თუ იმათი გაკეთებული იყო. ახლა ეზოს გარედ
გამიყვანა და მინდორზედ გამახედა: „აი ე ჯე-
ჯილებს ხო გედავო.“ „ჰო მეთქი“. „ჰოდა, ეგენი
სუ ი ბაღლების მოხნულ-დაფარცხულიაო.“ აი,
დიდება შენთვის ღმერთო! ვუცქეროდი იმ შვე-

ნიერ ჯეჯილს და ვნატრობდი: „ნეტავი ჩემი შაქრიკა ერთი რვა-ცხრა წლისად მიქცია ღმერთმა, რო წამამეყვანა და აქ მიმებარებინა-მეთქი.“

— მეცა ვნახე ი სკოლა!—წამოიძახა ამ დროს ერთმა გლეხმა.

--- ხო მართალს ვამბობ? განა, გოგლა, სულ ბაღლები მუშაობენ?

— მართალს ამბობ, ღმერთმანი, მართალს! —უბასუხა გოგლამ.

— ჰოდა, მართალს ვამბობ! აი ე პრიჭტავი აქა ბრძანდება და ვთხოვოთ, რო ისეთი სკოლა გაგვიმართოს.

— მაგისტანა სკოლების გამართვა ჩვენ არ შეგვიძლიან. სამინისტროს სკოლებს ეგეთებს არ ჰხსნიან და ამისათვის მაგას თავი დაანებე, ტყუილად ბევრს ნუ ლაპარაკობ, —უთხრა ბოქაულმა სესიას.

— ამისთანას არა ხსნიან და მაშ ნურც სხვანაირს გაჰხსნიან. ხალხო! —მიუბრუნდა მერე ხალხს: —ხომ იცით, აგერა, აი, იმ სოფელში რო სკოლაა. ისიც, მგონი, სამინისტროა. ეხლა იქ გლეხები ბევრსა ნანობენ: „ნეტავი ღმერთი გაგვწყრომოდა და ხელი არ მოგვეწერა სკოლის გამართვაზედ. ამოდენა ხარჯს სულ ტყუ-

ილად გვახდევინებენო. აღარ გვინდა სკოლაო, მაგრამ ვილა გიჯერებს, რაკი ერთი მოვაწერეთ ხელი, ახლა ძალად გვახდევინებენო. გინდა თუ არა, უნდა იხადოთო.“ მართლა-და, ოროლი მასწავლებელი იმათ ბატონებად გაჰხდომიან და სულს ართმევენ. არა, ხალხო, არ შესცდეთ და ხელი არ მოუწეროთ!—მალლა დაიძახა ეს სიტყვები სესიამ და თვალი გადაავლო გაჩუმებულს ხალხს.

ბოქაული ამ სიტყვებმა სულ ერთიანად გააცეცხლა. შედგა უეცრად ამაღლებულს ადგილზედ და სასტიკად შესძახა:

— ხალხო, ე მაგ სულელს არ გაუგონოთ და უარი არა სთქვათ!..

— სულელი რადა ვარ, შენი ჭირიმე, ბატ...

— გაჩუმდი, თორემ ეხლავე ტყავს გაგაძრობ!..— შეუტია ბოქაულმა.

— ტყავი რად უნდა გამაძრო, ისეთი რა დავაშავე. ჯერა გვკითხავ და მერე...

— არ ეყურება ამასა!.. შენ ეი, მისამარ შენთვის იყავ, თორემ ციხეში დაგალობინებ. შენ ვინ მოგცა ნება, ეგრე ცუდად მოიხსენიო სამინისტრო სკოლა. მაგით შენ მთავრობას ლანძღავ, ხალხს უჯანყებ.— ბოქაული თან-და-თან უფრო ცეცხლდებოდა და პირიდან დორბლსა ჰყრიდა.

— მე არც არავინ გამილანძღავს და არც არაფერი. მე...

— კიდევ! მამასახლისო, გაათრევინე ეგ... მამასახლისმა არ იცოდა, რა ექნა, საცოდავად იდგა გაოცებული და ხალხს გაშტერებით შესცქეროდა.

— რად უნდა გამათრიოს, რა დავაშავე! — სესია უფრო უხირდებოდა და სიტყვას არ უთმობდა ბოქაულს, რაც, რასაკვირველია, იმის კეთილშობილების თავმოყვარეობას ძალიან არ მოსწონდა.

— არ გეყურება, დაიჭირე-მეთქი?! — დაიღრიალა ბოქა-ჯღმა და საცოდავ მამასახლისს ერთი ისეთი მათრახი გადაჰკრა, რომ გველივით გადიკლანა. ამის შემდეგ-კი იკადრა მამასახლისმა, მაშინვე მეველეებით მიჰვარდა სესიას, მაგრამ სესია გძელი კომბლით იგერიებდა და ახლოს არ უშვებდა მეველეებს.

— დაიქით, დაიქით!.. — უყვიროდა ბოქაული.

— დაჰკარით! — დაუძახა მეველეებს თავის მხრივ მამასახლისმა, რადგანაც ეშინოდა, რომ ბოქაულს კიდევ არ ეთავაზებინა იმისთვის.

მეველეებმა დაკვრით-კი არ დაჰკრეს, მაგრამ დაიჭირეს-კი. სესია თითონვე დაჰწებდა,

რადგანაც იფიქრა: „რო გავუძალიანდე, ვაი თუ უფრო ძვირად დამიჯდესო!“

სესია გაათრიეს.

— წაიყვათ, ჯერ ერთი სამი დღე ბოსელში შეამწყვდიეთ, მერე ვასწავლი ჭკუას!—მეველეებმა სესია პატარა იქით გაიყვანეს და ცოტახანს შეფერხდნენ, როდესაც ბოქაულმა ზურგი იქითკენ მიიბრუნა. იმათ უნდოდათ გაეგოთ, ეს ამბავი რითი გათავდებოდა.

— ხალხო!—დაიძახა ბოქაულმა, როცა ცოტათი დამშვიდდა:—არ დაუჯეროთ იმ სულელს. ეს სკოლა თქვენთვის გვინდა და არა ჩვენთვის. დიდ სარგებლობას მოგიტანთ. მაშ, ჰა, პროტოკოლს შევადგენ, რო გინდათ სკოლის გამართვა.

— არ შეადგინო, არ გვინდა!—მიაძახა სესიამ შორიდან ბოქაულისკენ პირ-უკულმა მიბრუნებულმა.

— ეგ ისევ მანდა გყავთ, თქვე...

— არ გვინდა, არა!—უეცრად დაიგრიალა ხალხმა და ბოქაულს სიტყვა გააწყვეტინა.

ბოქაული სულ გადაირია და არ იცოდა, რა ექნა. ვლადიმირ სერგეიჩი ხომ ტანში მოიშალა. მხოლოდ მღვდელი იყო დამშვიდებული და შეურყეველი. მოძღვარს ტუჩებზე ღი-

მილი უქროდა და ამით თითქოს ეუბნებოდა
ბოქაულს: „აკი მოგახსენე, არ ისურვებენ-
მეთქი.“

„მამას მიწა მივაყალღეთ!“

(სურათი)

გუშინ თითონ უშველა ორ მესაფლავეს თავის ქმრის გამოტანა და ურემზედ დადება. ისე, უკუბოდ, უმღვდლოდ, უხარჯოდ და შენდობის უთქმელად, ლეიბიანად გაშოტილი შეუდეს ურემზედ სოსიკა და შეზარხოშებულმა მესაფლავეებმა ღიღინით შეატარეს სოფელი და სამარის კარამდის მიიტანეს...

-- ამას რას ვხედავ, ჩემო კარგო სოსიკო!... — წამოიძახა მართიკომ, როცა სოსიკოს გვამს ურემზედ უდებდნენ, და გაცეტებულმა თვალების აქეთ-იქით ცეცება დაიწყო. — მოდიო, ქა, რას იმალებით?!. დავიტიროთ ჩემი კარგი სოსიკო. რა დავიშავათ, ხალხნო, რომ მაგრე დაუტირებელს და დაუმარხავად უშვებთ სოსიკოსა?! — იძახოდა ის, მაგრამ ხალხი არსადა სჩანდა. მარტო აქა-იქ ბანიდგან რამდენიმე ადამიანი გამოსცქეროდა მართიკოს და მწუხარებით გაიძახოდა: „ღმერთო, ეხლა-კი, ნუ მოგვკლავ და მერე თუნდ ერთ წამსაც ნუ გვაცოცხლებო.“ მომეტებული ნაწილი-კი სო-

ფლელებისა დიდი ხანია თავ-ზარ-დაცემული გავარდა და ტყესა და მინდორს მოჰხვდა.

იმისმა მაზღმაც, როცა ქმარი ავად გაუხდა, თავი დაანება და თავისი ცოლშვილი მინდორში გახიზნა.

დარჩა მარტოკა მართიკო თავის ოთხის წლის გოგოთი ავადმყოფის გვერდით. ის თავგანწირულებით უვლიდა, მორიდება თავში აზრად არ მოსვლია, მაგრამ ამ თავგანწირულებამაც ვერა უშველა-რა. სამის დღის შემდეგ ქმარი ხელიდგან გამოეცალა.

— თქვენი ქირიმეთ, ხომ კარგად დაასაფლავეთ?! მიწა ხომ ბლომად მიაყარეთ?! — შესძახა მართიკომ მესაფლავეებს; როცა იმათ ცარიელი ურემი კარებზე ჩამოუტარეს.

— საფლავი ჯერ სულ არ ამოგვიმსია, — თითქმის ერთხმად უპასუხა ორმავე მესაფლავემ.

— რას მეუბნევით?! ნუ დამღუპავთ, თქვენი ქირიმეთ, ნადირს ნუ შემიკმევთ! — შეღრიალა მართიკომ.

— დავიღალენით, შე დალოცვილი შვილო, ასე გონია ალალოობა იყოს! ჩვენც ადამიანისშვილები ვართ. დღეს ეს მესამე საფლავი გაგვითხრია და მესამე მიცვალებული გაგვი-

ტანია.—უთხრა ერთმა მესაფლავემ და ხარებს სახრე გადაჰკრა.

— არა გიშავთ-რა, ღვთის გულისთვის, ისიც კარგად დამარხეთ!—უკანიდგან მიაძახა მარტიკომ.

— არა გიშავთ-რა რას მიქვიან, წადი და ახლა შენ მოუარე შენ მიცვალებულს!—უკან მოუხედავად უპასუხა ერთმა მესაფლავემ, რომელიც ურმის თავს იჯდა და ჩქარა საბძელსაც მოეფარა. მარტიკო-კი გაშტერებული დარჩა იმის პასუხით და ასე რამდენსამე ხანს იდგა.

— შეილო, წავიდეთ, ჩვენ მაინც მივაყაროთ მიწა!...—სასოწარკვეთილებით წამოიძახა მარტიკომ და ხელით აითრია თავისი პატარა ქალი, რომელიც იქვე, დედის გვერდით, მობუზული იდგა და მოწყენით შესცქეროდა დედას.

სულ სირბილით მივიდა ქმრის ნახევრად მოყრილ საფლავამდის და მაშინვე მიწის ფხაქნა და საფლავის ამოვსება დაიწყო. პატარა ქალიც თავის პატარა ხელებით მუქა-მუქა მიწას იღებდა და მამის საფლავს აყრიდა.

— ქა, მე თავ-მკვდარი, ამასაც შევესწარი, სოსიკო, რომ ჩემი ხელით გმარხამ, ჩემი ხელით მიწას გაყრი!...—გამწვავებულმა წამოიძახა და იქამდის შეგუბებულს ცრემლს გზა მისცა.

მიწას აყრიდა თავის ქმარს და თან ცრემლით ალბობდა. დედის ტირილზედ პატარა ქალმაც ტირილი მორთო და ცრემლით სავესე თვალებით მიწას ჩასცქეროდა...

— დავმარხოთ, შვილო, მამა-შენი, დავმარხოთ!.. კარგად იმუშავე!.. — მალ-მალე წასდახებდა თავის ქალს და თითონაც აჩქარებით ფხაქნიდა მიწას...

გუშინ თავის ხელით დამარხა ქმარი, დღეს-კი თითონ ის აგერ წამოგდებულია კერის პირას და პირიდგან ნასაქმებში დამბალა.

წუხელ შუალამისას აუვარდა პირსაქმება და მუცლის წვა. წინადაც, ქმრის ავადმყოფობის დროს, უჩუხჩუხებდა მუცელი, გააფლარათა კიდევ, მაგრამ თავს იმაგრებდა და ქმრის წუხილთან თავისი სულ დაავიწყდა. წუხელის-კი აუვარდა მუცლის წვა და სულ თეთრად გაათენა. მასთან ერთად არც პატარა გოგოს მოუხუჭავს თვალი. ის, როცა დედა გამწვავებული გაიძახდა: „მიშველეთ, წყალი, წყალი“-ო, ჯამით მიუტანდა წყალს და ეუბნებოდა: „დედი, აი დალიე.“ ისიც სვამდა წყალს, მაგრამ უკანვე აბრუნებდა დაღეულს. მუცელში არა უდგებოდა-რა. თანდათან უფრო სუსტდებოდა და აი... მზის გადახრაზე უკვე მიიბნოდა და მიკნა-

ვებულის ხმით ხანდახან წამოიძახებდა ხოლმე: „მიშველეთ!“ მაგრამ ვინ იყო მშველელი? თავს მარტო ოთხი წლის გოგო ეჯდა და თვალ-
 ცრემლიანის ხელებით ძუძუებს უსრესდა.

— შვილო! — მიჰმართა მიკნავებულის ხმით თავის პატარა ქალს, როცა თვალის ქუთუ-
 თოები ძლივას ასწია და მსხვილი თვალის კაკ-
 ლები თავის მოწყენილს გოგოს თვალებს დაუ-
 პირდაპირა.

— შვილო, გარეთ გადი, შენც არ შეგე-
 ყაროს ხორველა!.. წადი, წადი, შვილო!..
 ეჰ! — ამოიკვნესა შემდეგ და თვალის ქუთუ-
 თოები მძიმედ ჩამოიფარა, რომ გულის საკ-
 ლავი სურათი აღარ დაენახა... — მეც რომ მოვ-
 კვდე, ვილა მოუვლის ჩემს პატარა სოფკას!..
 ღმერთო!... — წამოიძახა მართიკომ და ცრემლები
 გადმოსცვივდა მიღუღუღი თვალებიდან...

სოფკა-კი ზღაზნით წამოდგა და კარების
 გვერდს აეყუდა. ის გასცქეროდა კარგა ხანს
 მოწყენით ჩამავალს მზეს და თან თვალის ქუ-
 თუთოებს აჩქარებით ანძრევდა მზის სხივების
 გავლენის ქვეშ.

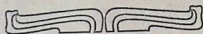
— ძია!.. — უეცრად წამოიძახა სოფკამ და
 აჩქარებით გაექანა მომავალი კაცისაკენ.

— გოგო, მამა რა უყავ? — ტირილით მოა-

ძახა შორიდგან მართიკოს მაზღმა, რომელმაც
მინდორში ქორად გაიგო, რომ იმისი ძმა სო-
სიკა გუშინ დაასაფლავესო. იგი ნამდვილის შე-
სატყობად წამოვიდა.

გოგო მაშინვე შესდგა და გულამოსკენით
წამოიძახა :

— მამას მიწა მივაყალეთ!..

„ყველაი დავეარგე!...“

I

ცხვრის ბინის ახლო ათასფრად აყვავებული პატარა ბექობზედ, რომელიც კოხტად შეკრულს თაიგულს ემსგავსებოდა, იჯდა ყვავილთა დედოფალი, სიმშვენიერის გვირგვინი, ჯერ ახლად გადაშლილი მთიულის ქალი და აღზნებულის თვალით გატაცებით უმზერდა ყვავილების ჯგუფებს, რომელთაც ერთმანეთისათვის თავი თავს გადაედოთ და ასე ჩახუტულებს სალამოს ნიაფზედ ტკბილის, შეუშფოთებელის და შეუხამებელი ალერსისათვის მიეცათ თავი. ზევიდგან-კი წყვილი, ერთმანეთის სიყვარულით გატაცებული პეპელა დაცქრილებდა და იმის რჩევაში იყო, თუ რომელი ჯგუფი ყვავილებისა უკეთესს მასპინძლობას გაუწევდა და სულს გადაუშლიდა. ორი მოარშიყე ხან რომელს ყვავილების ჯგუფს დაატრინდებოდა და ხან რომელს. ისინიც მოარშიყეთა ყოველ მიტანებაზედ სწყვეტდნენ ალერსს, უღებდნენ გულს და ნებას აძლევდნენ დამტკბარიყო წყვილი პეპელა მათის გამაცოცხლებელის ნექტარით და,

როდესაც გულ-ასუყეული ორი მოარშიყე აფრინდებოდა ერთის ჯგუფიდგან და ახლა სხვა ჯგუფს დაუწყებდა გარს ფრენას, ისევ ჩაეხუტებოდნენ და განაგრძობდნენ ტკბილს ალერსს.

უმზერდა გატაცებით ამას ამათ შუა მჯდომი ქალი და ტუჩებზედ ტკბილი ღიმი უქროდა; ყელმოღერებული შესცქეროდა ამათს ალერსს და იმასაც გულში უღვივოდა სიყვარულის ნაპერწკალი. ხომ ამ ორის წლის წინად სწორედ ამ ადგილას აიღო ყვავილებისაგან მაგალითი; ხომ ყვავილებმა სუნთან ერთად გარდასცეს ამ ბუნების შვილს სიყვარულის თესლი, რამაც იმის გულში შესაფერი ნიადაგი იპოვა და ფესვები ღრმად და მკვიდრად გაიდგა. ბუნების შვილმა ბუნებისაგან აიღო მაგალითი და, როდესაც ამ ორი წლის წინად ესა და ის სწორედ ამ ადგილას ისხდნენ და, ორნივე გაჩუმებულნი, ყვავილების ალერსს თვალს ადევნებდნენ, თავის-და უნებურად გადახარა თავი და თავისი მთრთოლვარე ტუჩები მის ტუჩებს შეახო. რამ გამოიწვია ეს მოძრაობა იმათში, ისინი ამას ვერ მიხვდნენ და არც ამის გამოკვლევას გამოსდგომიან. ასე ჩახუტულები კარგა ხნობამდის იყვნენ და აჩქარებით ჰქმინავდნენ. როდესაც გააშორეს ტუჩები, ორმავე თითქმის

ერთხმად წამოიძახა: „ჩემო ყველავე,“ და თვალი თვალს გაუყარეს, თითქოს ამათ თვალით ერთმანეთის შექმა სურდათ, რომ ამ გვარად სამუდამოდ ერთ არსებად ქცეულიყვნენ.

უმზერდა ყვავილების ალერსს ქალი და აგონდებოდა ეს ამბავი და ქალის დამამშვენებელი და უპირველესი ღირსება უმანკოებისა და კრძალულებისა—სიწითლე იმის ლოყებს არა შორდებოდა. ქალს ეხლაც აჩქარებით გული უცემდა იმისათვის, უნდოდა ეხლაც თავ-დავიწყებით ჩაჰკროდა გულში, მაგრამ როგორ მოეხერხებინა, როდესაც ის შორს იყო, როდესაც ესა და ის ამ ორი წლის წინადვე დააშორეს. ის ჯარის-კაცად გაიწვიეს და კენჭიც ერგო. მას შემდეგ ერთმანეთი აღარ უნახავთ... „ნინია, ნინია!.. ჩემო ყველავე, რაისთვის არ იკითხავ შენთვის მკვდარს?!“ გრძნობით წამოიძახა ქალმა და ისევ ისე მიტვრინდა. რამდენჯერმე გონებაში გადითვალა, თუ რახანი კიდევ უნდა იყოს ნინია ჯარის-კაცადა და როდის მობრუნდება. რა ღამესაც მობრუნდება, მაშინვე, ჭეშქრობდა ქალი, ჩემს თავსა სთხოვსო მამას და მერე-კი ველარავინ გაგვაშორებს. მაგრამ ამ დროს ელვასავით გაუბრინა თავში აზრმა, რომ მამა ნებას არ მისცემს, რადგანაც ნინიას არა-

ვინა ჰყავს და არც არა აქვს-რა, რამდენისამე სულის ცხვრის გარდა, ისიც იმის მამისაგან მიცემული, როცა ის ამათ მეცხვარედ ედგათ. ცოტა არ იყოს, ამ აზრმა შეაფიქრიანა და შეაღონა. უეცრად გაუქრა ტუჩებზედ ღიმი და სახე მოექუშა. „ნინიავე, ნინიავე, მამაიამაც რო ნება არ დამართოს, მე თავს არ დაგანებებ, გამოვიტყევი, ყველგან წამოვალ შენთან!.. რა ვუყო, რო არავინა გყავს და არაი გაქვს! მე-კი მიყორხარ და...“ გადაწყვეტით წარმოსთქვა ქალმა ცოტა ხნის დაღონების შემდეგ და ისევ თავი მოიმხიარულა.

— ქალავ, რას ჩაფიქრებულხარ?!—უკანიდან მოესმა ვისღაც ხმა. ქალმა მიიხედა უკან და იმის თვალს წარმოუდგა ჯარის-კაცი, ქართულის დრუჟინის ტანთსაცმელში.

— ბარამ, შენი კვნესა მე, საით გივლია?! მოხვედ მშვიდობით!..—სიხარულით წამოვარდა ფეხზედ და ალერსიანად დაუწყო მზერა.

— დამხვდი მშვიდობით! როგორ არიან თქვენები, დედა სად არის?..

— ვეძას *) წავიდა და ჯერედ არ მოსულა. კარგად არის, შენი კვნესა მე!

— ვეძასა?

*) მთავე წყალი.

— ჰო. საით გივლია, ბარამ?

— სანადიროდ ვიყავ და ვერა მოვკალი-
 რა. მინდოდა უფროსისთვის წამელო ნანადირე-
 გი, მაგრამ, დასწყევლოს ლომისამ, არა შემე-
 ფეთა-რა.

— სად უნდა წაგელო?

— დუშეთს, სადაც ვარ.

— ახლა მიჰდიხარ?

— ჰო, შინ ჩავივლი და ფეხად ისევ გავ-
 ბრუნდები.

— მაგრე ჩქარა რაისთვის მიხვალ, რატომ
 არ დარჩები ცოტა ხანს?

— განა ცოტა ხანია აქა ვარ. ერთი კვი-
 რაა, რაც შინ მოვედი და თუ ხვალ არ გა-
 მოვცხადდი, არ იქნების.

— მშვიდობით, ქალავ, დედაის მოკით-
 ხვა!—ცოტა ხნის ლაპარაკის შემდეგ გამოეთ-
 ხოვა ბარამი და წასასვლელად გაბრუნდა.

ქალმა-კი რაღაც ყოყმანობა დაიწყო, უნ-
 დოდა ეკითხა რამე, მაგრამ ვერ ახერხებდა,
 სცხვენოდა. ბოლოს, როცა ბარამი კარგად
 დაშორდა, უკან დაედევნა და აკანკალებულის
 ხმით დაუძახა:

— ბარამ, შენს მზესა, ნინიას ვერ ხედუ-
 ლობ, ისაც სალდათად არ არის?!

— როგორ არა, სულ ერთად არა ვართ!

— როგორ არის?

— რა უჭირს, სმა და ჭამა არ აკლია და ქალებთან ქეიფი, — ღიმილით უთხრა ბარამმა.

— სტყუი, ის ქალებთან არ იქეიფებს! — წყრომით უპასუხა ქალმა და გამოტრიალდა.

II

დაღამდა. დიდი ხანია მეცხვარეებმა თავ-თავიანთი ადგილები მონახეს და ცხვარი დააბინავეს. სულ მაღლა მოზარდი დააყენეს, რომ ღამე ქვევით, ხევში, სადაც ბინა აქვთ, არ დაცხეს; მას მოაყოლეს თოხლობა, მერე ყოჩობა და სულ ქვევით, ზედ ბინის გვერდით, მეწველი ცხვარი დააყენეს. თითონაც დაიყვნენ და ზოგი მოზარდს მოუწვა გვერდით და ზოგი კიდევ დანარჩენებს. ძაღლებიც, მათი ერთგული მეგობრები, მეცხვარეებთან ახლო წამოეყარნენ და პატრონებივით ყურ-მახვილად სძინავთ. ყოველ ცხვრის დაფშვენვაზედ, ყოველ იმათ განძრევასა და ფეხების ბარტყუნზედ მძიმედ ასწევენ წინა ტოტებს და ასე დაყუნცულები ზემოდან მძიმედვე თვალით წრეს ავლებენ მთელს ბინას, და რაკი დარწმუნდებიან, რომ მტერი არსად

არისო, განგებ ერთი-ორჯელ წაჰყეფენ და ისევ საძილედ მიეყრებიან.

ბინაში-კი მხოლოდ ცხვრის პატრონის ჯალაბობა მიწვა ქოხში და მათგანვე გაკეთებული ყველი თავით მიიწყეს. სულ სამი ქალი იყო: ერთი ცხვრის პატრონის ცოლი, მეორე იმისი გასათხოვარი ქალი და მესამე რძალი. ესენი ყოველთვის, როცა-კი ცხვრის წველის დროა, მთაში ამოდიან, რომ ყველი თითონვე გააკეთონ და აქ რჩებიან, ვიდრე ცხვარი არ გაშრება. ეხლაც იმისთვის ამოვიდნენ და აგერ მეორე კვირაა, რაც აქ ცხვრის ბინაზედ არიან ღამეცა და დღეც.

მიჩუმდა ყველაფერი. ცხვარმაც შესწყვიტა ფრუტუნი და ფეხების ბაკი-ბუკი, რაც ძაღლებს ძილს უკრთობდა და მალ-მალ ზარმაცად შეაყფინებდა. მარტო ნანასავით ეწვეთება ყურში აქ მყოფთ მთის წვერიდან ცელქად ჩამომდინარი წყლის ჩანჩქარი, რომელიც ჩამოკიდებულ მთის კალთებზედ მარდად ჩამოხტის და მარგალიტებრ წინწკლებს ესვრის გარშემო უხვად ამოფეთქილს ყვავილ-ბალახებს. მთვარემაც უკანასკნელად გადმოხედა მთის წვერიდგან ცხვრის ბინას და მძიმედ, თითქოს ენანება, რომ ასე მალე ანებებს თავს ამ მშვენიერ ბუნებასაო, ჩაე-

შეა. აგერ, იმისი უკანასკნელი მკრთალი სნიგე-
ბიც გაიფანტა ცის სივრცეში და აქამდის გა-
ცრიაგებულმა ვარსკვლავებმა კაშკაში მორთეს.
ამ დროს მოისმა მთის ზემო კალთიდან, სადაც
ბატკანი არის დაბინავებული, საამური ხმა სა-
ლამურისა, ჯერ მძიმედ და დაბლად, მერე ამა-
ყად და მედგრად, როგორც მთიულის გული,
და ბოლოს-კი ისევ მიწყნარდა, მიჩუმდა და
წყლის ჩანჩქართან შეერთებული ოდნავ-ღა გა-
მოისმოდა იმისი ხმა. რალაც ზეციურს საიდუმ-
ლოს მოგვითხრობდა წყლის ჩანჩქართან შეერ-
თებული სალამურის ხმა...

„ნეტავი, თევდორავ, არ მასმენდე მაგ
ხმას!—წამოიძახა ქოხში ქალმა და გულაღმა
გადაწვა.—რაი ექმნა, მე ბეჩავმა, რაი?!.“ მაღ-
მალ წამოიძახებდა ხოლმე ქალი და სასოწარ-
კვეთილებით ხან ერთს მხარეს გადავარდებოდა
და ხან მეორეს. თავი საშინლად უხურდა და
თვალები უბრწყინავდა. ტირილი უნდოდა, ისე
უნდოდა, რომ ასე თავის სიცოცხლეში არა მო-
სდომებია-რა, თითქმის, როგორც ამბობენ,
ტირილი ყელშიაც ჰქონდა მობჯენილი და არ-
ჩობდა, მაგრამ იმის თვალებს ცრემლი არ ეკა-
რებოდა. თევდორა-კი უფრო გულსაკლავ ხმებს
ათქმევინებდა სალამურს და ბოლოს სულ კენე-

სის ხმად აქცია, რომელიც ქალს ყურს ეწვე-
თებოდა და სდაგავდა იმის გულს.

„ბარამ, ბარამ, რაი დაგიშავე, რაისთვის
მასმინე?... არა, ბარამ, ლომისის მადლმა, სტყუი,
ცილსა სწამებ ნინიას, ის მე არ დამივიწყებდა,
არა!... ნინიამ მაგას არ იზამს!... მე ის მიყვარს
და!...“ — წამოიძახა ქალმა, როცა თევდორამ ცო-
ტას ხნობით სალამური შესწყვიტა, მაგრამ იმან
ისევ ჩქარა ჩაბერა სალამურს და სამწუხარო
ხმები ისევ ჩააწვეთა ყურში. ქალი გატვრინდა.
ის უგდებდა ყურს და ხმის მაგიერად ყურში
ესმოდა: „ნინია გატყუებს, ნინია გატყუებს!...“
ამას ჩასძახოდა სალამურის ხმა, ხოლო წყლის
ჩანჩქარი კვერს უკრავდა: „ჰო, შე ბეჩავო...
ჰო, შე ბეჩავო!...“ ქალმა ველარ გაუძლო ამ
იღუმალ ხმებს და გიჟივით წამოვარდა. წამო-
ვარდნისათანავე წამოიძახა: „არა, არა!... ნინია
არ მამატყუებს!...“ „როგორ არა!... როგორ
არა!... ხა, ხა, ხა!... გატყუებს!“ — მოესმა თავი-
სი სიტყვების პასუხად ქალს... „ჩემი თვალით
თუ არ ვნახე, არ დავიჯერებ, არა!... ეხლავე წა-
ვალ იქ!“ — ხმა მალლა წამოიყვირა ქალმა და
ჯოხს წამოავლო ხელი...

— ვინა ხარ? — წამოიძახა ქალის ხმაურობა-
სა და ფაჩუნზე გამოღვიძებულმა იმისმა დედამ.

— მე... — უპასუხა ქალმა.

— რაისთვის არ დასწევები, რას ფროტია-
ლობ?! — შეუტია დედამ და გადაბრუნდა.

III

ქ. ღუშეთის გამონაპირებით, ზედ გზატკე-
ცილის პირად ორ-სართულიანი სახლები სდგას,
რომელშიაც მოთავსებულია ღუქანი და სადგომი
ოთახები. წინ დიდი ბაკი აქვს. ეს ღუქანი თა-
ვის სადგომი ოთახებით და ბაკით იმითია შესა-
ნიშნავი, რომ ტფილისს თუ კავკასს მიმავალი
არ ასცდება. ამის გამო დღე-მუდამ სავსეა ხოლ-
მე მუშტრით. ნამეტნავად სალამოობით მოატ-
ყდება ხოლმე ფურგუნები ზიგ მსხდომითა და
აქ ათევენ ღამეს. ღუშეთის ლოთი-ფოთი ბიჭე-
ბი, ხშირად ვითომ და „ბლალროდნებიც“ გად-
მოდიან აქ სალამოობით და დროს ატარებენ ფურ-
გუნებით მოგზაურ ქალებთან.

კვირა სალამო იყო. კავკავიდან მომავალმა
რამდენმამე დასაპალნებულმა ფურგუნმა ჟღრია-
ლით შეივრიალა ბაკში, საიდანაც მაშინვე გა-
დმოლაგდნენ აქრელებული კაბებით სხვა-და-სხვა
სისქისა და სიმაღლის ლოყებ-დაბრაწული ქალე-
ბი. ზოგი მათგანი ზემო სართულში ავიდა, ზო-

გი-კი ღუქანში შევიდა და სასმელ-საჭმელი შეუკვეთა. მეფურგუნეებმაც დააბინავეს ცხენები და ისინიც საჭმლის ზრუნვას შეუდგნენ. ჩქარა გააჩაღეს სამოვრები და გარს შემოუსხდნენ. მოვიდა კიდევ რამდენიმე ფურგუნი.

არც ღუშელებს დაუგვიანიათ. იმათაც კანტი-კუნტად დაიწყეს დენა, გაიმართეს სტოლები და დაიწყეს სმა და ჭამა. ვინც „ბლალლოროდნები“ იყვნენ, იმათ ოთახებში შეჰყვეს თავი და იქიდან ულოცავდნენ „ბალკონზე მსხდომ ქალებს.

ქვევით ეზოში სამმა ჯარის-კაცმა დაიდგა სტოლი და ღვინის სმა დაიწყო. გაიმართა საზოგადო სმა და ჭამა. რამდენიმე ჯარის-კაცი ხან იქ აეყუდებოდა და ხან აქ: ისინი უმზერდნენ მოქეიფეთ და პირს ნერწყვი მოსდიოდათ, მაგრამ რას იზამდნენ, როდესაც ფული არა ჰქონდათ ჯიბეში და ამის გამო ქეიფის ჟინი მარტო ცქერით უნდა მოეკლათ. კარგა ხანს შესცქეროდნენ და როდესაც მოეწყინათ ხმელად ქეიფი, შინისკენ გასწიეს იმ განზრახვით, რომ, როდესაც ფულს იგდებენ ხელში, აქ იქეიფონ.

— ეი, მათუშკი, ჩემთან წამოდი, აი ფულები?— შეჰყვირა ქვევიდან ერთმა ჯარის-კაც-

თაგანმა ზევით ქალებს, როდესაც რამდენისაშიე-
ჭიქის შემდეგ თავში შეუსხდნენ...

— ხა, ხა, ხა!—გადიხარხარეს ზემოდ ქა-
ლებმა:—გინდათ, რომ მანდ ჩამოვიდეთ?

— ჰაი, ჰაი, რომ გვინდა!—უპასუხა ისევ
იმან.

ამ პასუხზე წამოდგა ერთი კარგა ჩასუქე-
ბული ქალი და კიბეზე მძიმედ ჩამოვიდა. იმას
უკან მოჰყვა მეორე, ცოტა ამაზე მქლე.

— ბარამ, კარგისები მოდიან, აი!—წამო-
იძახა ერთმა, როცა ქალები ამათკენ წამოვიდ-
ნენ.

— ლომისის მადლმა, ის ერთი საბნადაც
გვეყვის და ლეიბადაც!—უპასუხა ბარამმა.

— მოდით, თქვენი კვნესაზე, მოდით!..—
თითქმის ერთხმად უთხრა სამმავე და ფეხზე წა-
მოდგნენ.

ქალებმა იმათი ადგილი დაიჭირეს და ღვი-
ნო გადაჰკრეს.

— ნინიავ, მაიტა რამ, ჩვენც დავსხდეთ!—
უთხრა ბარამმა და, როდესაც ნინია ღუქანში
შევიდა, მეორეს მიმართა:

— ნიკოლავ, შენც გაქვს ფული?.. შინიდ-
გან რომ ჩამოვიტანე, ვაი თუ არ გვეყოს.

— რამითი გაქვს?

— ექვსი.

— გვეყოფის, ბარამ, მეც მაქვს ორი.—
უთხრა ნიკოლამ და ღვინო დაასხა.

ნინიამ გამოიტანა გრძელი სკამი და პირ-
დაპირ ჩამოუჯდა ქალებს, რომლებმაც ეშმაკუ-
რად შეჰხედეს და რაღაც წასჩურჩულეს ერთ-
მანეთს.

— ბედნიერავ, მოეწონევი!—უთხრა ნი-
კოლამ ნინიას და მუჯლუგუნი წაჰკრა.

ლაზღანდარობით და სიცილით ბლომად
დალიეს ღვინო. ქალები ისე დაითვრნენ, რომ
აღარ ესმოდათ, რას ამბობდნენ და რას არა,
და უშვერის პირითა ლანძღავდნენ ბარამს, ნი-
ნიას და ნიკოლას...

— ნინიავ, იმღერე რამ!—წასძახა ბარამმა
და თითონვე დაიწყო:

მთიელი ვარ და მთას წავალ,

იქ მყავს დედისა ძმანია!..

ნინიამ და ნიკოლამ კიდევ მეორე უთხრეს
და მწყობრად იმღერეს.

— გაჩუმდით, გაჩუმდით!—ხელების ფარ-
თხვით შეაყენა მომღერლები ჩასუქებულმა.—რა
ტურებივით ჩხავით!.. აბა, ეხლა ჩვენ ვიმღე-
რებთ,—სთქვა ისევ იმან და ეხლა თითონ და-
იწყო.

— შენ გენაცვალე, მა ტუჩებში!..— წამოიძახა ბარამმა და საკოცნელად მიატანა, როცა იმან სიმღერაში თავი ამისკენ გადმოიღო...

— უნამუსო!..— უეცრად წამოიძახა ერთმა ვილაკა მთიულის ბაღლმა, რომელიც ის-ის იყო შემოვიდა და თოფ-ნაკრავით ალაგობრივ გაშეშდა. უცნობი გაფითრდა და გაყვითლდა, როცა იმათ თვალი შეასწორო, და ტანის ცახცახი აუფარდა.

— რაისთვის არ გინდა მაკოცნინო, ქალავ!— აღერსიანად უთხრა ბარამმა, როცა ქალმა ტუჩებზე ხელი მიიჭრა და საკოცნელად გაწვდილი და დამზადებული ტუჩები იქით მიიღო, რაზედაც ნიკოლამ და ნინიამ სიცილი ასტეხეს.

— არა, შენ არ ვაკოცნინებ! აგერ, ის მოვიდეს, იმას ვაკოცნინებ, იმას ჟუჟუნა თვალეები აქვს!— უთხრა ქალმა და ნინიაზედ მიიშვირა თითი.

— ბილწს, ის უნდა მიიყვანოს!— კანკალით წაიბუტბუტა ყმაწვილმა და ერთი ნაბიჯი წინ წამოსდგა.

— ეხლავ, შენი კენესამე!— წამოიძახა ნინიამ და გვერდით მოუჯდა. ქალმა გადუღო კისერი და ნინიამაც გატაცებით კოცნა დაუწყო.

— უნამუსო! — წამოიძახა ბაღდაძე და ფოცხვერით ხანჯალ-ამოღებული გადახტა ნინი-ასაკენ.

ყმაწვილმა ხელიც ამართა, უნდოდა დაეკრა ქალისთვის, მაგრამ ამ დროს ბარამმა მკლავი დაუჭირა.

— რას ჩადი, ბაღდაძე? — შეუტია ბარამმა და იქით მიაყენა.

ყმაწვილი გატრიალდა, რა-კი ხანჯლის დაკვრა ვერ მოასწრო, და ამოღებული ხანჯალი ისევ ქარქაშში ჩააგო.

— ბაღდაძე, რისთვის გინდოდა მოგეკლა? — ჩაყინებით ჰკითხა ნინიამ, როცა ყმაწვილთან მივიდა და ხელი დაუჭირა.

— ხელი უშვი!... შენ წადი, აი, ის უნამუსო ლოშნე!... — ამაყად უპასუხა ყმაწვილმა და ხელი გააშვებინა.

— ბაღდაძე, ბედის-წერამ ხომ არ აგიტანა?! ნინია რომ ყმაწვილს ელაპარაკებოდა, ბარამი და ნიკოლა ისევ მოუსხდნენ გვერდით ქალებს და სიმღერა დაიწყეს.

— უნამუსოები! — წამოიძახა ყმაწვილმა და გაბრუნდა.

— ბაღდაძე ბედის-წერამ ხომ არ აგიტანა-მეთქი?! მე ცოტა მეყოფის, მთიული ვარ!

— მთიულია!.. დაცინვის კილოთი წამო-
იძახა ყმაწვილმა:— შენ მთიული არა ხარ, არა!..
მთიული მაგას არ იზამს, რასაც შენ ჩადიხარ!
წადი ლოშნე აი ის უნამუსო!

— იყუჩე, ბაღდავ, თორემ აი ეხლავ თავს
გაგაგდებინებ!— შეუტია ნინიამ და ხანჯალი
ამოიღო.

ყმაწვილი მოტრიალდა იმისკენ და ლმო-
ბიერად უთხრა:

— ნინიავ, ნინიავ, მამკალ, ამ სიცოცხ-
ლეს სიკვდილი მირჩევნია!

ნინიას როგორღაც ეცნობა ეს ხმა, გაშრა
და გონს ვერ მოსულიყო, თუ ეს ხმა სად უნ-
და გაეგონა.

— ბაღდავ, მითხარი, საით მიცნობ?

— გიცნობ, ნინიავ, და შენ-კი ველარ
მიცან?

— მითხარ, ვინა ხარ?— კანკალით ჰკითხა
ნინიამ.

— ველარ სცან შენი მარო?

— მარო!..— წამოიღრიალა ნინიამ და მო-
სახვევნად მიეტანა, მაგრამ მარომ ამაყად ჰკრა
ხელი.

— არა, მე შენი მარო აღარა ვარ!.. აგერ
შენა ის ლოშნე!..— თითით ქალზედ ანიშნა

და თითონ-კი გარედ გავარდა. ნინია გაშტერებული დარჩა, ვერ მიხვედრილიყო, ცხადი იყო ეს ამბავი თუ სიზმარი.

IV

ქალი გავარდა და უგზო-უკვლოდ ხან აღმა ეცა და ხან დაღმა. ისე გამალებული გარბოდა, რომ კაცს ეგონებოდა, უკან მტერი მისდევსო. ქალი ჰფიქრობდა, ეშინოდა, რომ ნინია არ დასდევნებოდა და გზაში არ დაეჭირა. მირბოდა და უკან აღარ იხედებოდა. გაირბინა მთები, ტყეები და არ იცოდა კია, სად მირბოდა. უეცრად ავიდა ერთი მთის წვერს და ქვევით ჩაქანება უნდოდა, მაგრამ მთის მეორე მხარე მოფლეთილიყო, რომლის ძირშიაც ადიდებული არაგვი მოსჩქეფდა და მოჰქუხდა.

ქალი შესდგა. გადახედა არაგვს და ტანში ჟრუანტელმა გაურბინა. ცოტა ხნის შემდეგ ცივმა ოფლმა დაასხა და კანკალმა აიტანა. „სადღა წავიდე, რაისთვის-ღა ვიცოცხლო?!“ — წამოიძახა ქალმა და ქვითინი მორთო. ქვითინი ხმით ტირილად გარდააქცია, რასაც არაგვის შუვილი ბანს აძლევდა. ტიროდა თავის, ჯერ გაუშლელს, ქალობას, სიცოცხლით გაუმადლობას და ესალმებოდა წუთი-სოფელს. „ნინიავე,

ნინიავე!.. — წამოიძახა ქალმა, როცა ტირილით
 გული იჯერა: — რაისთვის მამკალ?.. დაიწვი
 ჩემი ცოდით... არა!.. არა! ლომისავ, ნუ
 მისმენ!.. ნუ დაჰწომ ნინიას, აცოცხლე დიდ-
 ხანს და ბედნიერად ამყოფე!.. ნინიავე!.. ჩემო
 ყველავე!.. არა, ყველა აღარ მყავს!.. ყველაი
 დავკარგე!..“ — წამოიძახა ქალმა და გადაეშო
 კიდევ არაგვში, რომელმაც ხარხარით დააღო
 პირი და საჩქაროდ ჩანთქა...

„ჩემი ბრალი არ არის, ღმერთო!..“

I

დათუა შრომიშვილი დაჰყრდომოდა ბარის ტარს ვენახში და გასცქეროდა აღმოსავლეთით ახლად შემოსილს მთის წვერს, რომელსაც ოქროს-ფრად მოელვარე გვირგვინი დასდგომოდა, რის გამოც იგი ისე გამოიყჩირებოდა და მოელვარებდა, თითქოს ცეცხლი წაჰკიდებიაო. ელვარებდა იგი, გაჰქონდა ლაპლაპი; მისი ალი ცას სცემდა, მაგრამ ობლად მდგომნი მთის წვერზედ ახლად გაშლილი ხეები უვნებლად და ნაზად გამოიყჩირებოდნენ ცეცხლის შუაგულიდან; ეკიდებოდა იმათ ცეცხლი, მაგრამ კი არ იწოდნენ.

დათუა შრომიშვილი, დამთვრალი სიცოცხლის ნექტარით შეზავებული დილის ჰაერით, მთლად ჩანთქმული იყო ბუნების ამ დიდებული სურათის მზერით და მთელი ტანით თრთოდა. იმას არ ესმოდა იმის გარშემო ფრინველთა გატაცებული ჭიკჭიკი, რითაც ისინი უგალობდნენ ბუნების დიდებულ სურათს დილის ჰიმნს,

და განსაკუთრებით იქვე ახლად აკოკრებული ვარდის ბუჩქზედ მჯდომ ბუღბუღლის აღგზნებულ სტვენას, რომელიც სრულებით არ ამჩნევდა დათუას სიახლოვეს; დათუას არ ესმოდა აგრეთვე ვენახის გვერდით წყალში თევზების შლაპუნის; რომლებიც უეცრად ამოხტებოდნენ ჰაერში, რომ დაენახათ დიდებული სურათი, და ისევ უეცრად წყალში ჩაშვების დროს ბოლოთი გამოადენდნენ ხოლმე ტკაცანს; ის ვერ ხედავდა იქავე თვალწინ მდგომ ვაზის სიხარულის ცრემლს, და სხვა მცენარეების მოძრაობას ვიღა იტყვის, რომლებსაც მოებრუნათ შენამული გული აღმოსავლეთისაკენ და თაყვანსა სცემდნენ იმ სურათს, რომლის წინაშე სულდგმული თუ არა სულდგმული, პირუტყვი თუ მეტყველი, გენიოსი თუ არა გენიოსი, ნიჭიერი თუ უნიჭო, ველური თუ არა ველური, — ყველა ერთგვარად მონადვდება და თავის პიროვნებას იმის დიდებულ სიმშვენიერეს უერთებს.

აგერ, დათუაზე კარგა მოშორებით ტყის პირს გამოსულა ხარ-ირემი, რომელსაც მრავალ-შტოიანი რქები გადუხრია უკან, და იმაზედ არა ნაკლებ თავ-დავიწყებით უმზერს იმავე სურათს.

დათუა მოცული იყო სურათის დიდებუ-

ლებით; მთელი იმისი არსება ჩანთქმული იყო იმითი და იმისი მოსაზრება, გონება სხვა რაიმე საგნისათვის დაჩლუნგებული და მოდუნებული იყო.

სურათს-კი თანდათან ელვარება და სინათლე აკლდებოდა. ცოტახანიც და ცამ, მთის წვერმა ჩვეულებრივი სახე მიიღეს. მზემაც თავი იჩინა და ყველას ერთად თავისი სხივი სტყორცნა, რომლის მოხვედრაზედაც, თითქოს ელექტრონმა დაუბინა ტანშიო, აქნობამდის მოდუნებულ და გატაცებულ არსებებს ჩაედგათ ენერგია, მიეცათ ძალა და მოსაზრება და მოძრაობა იწყეს: ფრინველები ჟივილ-ხივილით გამოეთხოვნენ თავიანთ ღამის ბინას და ცაში განავარდნენ; მწერებმაც-კი ზუზუნნი მორთეს და ხან ერთ მცენარეს ეწვეოდნენ და ხან მეორეს, რომელთაც მზის სხივის მოხვედრაზედ ნაზი მწვანე ფოთლები შეიბერტყეს და წელი აიმართეს.

დათუამაც მაშინვე თავისდა უნებურად ამოიკვნესა და უნებურადვე ბარს ფეხი ღონივრად დაჰკრა, რის გამოც ბარის პირი მომბაღ მიწაში ღრმად წავიდა და დიდი ბელტი ამოაგდო. პირველ ბელტს მეორე, მეორეს კიდევ მესამე მოჰყვა და ასე ბელტი ბელტს მიეწყო.

ირემი-კი განუსაზღვრელ აღტაცებაში მო-

ვიდა და გაგიჟებით დახტოდა ველზედ. ის უეცრივ გაქანდებოდა ხტუნაობით ტყის ერთი ნაპირიდან მეორემდის და უეცრივ ასევე მოტრიალდებოდა, უკან ხტუნაობითვე დაბრუნდებოდა; ხან უეცრივ შუა ველზედ შედგებოდა, პირს ახლად ამწვანებულ ბალახს დაადებდა და ჩაჰბლავლებდა მიწას, თითქოს იქ, ქვესკნელს ჩასძახის თავის ტოლს, რომ იქიდგან ამოვიდეს და ამასთან ერთად ისიამოვნოს, დასტკბეს სიცოცხლით და თავი დავიწყებას მისცეს. ჩაჰბლავლებდა ერთი-ორჯერ კიდევ და, რაკი იქიდგან პასუხს არავინ აძლევდა, ისევ ასწევდა მაღლა თავს და რქებ-გადაშვებული იწყებდა ისევ ისე ხტუნაობას.

აგერ, ის შედგა უკანა ფეხებზედ და რამდენსამე წამს ისე გაჩერდა; იმან აღგზნებულად დააჰყიტა თვალები და ის-ის იყო ტყისკენ გაშვებას აპირებდა, რომ ამ დროს თოფმა იგრიალა. ირემი შეტორტმანდა და გულის საკლავის ამობლავლით, წინ გადახტომის მაგივრად, გულალმა გადავარდა.

ტყის პირიდან გამოვარდა ახალგაზდა ყმაწვილი და გადაჩეხილ ირემთან მირბენისათანავე სიხარულით წამოიძახა:

— შიგ გულში არ მოხვედრია!..

ირემმა-კი ძალ-დატანებით ქუთოთოებს გა-
წეედ გასწია და ცრემლში მოცურავი თვა-
ლის კაკლები თავის მკვლელს მიაპყრო, რითაც
თითქოს ამას ეუბნებაო: „გაუმაძღარო, რა და-
გიშავე, რომ სიცოცხლეს მისპობ?!“

ამის პასუხად ყმაწვილმა ხანჯალი ყელში
გაუგდო და მოუსწრაფა სიცოცხლე.

— ეხლა რომელი ქრისტიანი ადამიანი
ესერის რასმე თოფს! — წამოიძახა დათუამ იქით
მიხედვის დროს, საიდგანაც თოფის ხმა მოესმა,
და, ყმაწვილი რომ იცნო, განაგრძო:

— მამა ნახე, დედა ნახე, შვილი ისე გა-
მონახე!...

ბოლო სიტყვა სიმღერით გაათავა და რამ-
დენჯერმე ამ დროს ბარს ფეხი ჩაჰკრა.

დათუას ამის შემდეგ თავი მაღლა აღარ
აუღია და გამალებული ჰბარავდა. ბარვის დროს
დათუა ჩამღეროდა და ჩაჰკვნესოდა მიწას, რი-
თაც თავს იმხნევებდა და დაღალვას არ ტყო-
ბულობდა, თუმცა იმის სახიდგან ოფლი ჩამო-
წკრიბებდა და ნაბარში ჩადიოდა.

მოატანა სადილობამ და დათუამაც უკანა-
სკნელად ჩასძახა მიწას:

შობიდგან სიკვდილამდისა
შენ ჩამოგტირით, დედაო,

სიკვდილის შემდეგ შენავე
 მიგვიკრამ ხოლმე მკერდსაო!..

გათავებისას დათუამ ღონივრად დაჰკრა
 ბარს ფეხი და ასე მიწაში ჩარქობილს გაანება
 თავი, თითონ-კი გამოხსნა ქრელი ხელსახოცი-
 დგან გამხმარი ქერის პური და ვაზის ძირში
 მიმჯდარმა ლოღნა დაიწყო. იმას ძალიან უჭი-
 რდებოდა ჩაყლაპვა, რადგანაც ქერის პური
 პირში ნამცეცებად იშლებოდა და, რომ ნამ-
 ცეცებისათვის თავი ერთად მოეყარა, წყალს
 ხშირად მიმართავდა ხოლმე და ლიტრას მალი-
 მალ იყუდებდა.

ნახევარი ჯერ არ შეექამა, რომ თავს მი-
 სი ცოლი ნენე წამოადგა.

— ცარიელი რა მოგატლიკინებდა, რომ
 მოტლიკინებდი, შაქამადს ვერას მაადულებდი?—
 მიმართა დათუამ თავის ცოლს ხველებით, რა-
 დგანაც იმას ქერის პურის ნამცეცი სასულეში
 გადუვარდა.

— რისა უნდა მამედულებინა, რომ მაგრე
 იცი?—უპასუხა ნენემ და იმის გვერდით ჩაჯდა.

— მარილის წყალს მაინც მაადულებდი
 და წამოიღებდი, რომ ჩამეღბო ქერის პური და
 აღარ დავერჩე.

— იჰ, რა დროს ეგეებია, თუ ღმერთი გწამს! მე რისთვის მოვედი და ეს შაჰამადს გაიძახის!

— მერე და რატომ არ იტყვი, რისთვის მოხვედი?

— რო აღარ დამაცალე!

— ჰო და ეხლა თქვი! — უთხრა და მოსას-
მენად მოემზადა.

იმან ჭამა შესწყვიტა და ლიტრას ხელი
დააჭირა.

— იმად მოვედი, რომ იასაულმა და პრიჰ-
ტავის ჩაფარმა პოესტკა გადმოძცეს.

— რა პოესტკა?

— სულში იბარებენ დათუასაო.

— რიჰთვისა, ადამიანო?

— რა ეიცო, რიჰთვისა!... აი, დაიჭი და
გაიგე რიჰთვისაც.

იმან ამ სიტყვებთან ერთად ჯიბიდან უწყება ამოიღო და დათუას გაუწოდა.

— არა, შე ოჯახქორო, მაგას რო მაწვდი,
გადავაბულებულე თუ?!

— შე კი გადავაბულებულე?

— დიდება შენთვის, ღმერთო!... — პირჯვარი გადაიწერა ამ სიტყვებზედ და შემდეგ ცოლს შეტევით უთხრა: — რატომ არა ჰკითხე, რიჰ-

ვისა-თქო? სასუდე რა მჭირს, რა დავაშავე, ადამიანო?!

— მერე, არა ვკითხე, რომ აგრე ცუდ-უბრალოდ ჭყივილი იცი! რო არ მითხრეს, რა მექნა? ღვდელი კიდევ შინ არ იყო, რომ წამეკითხებინა.

— ჩაფარმა რატომ არ გითხრა, იმას ხომ ეცოდინებოდა?

— ღმერთმა ნუ იცის იმისი თავი, რა ვიცი, რატომ არ მითხრა?! „იქ წავიდეს და გაიგებსო, რიჰთვისაც არის დაბარებულიო.“ ასე მითხრა, მე რომ ვკითხე.

— დიდება შენთვის, ღმერთო, სასუდე რა დავაშავე?! ქურდობა არ გამიწევია და ბოზობა, ვალი არავისი მმართვეს და ვახში და სუდში რად უნდა მიმათრევდნენ!.. ერთი სამიოდ თუმანი-ლა მმართვეს კომლობა-ამოწყვეტილისა და ხომ შამოდგომაზე ტკბილი უნდა მივცე, პირობა ასე გვაქვს და ის რად მიჩივლებდა!..

— ვისი-ლა გმართებს, კაცო?

— ვისი-ლა და აგერ აი სახლობა-ამოსაწყვეტი ისაკასი!

— აი ღმერთმა-კი ნუ ახეიროს იმისი თავი და ტანი!.. უთუოდ ის მქვსვინავი გიჩივლე-

ბდა! იმას ხომ ღმერთი არ დაასვენებს, თუ არავის არა უხიმანა-რა.

— რაზე უნდა მიჩივლოს იმ სახლ-კარ-და-ქცეულმა?!

— ეშმაკმა იცის იმისი თავი და ტანი, რა ვიცი, რაზე უნდა გიჩივლოს! რამდენჯერ გითხარ, მაგ სახლ-კარ-ამოწყვეტილს ჩამოეცალემეთქი, რომ მაგრე უღვთოდ ყველას ტყავს აძრობს, მაგრამ შენ მაინც არ იშლი, მალი-მალ წახვალ და იმას მიადგები კარს.

— რას მიედ-მოედები და როშავ, როდის ერთხელ მივადექ კარს, ჰა?!

— რა ვიცი, თუ არ მიადექი, მაშ რაში აძლევ ჩვენ სარჩო-საბადებელს ყოველ წელს? გეთაყვათ, ყოველ წელს ბატონივით სამსე ტომრები და ტიკები-კი მიაქვს და!..

— იმაში მიაქვს, რომ ურიასავით ძველ თამასუქებს დაუწყო ძებნა და მალი-მალ კანცელარიაში ხან ერთს უჩივლებს და ხან მეორეს: ეს მამა-შენმა აიღო ვალადაო, ეს კიდე ბიძა-შენმაო. არ ვიცი, მართლა აიღეს თუ არა. ამღები არ არის ცოცხალი და მოწმეები.

— თუ მაგრე არამზადობით არ შაიძინა, ხომ ღმერთი ვერ გააძღობს იმის თვალს!

— მაგრე რო არ ეარამზადნა, მაშ რითი

გადაჰქიმავდა ი ორ-ატაჟიანს სახლებს, ეხლა რო შიგ ბატონივით ცხოვრობს? მაშ არა და თავის ალაღად მოგებული ფულით გადაჰქიმა, აი!

დათუა და მისი ცოლი ნენე გაეზნენ ისაკას ლანძღვა-წყევლაში, რადგანაც ისინი თითქმის დარწმუნებულები იყვნენ, რომ ისაკას მეტი არავინ „უხიმანებდა“ რასმე, თუმცა-კი უწყების შინაარსი არ იცოდნენ.

— ადამიანო, აბა ერთი წაკითხე ვისმე, მართლა ი ამოსავარდნელი და ამოსაბუგელი მიჩივის თუ არა! — უთხრა დათუამ ბოლოს და წამოდგა.

— რაღა წავაკითხო ვისმე, ის იქნება და ის, აბა სხვას ვის რად უნდა ჩვენი ცოდო! — დარწმუნებით უპასუხა ნენემ და წასასვლელად წამოდგა.

II

— ბიჭო, სანდრო! — გადასძახა ისაკა ჯამიაშვილმა ახლად მოსულ ბიქს, რომელმაც ბარი იქვე მიაყუდა.

— რას მიბრძანებ, ბატონო!

— სხვები სად-ღა არიან?

— ახლავე მოვლენ სხვებიცა.

— სანამ ისინი მოვიდოდნენ, შენ წადი გიგო და ლევანთან და უთხარ, ამაღამ ვახშმად ჩვენსა წამოვიდნენ. ესაც უთხარ, ირმის მწვადებიც გვექნება-თქო.

— ეხლავე, ბატონო! — უბასუხა სანდრომ და როცა გაბრუნდა, უკმაყოფილოდ თავისთვის რაღაც წაიბუტბუტა.

— პაპა! — უკანიდან მიაძახა ჭამიაშვილს ჩვილმეტ-თვრამეტი წლის ქალმა, რომელიც ის იყო მაშინ გამოვიდა სახლიდან და იმასთან მივიდა:

— მამაშამ, რომელი ღვინისა ჩამოვასხმევინო ბოთლიკებშიო?

— დათუას ღვინისა-თქო, იმისმა ვენახმა კარგი ღვინო იცის, — უბასუხა ისაკამ, რის შემდეგაც ქალი შესრიალდა შინ, და თითონ-კი ღიმილით განაგრძო: — მალე დათუას მაგივრად, ჩემსას დავუძახებ იმის ვენახს, სულ მალე... რამდენი ხანია, — განაგრძო იმან ცოტახნის სიჩუმის შემდეგ, — ხან საიდგან მოვუვლი და ხან საიდგან იმის ვენახს და მაინც ვერა მოვუხიბანერა. ვერ იქნა და ვერ ჩავიგდე იმისი ვენახი ხელში, ვერა! რამდენიც საღმა გავუსვი, იმან მაინც აიცილინა. კიდევაც შევევაჭრე, მაგრამ არა ქნა: „ჩემი მამა-პაპის ოფლი შიგაა ჩაღვრილი და მე როგორ გავყიდო.“ ჰმ, არ გაჰყიდი?!

აბა თუ არ გაჰყიდი და მაშ ეხლა მიყურე, როგორი მოგვერდი გიგდო! მგონი ისე დაგცე, რომ ცხვირ-პირი ჩაიმტვრიო. ამ ორი კვირის შემდეგ საქმეს გაარჩევენ და მერე მე ვიცი: ავიღებ ისპოლნიტელნი ლისტს და მაშ რას იზამ, თუ ვენახს არ ჩამაბარებ?! მაგრამ მოწმებმა რომ მიმტყუნონ?!—ამ უკანასკნელ სიტყვებზე ისაკას სახეს, ცოტა არ იყოს, სიამოვნების ზეწარი გადაეცალა და შუბლი შეექმუნენა.

ამ გვარმა მდგომარეობამ სულ ცოტა ხანს გასტანა. იმის სახეს დაფიქრების ჩრდილი გადაეცალა და გამხიარულებულმა წამოიძადა: „მოწმები როგორ მიმტყუნებენ?.. გიგო და ლევანი მშიერი აზნაურიშვილები არიან, ორ გროშად მამის სულს გაჰყიდიან და მე რომ ერთი ორი თუმანი მივცე, ხომ სულ ფიცით დასკდებიან. მამასახლისს კიდევ მოვუხერხებ რასმე...“ დაქვემდებარებით წარმოსთქვა: „მოვუხერხებ რასმე“ ცოტა ჩაფიქრების შემდეგ და თავის სახლ-მიდამოს გადათვალიერების შემდეგ აივანზე ბოლთის ცემა დაიწყო.

ყოველთვის, როდესაც-კი ისაკა ჯამიაშვილი თავის გარშემოს თვალს გადაავლებდა და აივანზე ბოლთის ცემას დაიწყებდა, უეჭველად

თავისი წარსული მოაგონდებოდა და ამ წარსულის მოგონებით სიამოვნებდა.

„რა ვიქნებოდი ეხლა მე, რომ შინ დავრჩენილიყავ და გარეთ ფეხი არ გამედგა?“ უსიტყვოდ დაეკითხა ისაკა თავის თავს კარგახნის ბოლთის ცემის შემდეგ, როდესაც ნიდაყვებით დაეყუდა აივნის მოაჯირს და დიდხანს, დიდხანს დასცქეროდა იქვე, იმის სახლის გვერდით, ჩამომჩანჩქარ წყალს, რომელიც თავის ჩხრიალით ატკბობდა მის სმენას და მოგონებისათვის ფანტაზიას უცხოველებდა.

მართლაც, რა იქნებოდა ისაკა, რომ თავისი მამა-პაპისთვის მიებაძნა და შინ დარჩენილიყო, როგორც დათუა და იმისი მოძმე გლეხები შინ დარჩნენ და თავიანთ მამა-პაპას ბაძვენ, რის გამოც, თუმცა ალაღის შრომით ალაღ ლუკმას სჭამენ, ნახევარზედ მშივრები და ტიტვლები არიან! ხომ ისიც, როგორც იმისი თანამემამულე გლეხები, ყველას მონა უნდა ყოფილიყო, ყველას იმისთვის უნდა ებრძანებინა და თავში ჩაეკრა! ვინც-კი სოფელში სამი რუსული სიტყვით მოვიდოდა, ხომ ყველას წინ უნდა ქუდ-მოხდილი და გულ-ხელ დაკრეფილი დამდგარიყო და წარბებში შეეცქირა, რომ იმის ბერვა-პრანკვის აზრს მიხვედრილიყო და აესრუ-

ლებინა ყოველივე იმისი სურვილი!.. მაზრის
 უფროსი, ბოქაული, მათი თანაშემწეები და გა-
 დამწერლები, გადამწერლების გადამწერლები და
 მათი თანაშემწენი, ასისტანტები, მათი ჩაფრები
 და მოჩაფრეები,—ერთი სიტყვით, მაზრის მო-
 ხელეების მთელი გუნდი, რომელიც მრავალ-
 ზედ მრავალ-შტოიანია, ხომ მარტო იმისთვის
 არსებობს და მოდის სოფელში, რომ გლეხს
 თვალები დაუბლვიროს, დასკყივლოს და, თუ
 მოისურვა, სილა გასტკიცოს ან მათრახი გა-
 დუქიროს; თუ რამ გადასახდელი აქვს, წაარ-
 თვას, გააგდოს ბეგარაზედ, მიაყენოს გაქირვე-
 ბა და ყელში წაუჭიროს და არა იმისთვის, რომ
 გლეხის საკეთილდღეოდ იზრუნოს... გლეხის
 ყველა ამ დამცირებას და დაჯუჯკვას კარგად
 ამცნევდა ეხლა ისაკა და ამისთვის, ყოველთვის,
 ასე თავის წარსულის მოგონებაში როდესაც
 გაერთობოდა, აღიდებდა იმ დღეს, რა ღღესაც
 იმისმა მამამ ის ერთ მედუქნეს, რომელსაც ღუ-
 ქანი საქართველოს სამხედრო გზატკეცილის პი-
 რას ჰქონდა, მისცა ბიჭად. ის დღე იყო ნიშა-
 ნი ისაკას ახლანდელი მდგომარეობისა; იმ დღი-
 დან ამოიშვა გლეხის ტანჯვიდან თავი და მიაღ-
 წია იქამდის, რომ ის დღეს სოფელში პირველ
 კაცად ითვლება: ყველა კრძალვით და მოწიწე-

ბით ექცევა; მაზრის მმართველები, უფროსები, — თორემ ნაბოლარებს ხომ თითონაც არ იკადრებს, — ჭყვილისა და კივილის მაგივრად პატივისცემით ხელს უწვდიან, იმის სახლში სტუმრად მიდიან, სადაც სოფლის ხარჯით უხვს მასპინძლობას უწევს, და ამით თავ-ბრუ-დახვეულები ყველგან და ყველასთან, თუ-კი რაიმე მიზეზით იმაზედ ბაასი ჩამოვარდებოდა, ამას გაიძახდნენ: „ისაკა პატიოსანი კაციო.“

მართალია, პირველ ხანს დუქანში დიდი სიდუხჭირე გამოიარა, მაგრამ რა? განა ის ტანჯვა სახსენებელია იმასთან, რომ ეხლა ის თავისი მდგომარეობით კმაყოფილია?! ის დამცირება და მიწასთან გასწორება, რომელიც პირველ ხანს დუქანში წილად ჰხვდა, სასიქადულოდაც ჰქონდა იმას და ბევრჯელ სხვებისთვისაც უამბნია.

აი ეხლაც, მოაჯირზედ დაყრდნობილს რომ თვალ-წინ წარმოუდგა თორმეტი წლის ისაკა, რომლის პიროვნებასაც მედუქნე უწყალოდ ფეხქვეშ სრესს, ტალახით სთხუპნის, არ შეჰზარაკია ამ სურათმა, პირიქით, მის გულში სიხარული დაჰბადა და იმის-და უნებურად წარმოატქმევინა: „იმისი დედ-მამა ვაცხოწნე, რომ ასე მექცეოდა; ასე რომ არ მომქცეოდა, მე ახლა ის არ ვიქნებოდი, რაცა ვარ!“

დიალ, ისაკა ისეთი არ იქნებოდა, როგორიც ეხლა არის. ასე რომ არ მოჰქცეოდა, იქნება ცოტაოდენი სიკეთე კიდევ შერჩენიყო რამ ისაკას, მაგრამ მედუქნე სხვანაირად ვერ მოექცეოდა, რადგანაც იმასაც ისე ექცეოდნენ, როგორც ის ისაკას. ჩვენებური დუქნები-კი ერთგვარი სკოლაა, რომელშიაც მეფობს აღზრდის ერთგვარი მეთოდი. იმის საშვალებით ამზადებენ „ისაკებს, გეურქებს და არტემებს“, რომლებიც მზად არიან თავიანთ მოძმეთა სისხლი დალიონ. სამ წელიწადს ისაკა ისე გაიწვრთნა, რომ მედუქნის თვალის დახამხამების აზრსაც-კი იგებდა.

გზა-ტყეცილის პირას მოვაქრე მედუქნეები, გარდა იმისა, რომ მგზავრთ ვაქრობაში ტყავს აძრობენ, სხვანაირადაც მოქმედებენ იმათ გასაყვლეფად; არც ერთი გაძარცვა გზაზედ ისე არ მოხდება, რომ მედუქნეებმა მონაწილეობა არ მიიღონ: ბევრჯერ წაურთმევიათ მგზავრისთვის ფული და ნივთიულობა, და ამაში მედუქნეები, პირველი ადგილი თუ იმათ არა სჭერიათ, დამხმარებელნი მაინც ყოფილან. ბევრჯერ შიგავე დუქანში გაუძარცვავთ დამთვრალი მგზავრი და, ვინ იცის, რამდენჯერ სადგურების ახლო ნივთიულობით სავსე ყუთები აუცლიათ საფოსტო ეტლებით მოგზაურთათვის.

ყველა ეს საიდუმლო გაანდო მედუქნემ ისაკას, რომელმაც ამაში დიდი გამჭრიახობა და ფხა გამოიჩინა. ამის გამო ისაკა, ჯერ თუ ბიკად იყო დუქანში, მერე ამხანაგად გაუხდა, და ასე თვე-თვეებს გასდევდა, წელიწადი წელიწადებს და ისაკას თანდათან ზურგი უმაგრდებოდა. ამ ხანობაში ისაკამ ცოლიც შეირთო.

როცა ისაკამ ზურგი კარგა მოიმაგრა, თავის ამხანაგს, რომელმაც აღზარდა და გაწვრთნა, ისეთი მოგვერდი უგდო, რომ ცარიელზე გაიყვანა.

ბევრის ხვეწნისა და მუდარის შემდეგ თავისი გამწვრთნელი ისევე მიიყვანა ამხანაგად იმ პირობით, რომ გზის პირას ევაქრა და საქმე ეწარმოებინა, წელიწადში რამდენჯერმე მიეცა ისაკასთვის ანგარიში და მოგების ნახევარი ჩაებარებინა; თანხა-კი უკვდავად ისაკასი უნდა დარჩენილიყო...

რაკი გზის პირას ვაქრობის საქმე ასე მოაწყო, თითონ დაბრუნდა თავის სოფელში და იქ საკუთრივ დუქანი გააღო, რომელშიაც დახლიდრად თავისივე გაწვრთნილი ნათესავი დააყენა. •

აქედან იწყება ისაკას ცხოვრების მეორე ხანა და ამასთან ორგვარი მოღვაწეობაც სო-

ფელში: როგორც ვაქრისა და როგორც საზოგადოების წევრისა, რომელშიაც ის ვაქრობდა.

ვაქრები თუ როგორ სძარცვენ სოფლებს, ამაზედ ბევრი თქმულა და დაწერილა. ყველა ამას ჩვენ იმასლა თუ დავუმატებთ, რომ სოფელში მოვაქრე ერთისა და იმავე ნივთის გაყიდვაში ერთსა და იმავე დროს ორნაირ სარგებელს იღებს. ამის გამოსარკვევად მაგალითს მოვიყვან:

ვსთქვათ, ვაქარს რომელიმე ნივთი, რომელსაც გლეხი ყიდულობს, უღირს სამ შაურად, თითონ-კი, სულ რომ ნაკლები, ცხრა შაურს მაინც გამოართმევს. გლეხმა რომ ქისა გახსნას და ცხრა შაური გადაუთვალოს, მაშინ ვაქარს სამშაურიან ნივთში ექვსი შაური წმინდა მოგება დარჩება, მაგრამ გლეხს ქისა ცარიელი აქვს და ამისთვის ის თავის ნაწარმოებს, მაგ.: ხორბალს, ქერს, სიმინდს და სხ. აძლევს ცხრა შაურში იმ ფასად-კი არა, როგორც ბაზარში ფასობს, არამედ ნახევარ ფასად. ფუთი ხორბალი რომ თვრამეტ შაურად ღირდეს, ის ცხრა შაურად იღებს, მერე ჰყიდის ხშირად იქვე გლეხზედ თვრამეტ შაურად და ამ გვარად სამშაურიან ნივთში ექვსი შაურის მოგების მაგივრად თხუთმეტ შაურს იგებს.

ისაკა სოფელში სხვა მოვაჭრეებს თუ არ გადააქარებდა ამგვარ მოქმედებაში, უკან არ ჩამოურჩებოდა. ის, როგორც ვაჭარი, დღითი-დღე ტყავს აძრობდა გლეხებს და მდიდრდებოდა. მაგრამ ისაკას, ვაჭრობის გარდა, გლეხების გასატყაველად კიდევ სხვა გზაცა ჰქონდა. სხვა ვაჭრები, რომლებიც შეხიზნულან სოფელში, ვაჭრობის გარდა, სოფლის საქმეებში ვერ გაერევიან, რადგანაც ისინი იმ საზოგადოების წევრებად არ ითვლებიან. ისაკას საქმე-კი სულ სხვანაირად იყო. ისაკა იმ საზოგადოებაში ვაჭრობდა, რომლის წევრადაც ითვლებოდა, და ამისთვის ნება ჰქონდა გარეუღლიყო სოფლის ყოველ საქმეში. ასეც მოიქცა ისაკა. თითქმის ყოველ სასოფლო საქმეში ძალითა თუ ნებით ისაკა იყო თორმეტი კაცის რიცხვში, რომელთაც, სხვა მოვალეობათა შორის, სახელმწიფო ხარჯის გაწერაც ჰქონდათ მინდობილი. ისაკა იყო მაწარმოებელი სასოფლო დავთრებისა, ისაკა იყო მწერალიც, ისაკა აწარმოებდა სხვა ორ კაცთან ერთად სასოფლო მაღაზიასაც. ერთხნობით მამასახლისადაც იყო ამორჩეული. რასაკვირველია, ისაკასთანა კაცები ამ გარემოებით ისარგებლებდნენ და არც ისაკა აკლებდა. სადაც-კი ისაკამ გამოსარჩენი რამ შენიშნა, იქ დააგო თა-

ვისი ფაცერი და დღე-მუდამ განუწყვეტლივ წვრილსა და მსხვილ თევზს აბამდა.

ხარჯის გაწერის დროს ის ყოველთვის ერთ ორმოც თუმნამდის მაინც თავის სასარგებლოდ გააწერდა სოფელს. კერძო ჯარიმებს, რომელსაც სოფლის მოსამართლეები ახდევინებდნენ რაიმე საქმეში დამნაშავე გლეხებს, თავის სასარგებლოდ აკრეფინებდა იასაულებს და დავთრებში სწერდა, რომ ეს ამაზედ დაიხარჯა და ეს ამაზეო. სასოფლო მალაზია ხომ საკუთრებად გაიხადა.

ვინ ჩამოსთვლის კიდევ, რითი არ სარგებლობდა ის. ისაკასთანა კაცი ყოველთვის დაინახავს სოფელში უპატრონოდ დატოვებულს რამ სარჩოს, რომელსაც თავის სასარგებლოდ იღებს.

ისაკა ხედავდა, რომ ხმის გამცემი არავინ იყო და ამისთვის თავისუფლად ფარფაშობდა სოფელში.

მართლაც და ვინ გაუძალიანდებოდა? გლეხები, რომელთაც შეამჩნიეს ისაკას მრუდობა? გლეხებმა ყოველთვის იციან, ვინ ჰყვლეფავს იმათ, მაგრამ ხმას ვერ იღებენ, და ძალა-უნებურად ხმის ამოუღებლად წინ უწევებიან ცხვრებივით, რომელთაც დუქარდით შიგ ძირში პარსავენ.

რამდენს სულ ტყუილად გადაახდევინა ვითომ-და იმისი მამისა ან ბიძის ვალი.

როდესაც მამასახლისად იყო, დასწერდა თამასუქს და დაბეჭდავდა, მოწმეებად იმისთანებს ჩასწერდა, რომლებიც უკვე გარდაცვლილები იყვნენ, ან კიდევ თავის ერთგულ გიგოს და ლევანს, რომლებსაც ცოტაოდენ წილს უღებდა, და სასოფლო კანცელარიაში უჩივლებდა თავის ტყუილ მოვალეს, სადაც, რასაკვირველია, საბუთების წინააღმდეგ ვერ წავიდოდნენ და გადასწყვეტდნენ, რომ მოვალემ ნაღდად ჩააბაროს ისაკას და ამით მშობლების ცოდო კისრიდან მოიშოროსო.

გლეხები ხმას ვერა სცემდნენ და სხვა მოწინააღმდეგე-კი არავინ იყო.

დუქნის საშუალებით და სოფლის საქმეების წარმოებით ისაკა ისე გაიჭიკნა, რომ ახლო-მახლო სოფლებში სიმდიდრით აღარავინა სჯობდა. ერთის აოხრებული აზნაურიშვილის მამული შეირჩინა თითქმის სულ მუქთად და ხვნათესვას მიჰყო ხელი, „გადაჰქიმა“ ორ-სართულიანი სახლი, რომლის ოთახები ევროპულად მოაწყო, და შიგ დაესახლა თავისი ცოლ-შვილით. ევროპულად მორთო თავისი ორი ქალი და ორი ვაჟი-კი სასწავლებელში მისცა, საი-

დანაც უფროსი უკვე სწავლა დაუმთავრებლად დაუბრუნდა შინ და აგერ ჯერ-ჯერობით ნადირობას მიჰყო ხელი, თუმცა ხანდისხან სოფლის საქმეების წარმოებაშიაც ეშველებოდა ხოლმე მამას, რომელიც შემდეგში, რასაკვირველია, ამ საქმეების წარმოებას იმას გადასცემს, რადგანაც იმისთანებში დიდს უნარსა და თხას იჩენს.

თუმცა ისაკას ეხლა აღარა უჭირდა-რა, მაგრამ მაინც წართმევის სურვილი უფრო უცხოველდებოდა და გაუმადლობა ემატებოდა.

წართმევის სურვილი თითქმის სენად გადაექცა ისაკას და ხანდისხან ეს ჟინი ისე მოუვლიდა, რომ მზად იყო ყოველივე საშუალება ეხმარა, ყოველისავე სისაძაგლისათვის ხელი ჩაეეცლო, ოღონდ-კი წაერთმია ვისთვისმე რამ.

აი ეხლა იმას თავისი წარსული მოგონებით გატაცებულს და სიამოვნებით მოცულს უეცრად წამოჰკრა ამ ჟინმა და მთელი ტანით შეარყია. მაშინვე მოტრიალდა და აივანზედ აჩქარებით გაიარ-გამოიარა.

უკვე დაბნელებულიყო. აქა-იქ ღრუბლებს შუადგან ვარსკვლავები მოწყენით გამოსცქეროდნენ სოფელს, სადაც მიწყვეტილიყო ადამიანის ხმა და მარტო ხანდისხან ძაღლების გა-

გრძელებული ყეფა-ლა მოისმოდა, და თავიანთ მკრთალი შუქით მიძინებულს სოფელს უფრო ძილს ჰგვირდნენ.

— ბაბე! — წამოიძახა ისაკამ გაჯავრებული ხმით და კარებს შეხედა, საიდგანაც ამ დროს იმისი გასივებული ცოლი გამოვიდა.

— ადამიანო, ბალკონზედ რას აკეთებ და შინ არ შამოხვალ?! — საყვედურის კილოთი უთხრა ბაბემ და მიუახლოვდა.

— ბიჭი არ დაბრუნებულა? სად არის აქნობამდის ის ოხერ-ტიალი?!

— რამდენი ხანია, რაც დაბრუნდა! .

— მერე, რა თქვა, მოვლენო?

— რას არ....

— აუ-აუ-აუ!... — ამ დროს წამოვარდა კიბეზედ მწოლიარე ბროლია და თავ-პირის მტვრევით დაიწყო ბოხი ხმით ყეფა და გზისკენ გადახტა, სადაც ორი კაცი გამოჩნდა.

— გადი, გადი!... — დასძახეს იმათ და ჯოხებით ძაღლის გერება დაიწყეს.

— აი, შე ვერანავ, შენა!... გამოდი, გამოდი!... — ყვიროდნენ ცოლი და ქმარი და იმათკენ მიეშურებოდნენ.

ბროლია-კი არ ეხსნებოდა იმათ და ზედა ვარდებოდა.

— რა კაპასი რამა გყავთ, კინალამ არ შეგვქამა!..— წამოიძახა გიგომ, როდესაც ისაკამ ქვის სროლით ძაღლი წინ გაიგდო, და ბაბეს ხელის ჩამოსართმევად თავისი გაუწოდა.

— ხანდისხან იცის ხოლმე მაგრე გაგიჟება, თორემ ისე ქკვიანია.

— რაღა ჩემზედ გაგიჟდა! — ჩამოართვა სიტყვა ლევანმა და იმანაც ხელი გაუწოდა ბაბეს.

— იმიტომა, ჩემო ლევან, რომ ძალიან ძვირად მოდიხარ ჩვენსა!

— აზნაურის სტუმრობაო ნუ გგონია ხუმრობაო, ხომ მოგეხსენებათ ქართული ანდაზა? ხშირად რომ ვიაროთ, მაშინ...

— მაგისი ნუ გეფიქრებათ, გიგო, თქვენ დასახვედრად კიდევ მოგვებოვება რამ. — თავმომწონედ გააწყვეტინა სიტყვა გიგოს ბაბემ.

— მოიწვიე, რაღა მანდ ებაასები? — უთხრა ბაბეს ამ დროს მოსულმა ისაკამ და გიგოს ხელი ჩაავლო.

მასპინძელ-სტუმრები ერთად შევიდნენ მშვენივრად მოწყობილ სასტუმროში, სადაც ორი თავშიშველა ქალი დაუხვდათ. ესენი მიესალმნენ სტუმრებს, რომლებმაც მოწიწებით ჩამოართვეს ხელი, და დედის გვერდით დასხდნენ.

— რატომ არ დაათხოვებ ე შენ ქალებს,

რალას ელი?—მიჰმართა გიგომ ისაკას, როდესაც ქალებს ხელი ჩამოართვა და იმის გვერდით დაჯდა.

— იმას ველი, რომ კარგ კაცებს ვეძებ; უბრალოს ხომ ვერ მივცემ.

— უბრალოს მიეცოო, ვინ გეუბნება, განა კარგები ცოტანი არიან?

— ჩემი ქალები სამსახურის კაცებს უნდა მივათხოვო. თუ არ სამსახურის კაცს, არც თითონ ნდომობენ სხვას მისთხოვდნენ ვისმე.—ჩაერია ლაპარაკში ბაბე და თავის ქალებს შეხედა, რომლებმაც დედის სიტყვაზედ თავები ძირს ჩაჰკიდეს და გაწითლებულებმა რალაც წაიბუტბუტეს.

— სამსახურის კაცები რას დაგიჟინიათ, აიღეთ და მამულიშვილს მიათხოვეთ, რომ...

— ის არა სჯობია, მამულიშვილიც იყოს და სამსახურისაც!—ჩამოართვა ბაბემ გიგოს სიტყვა:—დაიცათ, ჯერ ქალაქში გადავსახლდეთ, მაშინ ნახავთ, როგორ სულ დაწკეპილ აფიცრებს მივათხოვებ. ენაცვალოს დედა ჩემს სონას, შარშან რომ ჯარმა აქეთ გაიარა, აფიცრებზედ დარჩა თვალი და ერთი ამოიოხრა, რომ...

— კარგი, ერთი!...—წაჰბუზლუნეს თავჩაღუნულმა ქალებმა დედას და საჩქაროდ მეორე ოთახში გაცვივდნენ.

— ეი, ეი, რას გარბიხართ? შეგრცხვით, რომ თქვენი სურვილი დედამ გაგიმელანათ?!— სიცილით მიაძახა ლევანმა ქალებს.

— ძალიან მორცხვები არიან, ენაცვალოთ დედა!—სიამოვნებით წამოიძახა ბაბემა.

— ოჰ, მონადირეს გაუმარჯოს!—ლევანმა და გიგომ ერთად მიაძახეს ილას, რომელმაც ამ დროს შემოაღო კარები და ღიმილით სტუმრებისაკენ წავიდა.

— სად იყავი, შვილო, აქნობამდის?— მზრუნველობით ჰკითხა დედამ ილას.

— დუქანში. ეხლა დაკეტა მიტრომ და წამოვედი მეც.

— დუქანში კი არა, ნათლი-დედასთან იქნებოდდი!—სიცილით უთხრა ლევანმა და ილა გვერდით მოისო.

— ეე, ლევან, შენ ჩემი მტერი ხარ,—სიცილითვე უბასუხა ილამ,—ეგენი არ იყოს, თორემ, ხომ იცი, მეც გაგიქვეყნებ!

— მაგას რაღა დამალვა უნდა, დღე თუ ნადირობ, ღამე-კი არ გინდა ნადირობა?..— გაეხუმრა ეხლა გიგო.

— ღამე რად მინდა ნადირობა, როცა ნადირი დაბმული მყავს!

— ვერ უყურებ ამას! — სიცილით წამოიძა-

ხა გიგომ: — მე მეგონა, ჯერ ისევ ნადირობს-მეთქი და შენ-კი თურმე კიდეც დაგიბამს?! მაშ შენი საქმე კარგად იქნება!

— კარგად, კარგად, ღმერთმანი, წინ აღარა გველობება-რა!.. ერთი ეს არის, რომ ნათლი-მამაც შინ არის ხოლმე და ამისთვის ვერას ვა-რიგებ...

— ეე, არ ვარგებულხარ, შეილო: მაშინ მიდი ხოლმე, როცა ნათლი-მამა შინ არ იყო!

— უთხრა ისაკამ და მერე ცოლს მიუბრუნდა, რომელიც სიყვარულის ღიმილით თავის ილას შეს-ცქეროდა. — აბა, ბაბე, ვახშმის თავ-დარიგს შეუ-დექი!

— სუფრა გაშლილია, წამობრძანდით!

ამ სიტყვებზედ ყველანი მეორე ოთახში გავიდნენ, სადაც გაშლილი სუფრა დახვდათ.

ვახშმად ყველაფერი ჰქონდათ: წვნიანიც, შემწვარიც, ხმელიც და ნედლიც. ღვინო ხომ უხვად იყო.

სტუმრები გამალებულები სჯამდნენ; რაც მოჰქონდათ, შეუქმელს და დაუღეველს არას უშვებდნენ. არც ლაპარაკს აკლებდნენ: ლაპა-რაკობდნენ ამ მთისას, იმ მთისას; ძველისა და ახლისას. ისაკამ და გიგომ თავიანთ ჯეელობის ამბებიც მოიგონეს და ორნივე იმ დასკვნამდის

მივიდნენ, რომ „წახდა დროებაო... მაშინდელი
ჯეელები სჯობდნენ ეხლანდელებსაო“.

ქალები-კი, ბაბეს გარდა, გაჩუმებულები
ისხდნენ და მოწიწებით კიკნავდნენ საკმელს.
როცა მწვადები შემოუტანეს, თითო ნაჭერი
შექამეს და სტუმრებს დასაძინებლად გამოემშვი-
დობნენ. ბაბემაც ცოტა ხანს შემდეგ თავის ქა-
ლებს მიბაძა და ისიც მოშორდა იმათ. სუფ-
რას შერჩნენ მარტო ისაკა, გიგო, ლევანი და
ილა, რომლებმაც ღვინის სმით შუალამეს გა-
დააცილეს.

ბოლოს ისაკამ ხერხიანად ჩამოაგდო და-
თუაზედ ლაპარაკი და გიგოსა და ლევანს აგრ-
ძნობინა, რომ იმათი მოწმობის იმედი არა
აქვს.

— რაო? — იფეთქა წყრომით ისაკას ეკვზედ
გიგომ და გულზედ ხელი დაიკრა: — გიგო მო-
კვდეს, თუ ჩემ სიტყვას ვუმტყუნო, გინდაც
ამისთვის თავს მჭრიდნენ!.. შენ, როგორც გეტ-
ყობა, ჯერ კარგად ვერ მიცნობ!..

— არა, ჩემო გიგო, თავი მომიკვდეს, თუ
მე ან შენზედ, ან ლევანზედ ეჭვი შემომეტა-
ნოს, — ოსტატურადვე მოუქონა თავი გამწყრალ
გიგოს-ისაკამ, როდესაც დარწმუნდა, რომ გი-
გო და ლევანი არ მიმტყუნებენო და მამასახ-

ლისზედ დაიწყო: — მე აი მამასახლისზედ ვამბობდი. ცუდად მოვიქეცით, რომ იმის სახელით შევამოწმეთ.

გიგოსა და ლევანისთვის ეს საკმარისი იყო, რომ ამათი თავმოყვარეობა დაკმაყოფილებულიყო და ამ საქმეში ისეთი მონაწილეობა მიეღოთ, თითქოს ეს იმათ ღვიძლ შვილს შეეხებაო.

— ეგ-კი საფიქრებელია!... — მზრუნველობით წამოიძახა ორმავე და ღრმად ჩაფიქრდნენ.

— მინდოდა, — დაიწყო ისაკამ ისევ იმ კილოთი, — ეხლა ისიც მომეწვია, მაგრამ გვერდით რომ მოგვესო, ვაი თუ უფრო გატყლარქულიყო.

— კარგი გიქნია, რომ არ მოგიწვევია, თორემ, ხომ იცი, გლეხი-კაცის ამბავი: რაც თავს გაუყადრებ და პატივსა სცემ, უფრო თავს წამოგაჯდება. ეს მე კარგად ვიცი! — უბასუხა გიგომ ისაკას ამ უკანასკნელის სიტყვებით უფრო თავ-მობოხილმა.

— მამი, შენ მამასახლისისა ნუ გეშინიან! — ჩაურთო სიტყვა ილამ, როცა მამას მართლა-და შიში შეატყო: — როგორ შეუძლიან სთქვას რამე და არ გიმოწმოს, ხომ ციმბირს იქით გააცილებენ! ჯერ შაამოწმა და ეხლა უარს იტყვის?!

შენ ციმბირით შეაშინე და მაშინ ნახავ, როგორ ფიცით ყბები ამოიგდებინოს, რომ შენი დათუას მართებს.

— მართალია, ეგ თავში სულ არ მომსვლია ფიქრად?—სიხარულით წამოიძახა ისაკამ, მაგრამ უეცრად შუბლი ისევ მოეკმუხნა და სიხარული მოსცილდა.

— ეგ-კი, — დაიწყო შუბლ-მოკმუხვნილმა ისაკამ, — მაგრამ იმან რო არ იცოდა, საქმე რაში იყო, როცა ბეჭედი დავასმეინეთ, და არც ეხლა იცის. იმას ხომ შეუძლიან თქვას, რომ მე სულ არ ვიცოდი, რას მამოწმებინებდნენო, რადგანაც კითხვა არ ვიციო.

— მით უკეთესი! რო სცოდნოდა, ხომ არც შეამოწმებდა! ეხლა გააგებინე და რას იზამს, თუ არ დაგემოწმება?!. როგორ შეუძლიან გააცხადოს, რომ შევამოწმე და არ ვიცოდი, რას ვამოწმებდიო! იქნება იმას ხემწიფეზედ ამოწმებინებენ რასმე, უნდა შეამოწმოს ისე გაუგებრად?! აბა ეგა თქვას და მაშინ ნახავს, საით უკრავენ თავს!.. — ილამ დარწმუნებით წარმოსთქვა ეს მოსაზრებანი, გაბრწყინებული სახით შეჰხედა მამასა, რომელიც მაშინვე სიხარულით წამოვარდა და შვილს გადაეხვია:

— ღმერთმანი, შვილო, შენ ჩემზედ მო-

საზრებულო ხარ!..—შესძახა იმან და გატაცებით ჩაკოცნა.

IV

მაზრის სამსჯავროში დიდხანია, რაც ხალხი შეიყარა და აღგილები დაიჭირა. მომეტებული ნაწილი გლახობა იყო. ყველას თავ-პირი ჩამოჰკიდებოდა და ნაღვლიანად შესცქეროდა მომრიგებელ მოსამართლეს, მაუდის წითელ სუფრა-გადაფარებულ ტაბლას, რომელზედაც საწერ-კალამი და რამდენიმე წიგნი იდო.

დათუა შრომიშვილიც იმათ შორის იჯდა და ხშირ-ხშირად გადაჰხედავდა ხოლმე ისაკასა და იმის მოწმეებს, რომლებიც ხმა-დაბლა რაღაზედაც ბაასობდნენ.

„ვაიმე!“ თავისთვის წამოიძახებდა ხოლმე ბრაზ-მორეული დათუა ყოველ შეხედვაზედ და თავისთვისვე განაგრძობდა: „რა უნდა მაგ კომლობა-ამოსაწყვეტს ჩემგან, რომ ტყუილ-უბრალოდ აქ ამომათრია! ვითომ რას წაიღებს, რომ მიჩივლა?!“

„ვითომ რას წაიღებს, რომ მიჩივლა“-ო, იძახოდა დათუა იმისთვის, რომ ის დარწმუნებული იყო თავის სიმართლეში და ვერ წარმოედ-

გინა, თუ ტყუილად გადახდევინებდა ვინმე რასმე სამართლის ძალით.

როცა მღვდელმა უწყება წაუკითხა და გამოუცხადა, რომ ისაკა სამოც თუმანს გიჩივის და ამისთვის გიბარებენო, ის გაოცდა და კარგა ხნობამდის გონს ვერ მოვიდა.

„მერე რას წაიღებს, რომ მიჩივის?! განა-და აღაღაობაა, რომ არ მემართოს და ისე წამართვას! სამართალი აღარ არის ქვეყანაზედ!“ დამშვიდებით წარმოსთქვა პირველი გაკვირვების შემდეგ იმან მღვდელთან. და შინ წამოვიდა.

მას შემდეგ დათუას ამაზედ აღარც-კი უფიქრია და დანიშნული დღისთვის არხეინად წამოვიდა მაზრის სამსჯავროში, სადაც აი ეხლა სხვებთან ერთად ელოდა, თუ მომრიგებელი მოსამართლე როდის გამოვიდოდა და დაიწყებდა იმის საქმის გარჩევას, რომ ის გამართლებული შინ გაესტუმრებინა.

აგერ ტაბლის იქით პირდაპირ კარი გაიღო და მომრიგებელი მოსამართლეც გამოვიდა, რომლის დანახვაზედ ყველანი ფეხზედ წამოდგნენ. ის ისე დაჯდა და ძეწკვი ისე ჩამოიკიდა, რომ ხალხისთვის არც-კი შეუხედნია. დაჯდომის უმაღლეს ქალღმერთებს ჩხრეკა დაუწყო, რომლებიც თითონ შემოიტანა და ზოგი-კი მდივანმა მიაწოდა.

— დასხედით!.. — დაუძახა ხალხს კარებში მდგომმა მოსამსახურემ.

ხალხი დასხდა. ამ დროს შემოვიდა ილიაში პორტფელ-ამოჩრილი ახალგაზდა კაცი და მოლიმარის სახით მოსამართლისკენ წავიდა, რომელმაც ღიმილითვე ხელი გამოუწოდა და ჩურჩული დაუწყო.

— ეგაა, რომ აქებენ?! — გაკვირვებით ჩაეკითხა ერთი გლეხი მეორეს და გიორგი „ადვოკატს“ ჩააკვირდა.

— სუდიასთან როგორ დაახლოვებული ყოფილა, აგერ როგორ უცინიან ერთმანეთს!.. — განაგრძო ისევ იმ გლეხმა, როდესაც დასხდნენ.

— მაშა, კაცო!.. ეგა და სუდია ესე არიან, აი!.. — უპასუხა პირველმა და საჩვენებელი თითები ერთმანეთს მიატოლა.

— ნეტავი მაგას!.. — წამოიძახა მეორემ და გაჩუმდა.

მოსამართლის დანახვამ დათუა, ცოტა არ იყოს, შეაშინა და იმისმა მოქუშულმა სახემ იკვნეულებით გააფიქრებინა: „ვაი თუ გამამტყუნოსო.“ მაგრამ იმან ამ დროს სარკმლის ხსლო ჯვარსა და სახარებას თვალი შეასწრო და იმედი ისევ მოეცა: „როგორ გამამტყუნებს, რო-

ცა მართალი ვარ!“ გაიფიქრა იმან და მოსამართლის მოძრაობას თვალყურის დევნა დაუწყო.

მოსამართლემ გაათავა გიორგი „ადვოკატთან“ ბაასი და პირ-და-პირ საქმეების გარჩევას შეუდგა.

ამოიკითხა ჯერ ერთი, ახლა მეორე, მესამე და ასე რიგ-რიგად არჩევდა საქმეებს და ყოველ განაჩენის წაკითხვაზედ ხალხს თვებზედ წამოაყენებდა ხოლმე.

მიდგა ჯერი დათუაზედაც.

ამოიკითხა მოსამართლემ ისაკა ჭამიაშვილი და დათუა შრომიშვილი, რომლებიც მაშინვე გავიდნენ.

— შენ, — უთხრა მოსამართლემ, — ისაკა ჭამიაშვილის სამოცი თუმანი გმართებია და რატომ არ აძლევ?..

— რისა მმართებია, შენი ჭირიმე, ჩემ დღეში მაგისგან ვალი არ ამიღია! ერთი სამიოდ თუმანი მმართებს, ისიც მამი-ჩემის აღებული, და შამოდგომაზედ გავუსწორდები.

— სამიოდ თუმანს კი არა, სამოცი თუმანს გიჩივის და აი თამასუქიც აქ არის. ტყუილად ხომ არ დაუწერდნენ და შეუმოწმებდნენ!

— მაგისგან განა ძნელი მოსალოდნელია, რომ ტყუილად დასწეროს.

— ბევრს ნუ ლაპარაკობ, აგერ მოწმეებიცა ჰყავს.

— რაც არა მმართვეს, როგორ არ ვილაპარაკო.

— ჩუმად, კარგი! — შეუტია მოსამართლემ და მოწმეები გამოიძახა. ისაკა-კი გაჩუმებული იდგა ამ დროს და, როცა დათუა უარს ჰყოფდა, გაკვირვების ნიშნად იღიმებოდა.

— დაფაფიცო? — დაეკითხა მოსამართლე დათუას, როდესაც გიგო, ლევანი და მამასახლისი, რომელსაც მკვდრის ფერი დაედო, გამოვიდნენ.

— დააფიცე და მაშინ როგორღა იტყვიან ტყუილს! — უბასუხა დათუამ და მერე მამასახლისის მიუბრუნდა: — როდის ვისესხე, რომ შაგიმოწმე-ბია, ჰა?!

ამ უეცარმა კითხვამ მამასახლისი სულ დააბნია და ქირის ოფლი დაასხა, რისგამოც ის კინალამ გადაიქცა.

— რა ვიცი, როგორ აიღე! — წაილულ-ლულა თავისდა უნებურად და ისაკას ისეთი თვალებით შეჰხედა, თითქოს ამისი თქმა უნდაო: „შენი ოჯახი დააქციოს ღმერთმა, რომ ამ ცეცხლში ჩამაგდეო!“

— თუ არ იცი, შე ოჯახქორო, და... ამ

ბექედს რაღას უცემდი?!—უფრო ხმა-მაღლა წამოიძახა დათუამ და თვალებში ჩააკვირდა მამასახლისს.

— თქვენი კანცელარია ნუ გგონია აქ, ნუ ჰყვირი!— შეუტია მოსამართლემ და შემდეგ დანარჩენებს მიჰმართა:

— წადით, დასხედით და მღვდელი ეხლაგ მოვა.

ისინი ყველანი გამობრუნდნენ თავთავიანთ ადგილებისკენ. მოსამართლემ-კი სხვის საქმეების გარჩევა დაიწყო.

დათუას მღვდლის ხსენებაზედ გამართლების იმედი ისევ მოეცა, რომელიც მოსამართლემ სულ შეურყია და მოაშორა. მამასახლისი-კი უფრო შეაშინა და დაათქრა. როცა ის მოსამართლემ გაიძახა, ეგონა, იქნება დაუფიცებლივ გადავჩეო, რადგანაც იქ მღვდელს თვალი ვერსად მოჰკრა, მაგრამ იმედი გაუცრუვდა. ის უნდა დაათიცონ.

„ჯანი და სული წაუვიდეთ, გამგზავნონ ციმბირს!“ დიდის ხნის თქრის შემდეგ წამოიძახა უსიტყვოდ მამასახლისმა; მაგრამ ამავე დროს თვალწინ ცხადად წარმოუდგა თავისი კარმიდამო, ცოლშვილი და ტანში გააჟრჟოლა. „ღმერთო, რა ცეცხლში ჩამაგდე!“ საყვედურის

კილოთი წაიხურჩულა თავისთვის და ხელები წინ გაიშვირა, თითქოს უნდოდა ხელში აეყვანა ვინმე და გულში ჩაეკრა, რომ გამომშვიდებოდა. ყმაწვილის მაგივრად, რომელიც იმას მოელანდა, ხელები წინ მჯდომ კაცს წაავლო და ეს უკანასკნელი მოხედვის შემდეგ დაეკითხა: „რა გინდა“-ო. ამ კითხვაზედ ის გონს მოვიდა, ხელები გაუშვა და უთხრა: „არაფერი, მომიხვდა ხელი“-ო.

„ვერა, ვერ დავთმობ!“ გადაწყვეტით წამოიძახა იმან, როცა იმის წინ მჯდომმა კაცმა ისევ იქით მიიხედა, და გაოფლიანებული შუბლი მოიწმინდა.

ამ დროს მღვდელიც შემოვიდა და ის სხვა მოწმეებთან ერთად დასაფიცებლად გავიდა.

დაფიცების შემდეგ მოსამართლე ისევ დათუას საქმეს დაუბრუნდა და მოწმეებს სათითაოდ ჩვენება ჩამოართვა.

სამმავე მოწმემ ერთნაირად აჩვენა, რომ დათუას ისაკასი ნამდვილად ჰმართებს სამოცი თუმანი.

— ისე თქვენი ოჯახი აშენდეს, როგორც მართალს ამბობთ!—გულჩაწყვეტით, თითქმის ტირილით, წამოიძახა დათუამ და მუხლები ჩაეკეცა.

რაკი მოწმეებს ჩვენება ჩამოართვა და ხელი მოაწერინა, ცოტა ხნის წერის შემდეგ მოსამართლემ განაჩენი წაიკითხა, რომლის ძალითაც დათუა შრომიშვილმა უნდა გადიხადოს სამოცი თუმანი ისაკა ჯამიაშვილის სასარგებლოდ და აგრეთვე სამსჯავროში საქმის საწარმოებელი ფული რვა მანეთი.

— ღმერთი აღარა გწამთ, ტყუილად რად უნდა გადავიხადო?! — წამოიღრიალა დათუამ, განაჩენი რომ მოისმინა, და ჯავრისაგან ცრემლები გადმოჰყარა.

— როგორ თუ ტყუილად! — შეუტია მოსამართლემ და განაჩენი იქით გადასდო.

— ღმერთი, რჯული, არა მმართვეს... დაიჯერეთ, ქრისტიანები არა ხართ?.

— კარგი, წადი... თუ გინდა, აქედგან ასლი გაიტანე და სხვაგან გადიტანე საჩივარი.

— სხვაგან სადღა გადავიტანო? თუ-კი აქ არ მაძლევთ სამართალს, იქ-კი მამცემენ?!

— გაიყვანეთ ეგ დათვი!.. — წამოიყვირა მოსამართლემ და თავპირ-ანთებული ზეზე წამოვარდა.

V

ნენემა და იმისმა რვა წლის ვაჟმა გაბრომ დიდი ხანია, რაც დაიძინეს. დაიძინეს აგ-

რეთვე სხვებმაც სოფლებში, ან-კი აქნობამდის დაუძინებელი ვინ დადგებოდა სოფელში, სადაც მუშაობით მოქანცულები შებინდებისასვე წვებიან და გარიჟრაჟებამდის ფეხს არც-კი გაიქნევენ. დათუას თვალებს-კი ძილი არ ეკარებოდა. ის აგერ რამდენი ხანია დერეფანში თავის ცოლშვილის გვერდით შამფურივით ტრიალებს და ბოღმა აწვება გულზედ, ამას ვერ მოუწონებია, რომ დღეს ვენახი ისე უსინიდი-სოდ ჩამოართვეს და ისაკას გადასცეს.

მთვარე-კი შემოსციმციმებდა დათუას და თითქოს ამას ეუბნებოდა: „საწყალო, შრომი-შვილო, როგორც ვხედავ, შენ ბედი არ გაგილიმებს!.. რამდენი საუკუნეა, რაც შენ მონადა ხარ და შენი სარჩო-საბადებელი სხვას მიაქვს... წინად თუ ლუარსაბები, რევაზები და არჩილები გაცლიდნენ ხელიდგან შენ საცხოვრებელს, ეხლა ისაკები გიხდებიან ბატონად და... ეჰ, საწყალო, როდემდის უნდა ითმინო?!“ თითქო მთვარემ ვედარ გაუძლო დათუას მზერას, ღრუბელს მიეფარა და დერეფანში ჩამოაბნელა.

„ღმერთო, დაილოცოს შენი სამართალი!..“ წამოიძახა დათუამ მთვარის მოფარებაზედ და წამოჯდა. იმან გადახედა ნენეს და გაბროს, რომლებიც დამშვიდებით ფშვინავდნენ, და ტი-

რილი ყელში მოებჯინა: „რითლა უნდა გაცხოვროთ?!.. ან მტერს, ან მოკეთეს, ან ღმერთს რითლა უნდა გავცე პასუხი?!..“ აკანკალებულის ხმით ჩასძახა ნენეს და იმისკენ უფრო გადიხარა.

— დათო, დათო, გენაცვალე, ეგრე როგორ წაგართვეს ვენახი, რომ ხმა არ გაეცი?!— მიკნავებულის, მაგრამ სიყვარულით სავსე ხმით წამოიძახა ამ დროს ნენემ.

ამ ხმამ დათუას სწრაფად დაურბინა ტანში და მთლად შეარყია.

— ნენე!..— ჩასძახა მან ცოლს, მაგრამ პასუხი ვერ მიიღო. ნენეს ღრმად ეძინა.— სძინავს, სძინავს!.. — თავის ქნევით და მწარის ღიმილით წამოიძახა და დიდხნობამდის თვალი აღარ მოუშორებია ნენესთვის, როგორ მძიმედ სუნთქავდა და ტუჩებს მალი-მალ ანძრევდა, თითქოს რაღასაც ლაპარაკობსო.

„კაცი ვარ მეცა?!..“ დაიძახა იმან კარგა ხნის მზერის შემდეგ და ისევ მიწვა: „მამულის გართმევენ, სულს გიხუთავენ და შენ-კი ცხვარივით თავი ჩაგიღუნავს და ხმას არ იღებ!.. ვაიმე, შე ოხერო, ჩემო თავო!..“ წამოიყრანტალა იმან და თავში მაგრად შემოიბრტყა ხელი: „სხვა უჩემო სისხლს დაღვრიდა, კარებში ჩაკ-

ვდებოდა, არავინ შეეშო, და მე-კი თითონ შევიყვანე და ჩავაბარე... თფუი!..." სიბრაზით გადაათურთხა დათუამ და თვალები დახუჭა...

— მე მაინც გამიშვი, კაცო, თუ შენ არას ეუბნები!..—იმავე კილოთი აჩქარებით წამოიძახა ნენემ და ხელები გაათათურა.

— დედაკაცის ლეჩაქი უნდა მეხუროს თავზედ, კაცის ქული კი არა!..—წამოიღრიალა ნენეს ხმაზედ და ფეხზედ წამოიქრა.

— ეეეხ!..—ღრმად ამოიოხრა ნენემ და გულ-აღმა გადმოტრიალდა.

ამ ღროს მთვარემაც გამოიხედა ღრუბლებიდან და ნენეს მიაყენა შუქი.

იმის გამხდარ ფერ-მკრთალს ნაზ სახეს ამ შუქზედ სინაზე უფრო გაუორკეცდა, და ამაღათუა დაიმონავა. იმას ჯერ არ ენახა თავისი ცოლი იმისთანა მშვენიერი და ამ მშვენიერების დანახვაზედ იმან თავისდა უნებურად ჩაიჩოქა.

— ნენე, ნენე!..—ჩასჩურჩულა იმან ნენეს მოწიწებით:—გენანება განა, რომ ამისთანა ლაჩარ კაცს მისთხოვდი? განა, მე შენი ღირსი არა ვარ?!... არა, ნენე, მაგრე ლაჩარი არა ვარ, ნუ ნანობ...

— ჰა-რა-ლეეე, სუფ-რისა თავსა მჯდომარეე...—მოისმა ამ ღროს სიმღერის ხმა.

დათუა საჩქაროდ წამოხტა ამ ხმაზედ და სმენად გარდიქცა. იმას ეგონა, რომ სმენამ მოატყუა, მაგრამ სიმღერა არა სწყდებოდა.

— ისაა... ისაა... ის ქეიფობს!... უხარია, რომ ვენახი წამართო!... — დაბნეულად გაიძახდა ის და ხელებს აფათურებდა.

სუფრული სიმღერა-კი უფრო და უფრო მკაფიოდ მოისმოდა.

— ჩემი ბრალი არ არის, ღმერთო!... — ჩაჩოქვით და ხელების მაღლა აპყრობით წამოიძახა დათუამ და ცრემლ-მორეულმა მერე თავისი მთრთოლვარე ტუჩები მოწიწებით ნენეს ჩათბუნებულ ტუჩებს შეუერთა, რომლებიც დათუას ტუჩების შეხებაზე ოდნავ შეთრთოლდნენ.

VI

ისაკა ჭამიაშვილის ბალკონზედ სანთლებით გაჩაღებულ ტაბლას გარს შემოსხდომოდნენ სტუმრები: სამსჯავროსა და პოლიციის ბოქაულები მოაჯირებისკენ ისხდნენ, ტაბლის თავსა და ბოლოს — გიგო და ლევანი, ისაკა და იმისი შვილი ილა — ბოქაულების პირდაპირ, კედლისკენ.

ყველანი მომხიარულებულები იყვნენ, სტუმრებიცა და მასპინძლებიც. ნამეტნავად ისაკა

კელაპტარივით დნებოდა ამ საღამოს. დღეს ამას შეუსრულდა ამოდენა ხნის სურვილი და მაშ არ მოეღბინა!!

ისაკამ, როცა ის კარგად შეზარხოშიანდა, სუფრულიც-კი შემოსძახა, რომელსაც გიგომა და ლევანმა მეორე და ბანი უთხრეს, და ბოლომდისაც შეუცდომლად გავიდა, თუმცა კარგა ხანია ეს სიმღერა იმას აღარ უთქვამს, რადგანაც, იმის ფიქრით, გლეხებს უნდა ემღერათ და არა იმისთანებს, როგორიც ისაკა იყო.

— ბრავო, ბრავო!... — ბოქაულებმა შეპლრიალეს და ტაში დაჰკრეს, როცა ისაკამ სუფრული დაათავა.

— ვერ უყურებთ ისაკასა, როგორ კარგად მღერის! — წამოიძახეს გიგომა და ლევანმა და სიცილი დაიწყეს.

— ექსტრა, ექსტრა!.. ისაკას სადღეგრძელოდ!.. — დასჰყრვლა პოლიციის ბოქაულმა და ჭიქა აივსო.

სხვებმაც შეავსეს და ჭიქების ჭახა-ჭუხი ასტეხეს.

— ისაკა!.. — სახლის კარგა მოშორებიდგან დაუძახა ვიღამაც ისაკას ამ დროს. ჭიქების ჭახა-ჭუხი შესწყვიტეს და იქით მიიხედეს, საიდანაც ხმა მოესმათ, მაგრამ სანთლიანის თვა-

ლით ვერა გაარჩიეს-რა. ისაკა-კი სავსე ჭიქით წამოდგა და დაიძახა:

— ვინ არის?!

— აბა, ცოტა ხანს ეგრე გაჩერდი!...

— ვინა ხარ...

თოფის გრიალმა ისაკას სიტყვა გააწყვეტინა.

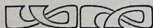
სანთლები ჩაქრა. მოისმა ჭურჭლის ლაწალაუწი, მაგიდების ბრახა-ბრუხი და რალაც მძიმის და რბილის ზართხანი.

— უი, უი!...—კივილით გამოცვივდნენ სახლიდგან ბაბე და იმისი ქალები.

— ვინ?!.. რა?! როგორ?!.. სადა?.. სანთელი!—ყველა იქ მყოფი უეცარის შემთხვევით გულ-გახეთქილი გაიძახოდა დაბნეულად და გონს ვერ მოსულიყო, თუ თავს რა დაატყდათ.

უმცროსმა ქალმა გამოარბენინა სანთელი, რომლის შუქზედაც იქ მყოფთ შემდეგი სურათი წარმოუდგათ:

მაგიდებს შუა, ჭურჭლის ნამტვრევებთან ერთად, გულ-გაგმირული ისაკა ღვინოსა და სისხლში დასცურავდა.

„ვარი ჩვენი ბრალიც!“

. მაისის მზე ისევ მაღლა იდგა. იმის სხივებზედ მთა-წმინდა მწვანედ ლაღლადებდა და ქალაქიდან ჟივილ-ხივილით და სრიალით ყურებ-გამოქედილს და მტვრით შეზავებულის ჰაერით სულ-შეხუთულ ხალხს თავისკენ იწვევდა, რომ იმის წვერსა და კალთებზედ, სადაც ყოველ ბალახს ენა ამოედგა და ნაზად გაიძახდა: „სიცოცხლე, სიცოცხლე და სიცოცხლე,“ სული მოებრუნებინა, სიტკბოებას მისცემიყო და სხვა ყველა დღიური ვარამი და ვაგლახი დაევიწყა. თითქოს ეს უსიტყვო მიწოდება შეესმინათ, რომ ქალი და ვაჟი ჯგუფ-ჯგუფად შემოუდგნენ იმის მიკლაცნილ-მოკლაცნილ გზას და სიცილით და ოხუნჯობით ზევით მიეშურებინან. აგერ, ზოგი კიდევაც ავიდა იმის მაღალ კალთებზედ და შესასვენებლად შესდგა; ზოგი-კი სხვა მხრით, უგზოდ, გაუკვერავ მწვანეზე მიდის და ზევითვე მიეჩქარება. იმისი კალთები ჩქარა მოიფინა ქალითა და ვაჟით, რომელთაც იმან შთაჰბერა უზენაესი გრძნობა და ყოველივე ბოროტი და ავიწყებინა.

ყველა უზრუნველად მხიარულობს, დახტის და თავის თავს ბედნიერად სთვლის; მეტის-მეტის სიამოვნებისაგან ყველას მკერდი მაღლა უღელავს, სახეზედ სიხარულის ალმური ასდის და გული უფართოვდება, რომელშიაც ყოველი მათგანი გრძნობს, რომ შეუძლიან მოათავსოს მთელი სამყარო, განურჩევლად ყველა მიიწვიოს, წინ სიყვარული გადუშალოს და, თუ-კი შემთხვევა მოითხოვს, თავი მსხვერპლად შესწიროს...

გადახრილი მზეც სიხარულით გადასცქერის ამათ და, თითქოს ენანებაო, რომ ასე ჩქარა უნდა მოაშოროს თვალი ამ ყოველისავე მსხვერპლისათვის გამზადებულ საზოგადოებას, რომელშიაც ამ წუთს არავითარი ბოროტი განზრახვა არ მოიპოვება, მძიმედ მიცურავს დასავლეთისკენ. იმან ქვეითკენაც გადიხედა და სიხარული გაუათკეცდა, რადგანაც დაინახა, რომ კიდეც, კიდეც და კიდეც მოდიან ამ წმიდა ადგილისკენ და ისინიც იმგვარივე გრძნობით იმსჯელებიან, როგორადაც წინად მოსულნი... მაგრამ მზეს ამ დროს რაღაც უკმაყოფილება შეეცყო. ის უეცრად შეკრთა. პირველი შეკრთომის შემდეგ უეცრად სტყორცნა თავისი სხივები ქვევით, თითქმის მთის ძირში, ბალახებსა და

ყვავილებს შუა მჯდომარე ხალვლიანად ჩაფიქრებული ქალისკენ და პირ-და-პირ თვალებში ჩაჰხედა, რომ იქ იმის მიზეზი ამოეკითხა, რატომ ესეც არ აღისო ზევით და სხვებივით სიხარულს არ ეძლევაო.

ქალმა მუხლებზედ გადაშლილი წიგნი აიღო, მზეს მოაფარა და თითქოს იმის საიდუმლოს შეტყობა დაუშალა.

— ლიზა, ეს რა ქიაა?! — ჰკითხა ამ დროს ექვსი წლის ვაჟმა, რომელმაც, ის-ის იყო, მოირბინა თავის ოთხი წლის დასთან ერთად და მუქა გაუწოდა.

— აბა, სად არის? — ჰკითხა ლიზამ და იმის მუქის სინჯვა დაიწყო.

— ვაი, სად წასულა? — წამოიძახა პატარა ქალმა და მაშინვე თვალების ძირს ცეცება დაიწყო.

ვაჟი-კი შეკრთა და გაკვირვებით ლიზას შესცქეროდა. იმას ვერ გაეგო, თუ ისე როგორ გავარდა ხელიდან, რომ ვერ შეიტყო.

— აი, შე უხეიროვ, შენა!.. — ღიმილით უთხრა ლიზამ და იმის გაოფლიანებულ ლოყას ალერსით ხელი ჩამოუსო.

— აქ აღის, აქ! — სიხარულით წამოიძახა ამ დროს ქალმა და თავის პაწაწინა ფუნჩუ-

ლა თითებით ღიზას კალთიდან მარიამ-ქია აიყვანა.

— ეს იყო, სიკო?—ჰკითხა ღიზამ და პატარა ქალს მარიამ-ქია გამოართვა.

— ჰო, ეგ არის!—სიხარულით უპასუხა სიკომ და ხელი გამოსართმევად წაატანა, მაგრამ ღიზამ არ მისცა.

— ეს მარიამ-ქიაა!—უთხრა ღიზამ და ხელის გულზედ დაისვა.

— აბა, აქ უცქირეთ, რას იზამს მარიამ-ქია!—უთხრა ყმაწვილებს, როცა მარიამ-ქიამ იმის ხელის გულზედ ცოცვა დაიწყო და მერე მოსთქვა:—„მარიამ-ქიავ, ნუცი საით გათხოვდება?...“

— გადმოვალდება, გადმოვალდება!.. — გააწყვეტინა ნუციმ ღიზას სიტყვა და ხელი წაატანა მარიამ-ქიას, რომელიც ღიზას ნეკის წვერზედ გადმოეკიდა.

— ხელს ნუ ახლებ, ნუ! არ გადმოვარდება.—უთხრა ღიზამ და ისევ განაგრძო თავისი ლექსი:—„მარიამ-ქიავ, ნუცი საით გათხოვდება?...“

ყმაწვილები გატაცებით შესცქეროდნენ მოცუცუნე ქიას, რომელიც რიგ-რიგად ცოცავდა ხან ერთ თითზედ და ხან მეორეზედ,

და ხმას არ იღებდნენ. ლიზა-კი განუწყვეტ-
ლივ იმეორებდა: „მარიამ-ქიავ, ნუცი საით გა-
თხოვდება,“ და თითონაც თვალს არ აშორებდა.

მარიამ-ქიამ მოიბრიადა ყველა თითები. ბო-
ლოს მეორედ გაცოცდა შუა თითზედ და ზედ
წვერზედ ტრიალის დროს ფრთების რხევა და-
იწყო. ცოტახნის შემდეგ ფრთები მთლად გა-
შალა და ყმაწვილებს თავზედ გადააფრინდა.

— უი!...—ნუციმ და სიკომ უნებლიედ
თითქმის ერთად წამოიძახეს და უნებლიედვე
ხელები წაატანეს დასაქერად, როცა მარიამ-ქია
გაფრინდა. ყმაწვილები მაშინვე ერთად დაედევ-
ნენ უკან.

ლიზამ თვალი გააყოლა ყმაწვილებს და,
როცა იმათ მარიამ-ქია ისევ დაიჭირეს და დაიწ-
ყეს თამაშობა, გულის ამოსკვნით წამოიძახა:
„ნეტავი თქვენა“, და წიგნი ისევ გადიშალა
მუხლებზედ; მაგრამ წაკითხვით-კი არც ერთი
სტრიქონი არ წაუკითხავს, თუმცა წიგნს თვალს
არ აშორებდა. ის სულ სხვაგვარ წიგნს კით-
ხულობდა ამ დროს. იმის გონების თვალს
მრავალ-გვერდიანი დიდი მატყანე გადაეშალა,
რომელშიაც მოთხრობილი იყო იმისი წარსუ-
ლი სიტყვებით კი არა, პირდაპირ ცოცხალი
არსებებით, რომელნიც მოძრაობდნენ, ლაპარა-

კობდნენ, რაც იმას მკაფიოდ ესმოდა, და მოქმედებდნენ. გატაცებით უმზერდა მათიანეს და, თუმცა ის ელვასავით სწრაფად თავისთავად იფურცლებოდა, არც ერთი სურათი თავის დაწვრილებითი მოქმედებით შეუჩინვეელი არა რჩებოდა.

— ლიზა, რას ჩაფიქრებულხარ?! — მიმართა ამ დროს ვილაცა ყმაწვილმა კაცმა, რომლის მოსვლა ლიზამ სულ ვერ შეამჩნია.

ის ამ ხმაზედ მთლად შეირყა და მაშინვე ფეხზედ წამოდგა.

— დათიკო!... — წამოდგომის უმაღლესე მიმართა იმნაირი ხმით, რომ შიგ სიყვარულიცა და საყვედურიც იხატებოდა და ნაღვლიანად დაუწყო მზერა დათიკოს, რომელიც ამ დროს ალერსიანი ღიმილით შესცქეროდა ლიზას სიყვარულით სავსე თვალებს.

კარგახანს უმზერდნენ ასე ხმის ამოუღებლად ერთმანეთს; ბოლოს დათიკომ დაუქირა ხელები და ძირს დასწია.

— დაჯექი, ლიზა!... — ალერსიანად უთხრა და ორმავე ერთად ჩაიკეცა.

დათიკომ დაჯდომისასვე თავი ლიზას მკერდს მიაყრდნო და ხელის გულზედ ხანგრძლივად აკოცა. იმან-კი მეორე ხელით თმა აუწია შუბლიდან და მთრთოლვარე ტუჩები შეახო.

— იცი, ლიზა, ხელის გულზედ კოცნას ნიშნავს?

— რასა?

— იმას, რომ მკოცნელი ამით ეუბნება: მე მსურს, რომ ჩემისთანად სხვას არავის უყვარდეთ.

— მაშ გინდა, რომ შენისთანად არავის ვუყვარდე?— მომხიარულებული ღიმილით ჰკითხა ლიზამ.

— მაშ არ იცი?!

— მერე, შენ რა დაგაკლდება, რომ სხვას შენზედ ძალიან ვუყვარდე, თუ-კი...

— რაო?!— გველ-ნაკბენივით უეცრად მიბრუნდა ლიზასკენ და თვალების კვესებით დაუწყაო მზერა.

ლიზას თვალები გაუბრწყინდა. იმის მაგივრად, რომ დათიკოს მრისხანე სახის დანახვაზედ შიში აღძროდა, სიხარულით გულმა თანცქალი დაუწყაო და ტუჩებზე სიამოვნების ღიმილი გადუქროლა.

„მაგ მრისხანებით უფრო დამიმტკიცე შენი სიყვარული, ვიდრე ხელის გულზე კოცნით!“— უსიტყვოდ უპასუხა ლიზამ დათიკოს და უფრო მომხიარულდა.

ლიზა შესცქეროდა სიხარულით მრისხანედ

მწერალ დათიკოს და ყოველივე ეჭვი, თუ-კი რამდენისამე წუთის წინად იმის სიყვარულის შესახებ ეპარებოდა და სტანჯავდა, ახლა სულ მოშორდა და შორს, საღდაც შორს გადაიკარგა.

ის მზად იყო გადაჰხვევოდა და ამოეკოცნა მრისხანედ მოელვარე თვალები, რომ დაემშვიდებინა და კოცნით დაემტკიცებინა, რომ ის, მარტო ის არის იმისი სიცოცხლე და იმედი, იმისი აწმყო და მომავალი, მაგრამ გვიანობდა იმისთვის, რომ ცოტად კიდევ განეგრძო თავისი სიამოვნება.

— ლიზა!.. — წამოიძახა ამ დროს დათიკომ მრისხანედ კი. არა, როგორც წელან, ლმობიერად, ტანში მოშლილივით ჩაიკეცა და მწუხარებით სავსე თვალები ისევ მიაპყრო ლიზას. დათიკოს ამნაირმა უეცარმა ცვლილებამ ლიზაც დააღონა, იმას უეცრად მოშორდა სიმხიარულე და სულ რამდენისამე წუთის წინ შორს გაფანტული შავი ფიქრები ისევ დაუბრუნდა.

— დათიკო!.. — გულის სიღრმიდან წამოიძახა ლიზამ და იმავე კილოთი განაგრძო: — რატომ არ მეტყვი, რას ნიშნავს შენი მაგნაირი ქცევა?!. განა ვერ გამჩნევ, რომ ამ ბოლო დროს რასღაც მიმაღავ, გინდა მითხრა რამ, მაგრამ არ მეუბნები!.. დათიკო,

დათიკო, მითხარ, ნუ მიმაღავ, თორემ ლამის არის გავგიჟდე. იცი, შენი მაგნაირი ქცევა რა-ნაირად გულის მიკლავს და მტანჯავს; რამდენ რას მაფიქრებინებს და ექვს მიბადებს თავში, როდესაც შენ მოგშორდები ხოლმე... იქნება აღარ...

— ნუ გაათავებ, ნუ!.. ეგ ტყუილად გგონია!

— მაშ რა ვიფიქრო, ჩემო დათიკო?

— ნურაფერს, ნუ!.. — არეულად უბასუხა დათიკომ.

— სტყუი, სტყუი!!.. მითხარი, ნუ მიმაღავ! — დაჟინებით მიჰმართა ლიზამ და ხელები დაუჭირა.

— მართალია, ჩემო კარგო, მე ამ ბოლო დროს ჩემ ქერქში არა ვარ; მართალია, მინდა გკითხო რამე, მაგრამ ვერ გამიბედნია... — არეულად დაიწყო დათიკომ.

— რატომ, რატომ?!

— მე, — განაგრძო ისევ არეულად დათიკომ, — საქმე საქმეზედ მოვიყვანე და ამ ორი კვირის შემდეგ ჯვარს დავიწერთ. ეს ხომ შენთვის ახალი ამბავია?! შენ ასე ადრე არ მოელოდი.

— მერე, ეგ გაწუხებდა, ჩემო დათიკო?

— არა!.. ხომ ხედავ, რა ცოტა დრო-ღა გვაქვს ჯვარის წერამდის და... მე-კი შენი წარსულიდან არა ვიცი-რა. რატომ არას მეტყვი?! შენი წარსულის გაუგებრობა მტანჯავს და მაფიქრებს...

— განა არ იცი ჩემი წარსული?! განა არ მითქვამს, რომ მე ჯერ ვსწავლობდი და როცა სწავლა დავამთავრე, რადგანაც დედა-ჩემს ჩემი შენახვა არ შეეძლო, მაშინვე აღმზრდელობას მივყავი ხელი, და, აი, ეს ორი წელიწადია, სხვის ოჯახში ვარ.

— ვერ მიმიხვდი! მე კარგად ვიცი, რომ შენ სხვის ოჯახში აღმზრდელად ხარ და კიდევაც ეგ მაფიქრებს. სხვის ოჯახში დედი-შენის თვალი ყოველთვის ვერ გიცქერის, რომ გაგაფრთხილოს და ხიფათს მოგაშოროს, ხიფათი-კი სხვის ოჯახში მყოფ გამოუცდელ ქალს ბევრჯერ ელობება და, არ ვიცი, იქნება თავი ვერ შეიმაგრე და შეგაცდინა ვინმე...

ლიზა ამ სიტყვებზედ სულ გაშრა. დათიკოს სიტყვებმა ამას გული გაუკაწრა და იმის უგრძნობიერეს სიმს კლანჭი გაჭკრა, რამაც დიდხანს არ ალოდინა და გულის საკლავი ხმა გამოიღო.

— დათიკო, დათიკო! — ტირილით დაიწყო ლიზამ და ცრემლები ლაპა-ლუპით გადმოჰყარა:

— ისეთი რა ნახე ჩემში, რომ ჩემ უმანკოებაზედ ეჭვი დაგებადა?! რომ შემცდარვიყავი და უმანკოება დამეკარგა, განა აქამდის არ გეტყოდით? თუ ვინმე შემაცდენდა, ჩემის მხრით ამ შეცდენას სიყვარული ედებოდა სარჩულად და მერე ამის შემდეგ შენ ესე განუსაზღვრელად შემიყვარდებოდი, როგორც ეხლა მიყვარხარ?! ის შეცდომა... — იმას გული ისე დაუოხდა, რომ ლაპარაკი ველარ შესძლო და სიტყვა შესწყვიტა. ის ტიროდა და გულს ველარ იბრუნებდა. დათიკო-კი უსიტყვოდ სწყევლიდა თავის თავს, რომ წინ დაუხედავი კითხვით ასეთი სატანჯველი მიაყენა იმას, რომელსაც თავყვანს სცემდა და აღმერთებდა.

— ლიზა, ლიზა, გვედრები, მაპატიე!.. მაპატიე!.. — ხვეწნით მიმართა დათიკომ და ლიზას ცრემლით დასველებულ ხელებს კოცნა დაუწყო.

— დათიკო! — გულ-ამოჯდომით უთხრა ლიზან, როცა დათიკო ეხვეწებოდა და ხელებს უკოცნიდა: — მე რომ მკითხავ, რატომ შენ თავზედ-კი არას მეთყვი? შენც ჩემსავით პირნათლად შეგიძლიან შეხვდე ჩვენს ცოლ-ქმრობას?!.

დათიკომ უეცრად კოცნას თავი დაანება და გაკვირვებით ლიზას შეხედა.

— რას გაჩუმებულხარ და არას მეთყვი?!

— მე მეკითხები?!—უფრო გაკვირვებით ჰკითხა დათიკომ.

— შენ, რას გაიკვირვე?! მითხარ, მითხარ, ნუ დამიმაღლავ?

— ლიზა, — ღიმილით უბასუხა დათიკომ: — ვაჟებს მაგნაირ კითხვას არ აძლევენ. ვაჟებს ცოდვად არ უთვლიან იმას, რაც ქალისთვის მომაკვდინებელი ცოდვაა და ამისთვის...

— ამისთვის შენც, შენც!.. ვაი ჩვენი ბრალიც!.. — წამოიძახა ლიზამ და თვალებზედ ხელის მიფარებით თავისთვის ჩაილაპარაკა: — ვაჟებს აქვთ ნება მოსთხოვონ ქალს სიწმინდე და ქალს კი არა! რისთვის? რისთვის? განადრო არ არის, ვაჟებსაც ის მოეთხოვებოდეს, რაც ქალებს?! არა, წმინდასთან წმინდამ უნდა დაიქიროს კავშირი!...

უკანასკნელი სიტყვები თავის გაქნევით წამოიძახა ლიზამ და წასასვლელად წამოდგა...

ამ დროს მოირბინეს ბავშვებმა და დათიკოს უნდა მოხვევოდნენ, მაგრამ ლიზას ნამტირალევი სახეს რომ შეხედეს, იმას გვერდით ამოუდგნენ და მგლის თვალთ დაუწყეს მზერა დათიკოს, რადგანაც იგრძნეს, რომ ლიზას ტირილის ნიშნები ის უნდა ყოფილიყო.

„ღმერთო, დაილოცოს შენი სამართალი!“

დილა ადრიანად ვენახში რამღაც გაათა-
ჩუნა. მალხაზამ მაშინვე თავი წამოყო და თოფს
ხელი წამოავლო. ის იყო მაშინ წასთვლიმა და
ეხლაც არ დააძინეს. მთელ ღამეს ვენახს სულ
გარს უვლიდა და თვალი ერთ წამსაც არ მოუ-
ხუჭავს. გარშემო მეზობლების ვენახები სულ
დაკრეფილი იყო და ადამიანი თუ ნადირი სულ
ამის ვენახს ეტანებოდა. იმისმა მეზობლებმა ენ-
კენისთვის ოცამდისვე ჩაკრიფეს და იმას-კი, აგერ
ღვინობისთვის დაიწყო, რომ ვენახი ჯერ ისევ
ისე მოსაკრეფი აქვს და დღე-ღამეს ასწორებს;
მარტო თარაჯის ამარა თოფ-მხარ-ილლივ გადაგ-
დებული და კომბალ-დაბჯენილი ქარვასავით
ყვითლად გამოძლივ მტევნებს შესცქერის და
ზედ დაკანკალებს...

„ნეტა, რისთვის?!—ბევრჯერ დაჰკითხებია
თავის თავს მალხაზა, მაგრამ პასუხის მიცემა-კი
გასძნელებია...—განა იმისთვის, რომ ბალომ გაი-
ხაროს თავისი ცოლ-შვილით?! მე შავიმუშაო,
ჩემი სისხლი შიგ ჩავღვარო ჩემ მამულში და...
იმან წაიღოს... ჰმ... მე-კი პერანგის ყიდვის

ილაჯიც არა მქონდეს, რომ ვიყიღო და გამო-
 ვიცვალო!..“—მწარის ღიმილით წამოიძახებდა
 ხოლმე მალხაზა, როცა კომბალ-დაბჯენილი ჩაუ-
 ფიქრდებოდა თავის თავს და შემდეგ ჩამო-
 ღლერძილ პერანგის გულის პირზედ დაიხედე-
 ბოდა...

მალხაზა აბობლდა კაკლის ხეზედ, რომლის
 მაღალ ტოტებზედ ჭიგოებისაგან ჰქონდა გაკე-
 თებული, ფუჩიჩ-დაფენილი ტახტივით, და იქი-
 დან თოფის დაბჯენით ირგვლივ თვალი გადა-
 ავლო ოთხის დღის ვენახს... მერე გაგრძელე-
 ბით გაჰკივლა და, რაკი პასუხად ფაჩუნნი არსა-
 იდგან მოესმა, გვერდზედ წამოწვა.

მზემაც ამოყო თავი ამ დროს მთის წვე-
 რიდგან და ალაზნის ველს ერთბაშად გადაავლო
 თვალი, სადაც ყველა სულდგმული, რომელიც
 კი გარედ იყო, სიხარულით მიეგება და მოძრა-
 ობა იწყო; ზოგმა გაინავარდა, ზოგი საზრდოს
 საშოვნელად გზას გაუდგა და ზოგი კიდევ მი-
 წაში ჩაძვრა... ღამის მეხრეებმაც ზლაზნით შე-
 მოიგროვეს საქონელი და გუთნებისკენ გასწიეს.
 გუთნისდედები ჩეკით სწმენდავდნენ გუთნის
 ხმალას და სახნის-საკვეთს ამაგრებდნენ.

მალხაზა-კი მზის სხივის მოხვედრაზედ გაი-
 ზმორა და თავისი გაზები წინ გადმოაწყო, რომ

სითბოთი ესარგებლნა და ნამისაგან ჩაქანქახებუ-
ლი ლურჯი მიტკლის შარვლის ტოტები გაე-
შრო.

„დღეს-კი მეღირსა რთველი!..—კარგა
ხნის შემდეგ წამოიძახა მალხაზამ და გზისკენ
გაიხედა.—მგონი ისინი არიან,“—წამოჯდომით
წაიბუტბუტა, როცა ხევ-გაღმა მომავალ გოდ-
რებით დატვირთულ ურმებს თვალი შეასწრო.

ურმები თანდათან უახლოვდებოდნენ და
მალხაზას-კი სახე თანდათან ეღრუბლებოდა. ის
ხედავდა, რომ ბალოს ცოლშვილი ურმებს უკან
მოსდევს და სხვა მუშად წამოყვანილ დედა-
კაცებთან ერთად მხიარულად მუსაიფობენ...
აგერ, იმათი სიცილიც ესმის...

„ნეტავი, ის ოჯახ-ქორი ჩემი დედაკაციც
ჩამოვიდეს და ი ბალები წამოასხას, რომ დღეს
რთველში მაინც გაიხარონ და ისიამოვნონ რა-
მე!..“ — ნაღვლიანად წაილულლულა და ძირს
ჩამოვიდა.

ურმები კიდევაც შემოვიდნენ ვენახში და
ვენახი აახმაურეს.

— მაკუშ-ჯან, აჰა, ჰამე! დილით ყურძნის
ჰამა კარგია!..—ყურძნის ჰამით გაუწოდა მტე-
ვანი თავის გასათხოვარ ქალს ბალოს ცოლმა
და ურმის თავზედ ჩამოჯდა.

— მე თითონ მოვსწყვეტამ! — უპასუხა მაკუშამ და ვაზებში შევიდა.

— ჰო, შვილო, მოწყვიტე! — უკან მიაძახა დედამ და ახლა თავის სერთუკოსან შვილს მიუბრუნდა, რომელიც ყურძნის ქამით ხან დაიკუზებოდა და ისე გაჰხედავდა გლეხის დედაკაცებს და ხან აიწეოდა:

— შენა, შვილო, რატომ უკან არ მიჰყვები და თვალყური არ გიჰირავს, რომ ყურძენი არა ქამონ დედაკაცებმა? ხომ მამა-შენმა დაგავალა.

— ჯერ აქედგან ვადევნებ, დედი, თვალს, და როცა შორს წავლენ, მაშინ უკან გავყვები.

— ჰო, ეგრე, შვილო! — მოუწონა დედამ, კლერტი შორს სტყორცნა, მეორე მტევანს წამოავლო ხელი და ახლა იმას დაუწყო ქამა.

ბალოს პატარა ყმაწვილები-კი ვაზებში დარბოდნენ და, თავს იყვნენ თუ ბოლოს, ამისი დედას არა ედარდებოდა-რა.

— დედი, დედი!... — კივილით გამოვარდა სიმსუქნისაგან სახე-ჩარგვალეზულ შვიდი-რვა წლის ყმაწვილი, რომელსაც თავის სიგრძე აკილო ეჰირა ხელში.

— უი, შენ-კი გენაცვალოს დედა, შვილო მელქო, სად იპოვე? — აღერსიანად მიიკრა

გულში და გატკბილებული ტუჩებით გატკბილებულივე ტუჩები ჩაუტყლოშნა...

— იქა, იქა!.. — სიხარულით ეუბნებოდა მელქო და თითს ვაზებისკენ იშვერდა.

— წადი, კიდევ მონახე და შავინახოთ!..

მალხაზა ხედავდა ამას, ყველაფერი ესმოდა და, რომ გული გაექარვებინა, საქონელს ხან იქიდგან წაუვლიდა და ხან აქედგან...

— ჰკრეფენ?... — რიხიანის ხმით დაეკითხა ბალო, რომელმაც თავისი ლურჯა შემოათქრიალა ვენახში და კინალამ მალხაზა არ გაატანინა...

— ჰკრეფენ. — ქუდის მოხდით უპასუხა მალხაზამ და ცხენს სადავე დაუჭირა, რომ ბალო ჩამომხტარიყო.

ბალო გახლავთ კახეთში სოფლად მოვაქრე, შუა სოფელში აქვს დიდი დუქანი და, რას მოინდომებ გლეხის სულო და გულო, რომ იმას არა ჰქონდეს გამოკიდული, და იმისმა დახელოვნებულმა დახლიდრებმა, რაც არ გინდოდეს, ისიც არ მოგანდომონ!

„მერე, რილათი იყხოვროს?!“

(სურათი სოფლის ცხოვრებისა).

I

— რას მობარებდი, კნიაზო? — დაეკითხა რეზიკოს იმისი თვალეზ-ჩასისხლიანებული მოურავი, რომელიც დაურიდებლად შემოვიდა ოთახში და მოალერსე ახალგაზდა ცოლ-ქმარს თავს წაადგა.

რეზიკო ამ ხმაზედ მაშინვე წამოდგა და ცოლის ალერსით გამოწვეული ღიმილით მიუახლოვდა მოურავს.

— ზალიკო, — მხრებზედ ორივე ხელის ალერსიანად დარტყმით მიმართა: — თელავს მინდა წასვლა და....

— კარგი, კნიაზო!

— მეც ვფიქრობ წამოსვლასა! — ნაზად წამოიძახა ტახტზედ წამოწოლილმა რეზიკოს ცოლმა და მუთაქა გაისწორა.

— რასაკვირველია, ჩემო სულიკო!.. — უბასუხა რეზიკომ თავის სულიკოს და მერე ისევ ზალიკოს მიმართა: — აბა, ეცადე, ჩემო ზალი-

კო, და, რაც შეიძლო... ბლომად; აი, ვარი-
ჩკაც აპირობს წამოსვლას.

— ეგ ჩემ კისერზედ იყოს, კნიაზო, შენ
ფიქრი ნუ გაქვს!..—უპასუხა ზალიკომ იმ კი-
ლოთი, რომ ბლომად იქნებო, და დინჯად გა-
ვიდა გარედ.

— რა კარგი რამ არის!...—ლმობიერად
უთხრა ვარიჩკამ რეზიკოს, როდესაც ყელზედ
ხელის გადახვევნით გვერდით მოუჯდა.

— შესანიშნავი კაცია!..—იმავე კილოთი
უპასუხა რეზიკომ და უღვაშებზედ ხელის გა-
დასმით ვარიჩკას მარწყვის-ფერ ტუჩებს დაე-
ტანა.—იცო, ვარიჩკა, — ტუჩების ტკბანურობით
წამოიძახა, როცა ტუჩები ამოუწუწუნა ვარიჩკას:
ბედნიერებაა, როცა მოურავი ასეთი მიხვედრი-
ლია და ყოჩაღი. მე ზალიკო რომ არა მყავდეს,
სულ თავ-გზას დავკარგავდი.

— ჩვენც ეგრეთი ყოჩაღი მოურავი გვყავ-
და...

— მართლა, ვარიჩკა, შენ ხომ არ გინა-
ხავს, როგორ აძლევს განკარგულებას. წავიდეთ
ვნახოთ!—სიტყვა გააწყვეტინა და მორკალებუ-
ლი მკლავი გაუწოდა. ვარიჩკამ თავისი მკლავი
გაუყარა და ასე აივანზედ გავიდნენ.

სიძველისაგან დაფუტუროვებულ აივანზედ

აყრილმა ფიცრებმა იმათ ფეხქვეშ გულსაკლავი ქრაქუნნი მორთეს, თითქო ეუბნებოდნენ: „ღმერთი არა გაქვთ, სიძველით მაინც შეგვიბრალეთ და გაგვათავისუფლეთ ამ განსაცდელი-საგანაო.“ მაგრამ რეზიკო და ვარიჩკა ყურს არ უგდებდნენ აივნის ამ სამართლიან საჩივარს და შეუბრალებლად გაიარეს აივანი დასავლეთისკენ, საიდანაც ზალიკოს ხმა მოისმოდა, მიეყრდნენ მოაჯირს, რომელმაც ერთი „ვაი“ შეჰკივლა და საჩქაროდ ისევ მიჩუმდა, თითქოს პირდაპირ გულში ლახვარი დაჰკრეს და სიცოცხლე სწრაფად მოუსპესო.

— გიო, — ეუბნებოდა ამ ღროს ზალიკო დაგლეჯილ ჩოხაში გახვეულ გლეხს, რომელიც სულ ერთი თვე იყო, რაც მოჯამაგირედ დაიყენეს: — წადი ეხლავე და ქალია და გელა შეიარაღებულები აქ მომიყვანე. უთხარი: „იალალს მივდივარ-თქო“. იმათ რომ დაუძახებ, შენ და პოლესოფიკი წახვალთ და ნამკალშიაც რომ მოასწროთ საქონელს, დაუშინეთ კეტები და აქ მომირეკეთ. გეყურება თუ არა?

უკანასკნელი სიტყვები მკაცრად წამოიძახა და ცალი თვალით გვერდზედ, აივნისაკენ თავზომწონედ შეიხედა.

— მეყურება, შენი ქირიმე!... — უპასუხა გიომ და ძუნძულით ქიშკრისკენ წავიდა.

— ჰო, საუცხოვო რამ არის!.. — ამის მეტი ვერა სთქვა-რა ვარიჩკამ, როდესაც ზალიკო ძირს სახლში შევიდა ბრძანების გაცემის შემდეგ, და ქმარი იქით გაითრია.

— ეს კიდევ არაფერი!.. შენ უნდა ნახო, ხანდახან რანაირ ბრძანებას გაცემს ხოლმე! — უპასუხა რეზიკომ და ცოლთან მკლავ-გაყრილმა აივანზედ სეირნობა დაიწყო.

დიდხანს, დიდხანს დადიოდნენ გაჩუმებული და ყურს უგდებდნენ იმათ ფეხ-ქვეშ მოქრატუნე ფიცრების ტირილს. სოფელიც გაჩუმებულიყო და ხმა არსაიდგან მოისმოდა. გლეხობა სოფლის კარგად მოშორებით კალოებზედ გასულიყო და სხვა-კი ვინ იმოძრავებდა. მარტო ხანდისხან დიდ ეზოს რომელსამე კუთხეში შეიბერტყებოდა ქათამი და თავის გასართობად სიმღერით კაკანს მოჰყვებოდა. ვარიჩკაც პირ-მოკუმული ხმას შეუწყობდა ქათმის კაკანს, და თუ რეზიკოც ხანდისხან ამასვე არ ნებულობდა, თავისებური ღუეტი გამოდიოდა...

— ღმერთო ჩემო, რა მომეწყინა! — წამოიძახა ვარიჩკამ, როდესაც ქათამმა შესწყვიტა

კაკანი და აღარ დაიწყო სიმღერა, რომ იმასაც ხმა ისევ შეეწყო და თავი გაერთო.

ვარიჩკა შესდგა და პირდაპირ მწვერვალს შეჰხედა, რომლისათვისაც ზევიდგან მზეს სხივები დაეშო და როგორც სვეტებზედ, დანდობოდა ზედ.

— შეხედე, რა სანახავია!... — წამოიძახა ვარიჩკამ და რეზიკოს გვერდში ხელი შემოჰკრა, რომ იმისი ყურადღებაც მიექცია ამ სურათისთვის.

— ჰო, ლამაზი სანახავია!... — შეუხედავად წამოიძახა რეზიკომ და აივნის ბოძების გვერდით რამდენსამე ხე-ყვავილს დაუწყო უაზროდ მზერა.

— ეს კატუშა მაინც მოვიდეს, თორემ ძლიერ მომწყინდა, — ისევ ვარიჩკამ დაარღვია სიჩუმე და რეზიკო გაითრია.

— გუშინ აკი იყო.

— რა ვქნათ, რომ გუშინ იყო? როცა თელავში ერთად ვწავლობდით, სულ იმას მეუბნებოდა, თუ რეზიკოს შეირთავ, მუდამ თქვენთან ვიქნები ხოლმეო, ისე გვიყვარდა ერთმანეთი.

— იმას ეხლაც უყვარხარ?

— მე კი მიყვარს და ის რომ აღარ და-

დის ჩვენსას? ახლა ჩვენ უნდა წავიდეთ იმასთან ვიზიტით. მართლა, მოდი ეხლავ წავიდეთ.

— წავიდეთ! — გადაწყვეტით უთხრა რეზიკომ და ორნივე სადარბაზო ტანისამოსის ჩასაცმელად შევიდნენ ოთახში.

სულ არ გასულა რამდენიმე წუთი იმათ შესვლის შემდეგ, რომ კიშკარი გაქრიალდა და სამი ევროპულად ჩაცმული ქალი შემოვიდა ეზოში, იმათ შემოჰყვა ორი ხმალ-ხანჯლით შეიარაღებული ახალგაზდა ყმაწვილი.

ვარიჩკამ კიშკრის გაქრიალებაზედ ქვედა ტანისამოსით გარედ გაიხედა და, სტუმრები რომ დაინახა, რეზიკოს დაუძახა:

— რეზიკო, გახედე, სტუმრები მოდიან!

— ეხლავ! — უპასუხა რეზიკომ და გარედ გამოვიდა.

ვარიჩკა-კი მაშინვე დაიძალა და აჩქარებით ტანისამოსის ჩაცმა დაიწყო.

— გთხოვთ მობრძანდეთ! — აივნიდგანვე გადასძახა რეზიკომ და კიბეებზედ საჩქაროდ ჩაირბინა.

— ეს არის ეხლა ჩვენ თქვენსა ვაპირებდით წამოსვლას, — უთხრა რეზიკომ კატუშას, როდესაც სხვებს ხელი ჩამოართვა და მერე დაუმატა:

— ჩემი ვარიჩკა ძალიან მოწყენილია და გვინდოდა პატარახანს გაგვევლო.

— მანდ რასა ღეგხართ? რატომ აივანზედ არ მობრძანდებით? — კაბის ღუგმების შეკვრით გადმოსახა ვარიჩკამ აივნიღვან, რაკი დაინახა, რომ რეზიკომ სტუმრები შეაყენა და ადგილიდგან აღარ იძროდნენ.

— ეხლავე, ეხლავე!.. როგორა ბრძანდებით, ვარვარა მიხაილოვნა? — თითქმის ერთხმად შესძახეს ყმაწვილებმა და გზა მისცეს ქალებს.

— როგორ არა გცხვენიათ, კნიაზო ილიკო, რომ ეგრე დაგვივიწყეთ! — საყვედურის კილოთი უთხრა ვარიჩკამ, როდესაც ყველანი ალაგდნენ აივანზედ და ფიცრები ააჩხავლეს.

— რა ვქნათ, ვარვარა მიხაილოვნა...

— წარმოიდგინე, ვარიჩკა, ილიკო აღარსად დადის! — გააწყვეტინა კატუშამ ილიკოს სიტყვა.

— რა ამბავია?

— საქმეები აქვს ბევრი.

— საქმეები კი არა და, აბა რა საქმეები ექნება, შეყვარებულია და კრუხივით სულ შინა ზის და გულის ვარდზედ ფიქრობს! ვერ ატყობთ, რანაირი დაფიქრებული სახე აქვს? — ჩაერია ისევ კატუშა ლაპარაკში და ილიკოს სიტყვა კიდევ ჩამოართვა.

— ნუ თუ მართლა! ვინ უყვარს განა?

— არ ვიცი, არ ამბობს!—ხელების გაფათურებით წამოიძახა კატუშამ და თავისი მოჟუჟუნე თვალები ილიკოს მიაპყრო. სხვებმაც შეხედეს ილიკოს და უსიტყვოდ თვალებით ეკითხებოდნენ: ვინ გიყვარსო?

ილიკო მიხვდა იმათი თვალების მეტყველების აზრს და პასუხი არ დაუგვიანა.

— ვინ უნდა მიყვარდეს კატუშას მეტი?—სიცილით წამოიძახა ილიკომ და ხელი კატუშასკენ მიიღო.

— ხა, ხა, ხა!.. აი ეგ მოგვწონს!..—გადიხარხარეს ყველამ და კატუშას შეხედეს.

კატუშა-კი გაწითლდა და სიცილითვე წამოიძახა:

— როგორ არა გცხვენიანთ, კნიაზო, რომ დამცინით?!

— მე არა ვხუმრობ, — დაიწყო ისევ ილიკომ, როცა ქალებმა სიცილი შესწყვიტეს: — დრო არა მაქვს, რომ წავიდე სადმე; ან სულ ტყეში ვარ, ან იალაღებზედ, ლამის გავგიჟდე, არ ვიცი, რა უნდა ვუყო ამ წყეულ გლეხკაცებს. ვერ წარმოიდგენთ, რა ავაზაკები არიან, თავხედები. მზად არიან გაგყვლიფონ და გაგგლიჯონ. წარმოიდგინეთ, ტყე სულ გაჩეხეს...

— მართალს ამბობ, მეც მაგ ყოფაში ჩამაგდეს! — კვერი დაუკრა რეზიკომ და ამის შემდეგ, ვინ იცის, რა სიმურტლე და სისაძაგლე არ მიაწერეს გლეხებს.

— უნდა სულები ამოვხუთოთ, — გადასწყვიტეს ბოლოს ერთად.

დასასრულ დაასკვნეს, რომ „მამულ-დედულის მოვლა“, თუ კი რამ „მამულ-დედული აქვთ“ და ან კიდევ იმისი ჯავრი აწუხებთ, „სრულიად შეუძლებელია ამ დაწყველილ გლეხების გამო.“

იმათ ლაპარაკში მზეც მოეფარა მწვერვალს, თითქოს მოსწყინდა იმათი მზერა და ყარყატის ყურის გდებოდა და ცის სივრცეში აქა-იქ გაფანტული ღრუბლები იმათ მაგივრად სირცხვილის ნიშნად გააწითლა. სალამოს ნიაშამაც დაჰბერა და ლაპარაკით გაცხარებულები და აღელვებულები გააგრილა.

ამ დროს შეიარაღებული ქალია და გელა შემოვიდნენ ეზოში და აივანზედ მობაასეთ ქუდების მოხდით მიესალმნენ.

— კარგია მოხვედით!.. — აივნის ქვეშიდგან გამოსძახა ზალიკომ ახლად მოსულებს და თითონაც შეიარაღებული იმათ გვერდში ამოუდგა.

— საით მიემართებიან, კნიაზო? — დაეკითხნენ სტუმრები, როდესაც თვალი შეასწრეს შეიარაღებულებს.

— იალალზედ.

II

სოფლის განაპირებით, ზედ ხევის პირას, დიდი დაცემული მოედანია, სადაც გლეხობა მოიყრის ხოლმე თავს და ამ მოედანზედ განმარტოებით მდგარ დიდ დაბურულ ქანდრის ქვეშ ყაყანობს თავის გაჭირებისა და დაღუპულების შესახებ. ვინ იცის, ეს ქანდარი რამდენი ყრილობის მოწამეა! ვინ იცის, რამდენჯერ მიუშურებიან მის ტოტებ ქვეშ, რომ ეთათბიროთ იმის შესახებ, თუ როგორ დაეცვათ სოფელი განსაცდელისაგან, რაც ხშირად ეწვეოდათ ხოლმე უწინ. ეხლაც კიდევ, ვინ იცის, რამდენი გლეხის გულის სიღრმიდგან ამონახეთქი კვნესა შესმენია ამ ქანდარს, რამდენი ტანჯული უნახავს...

აი სწორეთ ამ ქანდრის ქვეშ მეორე დღეს ზალიკო, ქალია და გელა ისბდნენ და წინ მოედანზედ-კი ორმოცამდის ჩამწკრივებული ფურმოზვრობა სიცხის გულზედ ეყარნენ და მოლე-

შილად კუდსა და თავს ფშუილით იქნევდნენ ბუზების მოსაგერებლად.

— არა, ი თოფებს რომ გვესროდით, მითომ შაგვაშინებდით და საქონელს იქვე დაგვაყრევინებდით?!—ნიშნის მოგებით უთხრა ზალიკომ გუდიან მწყემს, რომელიც ის-ის იყო რამდენისამე გლეხით მოვიდა და ქანდრის ქვეშ ზალიკოს წინ ქუდ-მოხდილი დადგა.

— მაშ არ მესროლა, რომ თულებივით დამტაცეთ საქონელი?!

— რას მიედებ-მოედები, როგორ თუ თულებივით?—შეუტია ზალიკომ და ზეზე წამოდგა.

— თულებივით თუ არა, მა რა იყო? ჩვენს საქონელს თქვენ იალალზედ რა უნდოდა! თქვენი იალალი რო გვდომოდა, მაშინ სოსიკოს-კი აღარ მივცემდით საბალახეს.

— კიდევ მაგაშია საქმე, რომ საბალახეს სოსიკოს აძლევთ და ჩვენ იალალზედ-კი დაგიდით.

— სოსიკოსი ვერ დაგვიტევს, რო თქვენსაზე არ ვატაროთ? ან თქვენი მობალახე მწყემსები რად გადაგვიშვებენ.

— ღმერთმა ნუ იცის თქვენი თავი და ტანი, რა ვიცი, რად გადაგვიშვებენ?! თქვენ აი

ესა ხართ, აი! — ორივე მაჩვენებელი თითი ერთ-
მანეთს მიატოლა ზალიკომ და მერე ისევ განა-
გრძო: — განა ძალლი ძალლის ხორცს შესჭამს?
თქვენ ბატონს რას დაინდობთ!.. თუ ერთმანე-
თში პირობა არა გაქვთ, მაშ რად გადუშვით
ჩვენი მობალახე მწყემსები სოსიკოსაში, რომ იმ
დღეს იმან მაასწრო და ოცამდის სული საქო-
ნელი აქ ჩამოვალა?

— იმანაც ისე მაასწრო, როგორც შენ
ჩვენსას მოასწარი. მე ჩემი თვალთ დავინახე,
რომ სოსიკოს მოურავი გადმოვიდა თქვენს ია-
ლალზე და იქიდგან გადმოვალა საქონელი.

— ე მაგეების ლაპარაკს, გირჩევიან დაი-
ხსნა, თორემ ხომ იცი ჩემი ამბავი, ეხლავე ყე-
ლებს დაგჭრი. ე საქონელს და ძაღლებს გადუ-
ყრი! — ბრაზ-მორევით შეუტია ზალიკომ და რამ-
დენჯერმე გაიარ-გამოიარა.

— სუ, ბიჭო, ნუ იცი ხოლმე ატორლია-
ლება! თუ დაპარვა არ გინდოდა — ფხიზლად იქ-
ნებოდით!.. — მუჯლუგუნის წაკვრით ურჩიეს სა-
ქონლის პატრონმა გლეხებმა.

— რას ამბობ, კაცო, ერთი პირი ძილი წყალ-
საც მოუვა ხოლმე და ჩვენ ხომ ადამიანიშვილე-
ბი ვართ! ვაი მაგათ დედი-ღმერთსა, რომ დროით
გადაგვასწრეს, თორემ ჩვენ ვუჩვენებდით სეირს!

— რაო? — შესჯივლა ზალიკომ და მწყემსისკენ გაიწია.

— კარგი, შენი კირიმე ზალიკო, ამის ყბედობას რა ყურს უგდებ, პატრონები ჩვენა ვართ.

მწყემსი მართალს ამბობდა. იმ ღამეს ზალიკო, ქალია და გელა მუცლით ჩაცურდნენ მწვერვალიდგან, რომელიც რეზიკოს და სოსიკოს იალაღებს ჰყოფს და, რაც-კი ბინიდგან კარგა მოშორებით საქონელი ეყარა, სულ ერთიანად დაირეკეს იმ დროს, როდესაც მწყემსები ოდნავ მბჟუტავ ცეცხლს ფარაჯებში გახვეულები გარს შემოსწოლოდნენ და ხვრინავდნენ. ძაღლებიც იქვე მორკალებულიყვნენ და მაშინ გაიგეს, როდესაც ზალიკოს ნახევარი საქონელი მიჯნას გადაცილებული ჰყავდა. ისინი გაცოფებულები ყეფით დაედევნენ; მათ ყეფაზედ მწყემსები წამოცვივდნენ და მაშინვე თოფები დაახალეს, მაგრამ გვიან-ღა იყო. ზალიკომ გადაასწრო და თოფის სროლითვე გასცა პასუხი.

— პატრონები ხართ და მაშ რატომ არ იხსნით? — უკან დაწევით წამოიღრიალა ზალიკომ, როცა გლეხები წინ ჩაუდგნენ და ხვეწნა დაუწყეს.

— დახსნით-კი დავიხსნით, მაგრამ რო არ ვიცით, რამდენსა გვთხოვ?

— რამდენსა გთხოვთ. რა, არ იცით, სულზე რა არის? იანგარიშეთ სულზე მანეთ-ნახევარი და გაიგებთ, რასაცა გთხოვთ. აქ ორმოცი სულია. — ცოტა მორბილებულის კილოთი უთხრა ზალიკომ და ქვაზედ ჩამოჯდა.

— მანეთ-ნახევარი რო ვიანგარიშოთ, ვინ იცის, რამდენი შედგება! — უპასუხეს დაღონებულიმა პატრონებმა.

— რალა რამდენი შედგება: ორმოცი მანეთი, ოთხი თუმანი, და ორმოცი ნახევარ მანეთიც... ორ თუმანს შაადგენს, ექვსი თუმანი გადმომითვალეთ და თქვენი საქონელი წაასხით.

— არა, შენი ჭირიმე, ზალიკო, ექვსი ძალიან ბევრია, აბა ეხლა ექვს თუმანს ვინ მოგვცემს?..

— არავინ მოგვცემთ და ეგრე იყავით! სანამ არ გადმომითვლით, აქ ე თქვენ საქონელს რო სულებიც დასცვივდეთ, ერთსაც არ მოგვცემთ.

— სულზედ მანეთი იკმარე და ის ათ-ათი შაური გვაპატიე. — ერთმანეთში მოლაპარაკების შემდეგ სთხოვეს გლეხებმა.

— რას ამბობთ, ეი, რეზიკომ რო ენგრე ათ-ათი შაური აპატიოს, მერე რითლა იცხოვ-

როს?! — გადაწყვეტით წამოიძახა ზალიკომ და
ფეხზე წამოდგომით ხელი გაუწოდა მღვდელს,
რომელიც ქანდრის ქვეშ მოვიდა და იქ მყოფთ
მიესალმა.

„ი... ყუ... ჩე!..“

(მონოლოგი)

„...რალას გავჩუმდი და ენა მუცელში ჩა-
მივარდა, როდესაც ის საზიზღარი ისეთის ბილ-
წი ღიმილით იმის სურათს გვაჩვენებდა და თა-
ვის გამარჯვებას შემოგვცქევსოდა?! რატომ მა-
შინვე ყელში არა ვწვდი, ის ბილწი გული არ
ამოვგლიჯე და იატაკზედ არ დავანარცხე?!

„ახ, რა ნეტარებას ვიგრძნობდი, როდე-
საც იმისი გვამი ჩემ ფეხთ-წინ კრუნჩხვა-გრეხ-
ვას დაიწყებდა და თბილი სისხლი-კი ჩქეფით
იქაურობას მორწყავდა და იმისი შხეფები ჩვენ
შეგვწინწყლავდა!..

„...ნეტარებავ, ნეტარებავ!.. თითქოს
გრძნობდა იმის სიტყვებს, რომ სურათში შე-
ნი თვალები იქ მდგომთ ნაღვლიანად, ღმობი-
ერად შემოგვცქეროდა და შველას გვთხოვდა...

„მე-კი, შენი მალმერთებელი, სხვებთან
ერთად, ხა! ხა! ხა! უშნოდ ვიღორიჯებოდი და
ვცდილობდი, რომ ჩემი მღელვარება არ გამომ-
ჟღავნებულიყო...

„ის-კი, საზიზღარი, ხან ერთს გადმოგე-

ცემდა შენს სურათს და ხან მეორეს... ვხედავდი, ყველა სტკბებოდა შენის სიმშვენიერით და...

„როცა შენი სურათი ხელთ ვიგდე, მინდოდა დამეხია, კბილით დამეფულითა, რომ იმ ბილწს ბინძურს უბეში არ ჩაედო და შენის სახელისათვის ჩირქი არ მოეცხო...“

„მაგრამ კიდეც იმ შიშმა, კიდეც იმ მოკრძალებამ შემაყენა...“

„მაპატივე, ჩემო ღვთაებავ, უკანვე გარდავეცი და ისევ ღრეჯა, უშნოდ კრექა დავიწყე...“

„...განა, ჩემო წმინდათა-წმინდავ, სტყუოდა, სრულის სიცრუევს ამბობდა... იმის სიტყვებს ნიადაგი არა ჰქონდა?! შენ გულთმისანი ხარ, შეიტყობდი, რა განზრახვითაც გევლება ის თავს. იმის სიცბიერე შენთვის ცხადი იქნებოდა და სურათს-კი არ მისცემდი, ახლოსაც არ მიიკარებდი...“

„ხა, ხა, ხა!.. როგორ უსინიდიოდ სტყუოდა!.. საზიზღარს, შენი სურათი სადმე მოუპარავს და დასამტკიცებელ საბუთად დააქვს... უთუოდ შენ განდევნე და ეხლა ის სამაგიეროს გიხდის... ცილს გწამებს...“

„მაგრამ... ახ... ზედ-წარწერა?!..“

„შენის ხელით იყო ზედ წარწერილი, შე-

ნის... მაშ... მაშ სუყველაფერი მართალი იყო?
ვერ მიხვდი იმის ცბიერებას და....

„რად მიენდე იმ...“

„მაგრამ რას ებოდავ?... გულო ჩემო, რის-
თვის ჰშფოთავ? რა იცი, რომ ყოველივე ეს
იმან არ იცის და კიდევ არ ესაზოგნა... განა
შენ რომ წმინდად, უბიწოდ, ციურ არსებად
გეჩვენება, ეს მართალია?... იმისი თვალები რომ
უბიწოდ გამოიმზირებიან, განა ცბიერებით არ
მოხდის?. ხომ შეუძლებელია შენთვის ეს შეი-
ტყო და მაშ რად ბრმავდები? იქნება იმისი სიმ-
შვენიერე, თვალთ-მაქცი სიმშვენიერე წუმბის
ფსკაა, და შენ-კი ბუდიდგან გადმოვარდნას ლა-
მობ, როდესაც ის წარმოგიდგება თვალ-წინ...“

„არა, იყუჩე, გულო, იყუჩე... დასცხრი,
ი... ყუ...ჩე!...“

„გმადლობ, უფალო, გმადლობ!“

(ეტიუდი)

— გმადლობ, უფალო, გმადლობ... სიხარულისაგან ლამის გადავირიო... მადლობის გადახდა ვერც-კი მომიხერხებია.

„ღმერთო, ღმერთო, რითი დავიმსახურე შენი ყურადღება, რომ... რომ ღირსი გამხადე, რჩეულად მყავი და... ახ, გმადლობ, უფალო, გმადლობ... ადამიანის სული, გული, აზრი... ღმერთო, გულთა-მხილავი ვარ... ადამიანის გული ჩემთვის დაფარული აღარ არის... სულ უღრმესი, მისთვისაც-კი დაფარული და უჩინარი, თვალ-წინ გადამეშალა, გონების თვალი ელვასავით სწრაფ გაიკლაკნება ადამიანის გულის უფსკრულ ადგილებში და ყოველსავე საიდუმლოებას, საიდუმლოთა საიდუმლოებას... გმადლობ, უფალო, გმადლობ...“

„აგერ ის მხევალი... ბედშავი, რა დაღონებული შემოვიდა შენს წმინდა ტაძარს... ფეხები უკან რჩებოდა. ვერა ბედავდა შემოსვლასა. თვისი საქციელი ჰქენჯნის, ბავშვს დასრულება

არ დააცალა, ძალად დაჰბადა და, უჰ, წყალში გადააგდო... საზიზღარმა მოატყუა, შეაცდინა და... აგერ, როგორ მდულარეს აფრქვევს: „შემინდე მე, უფალოო...“ გეხვეწება უსიტყვოდ.

„აპატიე, უფალო, აპატიე... გამოუცდელი იყო. საზიზღრის ცრუ სიტყვები სიმართლედ მიიღო და...“

„იმ საზიზღრისათვისაც ლოცულობ?! გინდა იმასაც აპატიოს უფალმა? ახ, რა კეთილი არსება ყოფილხარ...“

„ღმერთო...“

„რაა?... პატივებას კი არა, სამაგიეროს გადახდას ეხვეწები?... სთხოვ უფალსა, დასტანჯოს, არ მოასვენოს?... შეგაძლებინოს, შენის ხელითვე ჯავრი ამოიყარო?...“

„ახ, მეგონა იმასაც ავედრებდი უფალს. ეხლავე სიძულვილი, სამაგიეროს გადახდა... როდის-ღა იქნება შენი გული თავისუფალი მაგ სენისაგან, თუ-კი ეხლავე ნიადაგს აძლევ...“

„მაგრამ გეპატივება, ადამიანი ხარ, მოგატყუეს და შენც...“

„ზარსა რეკენ!.. დღეს ბედნიერი დღეა. მრავალი მოაწყდება, ეკლესია არც-კი დაიტევს. აგერ იქ, გალავნის კუთხეში, დავდგები. იქიდან არავინ გამომეპარება. მე-კი ვერავინ დამი-

ნახავს. ყველას გული, ოხ, ღმერთო, წინ გა-
 დამეშლება!.. გმადლობ, უფალო, გმადლობ!..
 მე... სსს!.. მოდიან კიდევ!.. აგერ დედაბერი
 ყავარჯენის ბჯენით მიუახლოვდა ეკლესიის კა-
 რებს, პირჯვარი გადიწერა... ოი, ოი, მოხუცო
 მანდილოსანო!.. თითქოს ღვთის-მოსავი ადამი-
 ანის სახელი გაქვს მოხვეჭილი! პატიოსანისა და
 მართალი ადამიანის ჯილა დიდი ხანია საზოგა-
 დობამ თავს დაგადგა... მაშ გიცრუვია, საზო-
 გადოებისათვის თვალები აგიხვევია... ღმერთო,
 რა გაიძვერად უმოქმედნია!.. აი, ეხლაც წმიდა
 ადგილას, შენ წინაშე სცრუობს!.. არ გინდა,
 მოხუცო, სიბერის ღროს მაინც გულწრფელი
 იყო და ქვეყანას არ ატყუებდე?! პირჯვარს
 იწერ, სიტყვებს გაიძახი და გული-კი, ოი,
 საით გაგირბის?!.. შედექ, შედექ!.. ღირსი არა
 ხარ მანდ... არ გამიგონე და შეხვედი?!.. შენი
 სისაძაგლე არ დამავიწყდება, შენ...

„ოხ, რა დაღონებული, რა სათნოებით
 სავსე მოდის!.. მშვენიერო არსებავ!.. თითოთ
 საჩვენებელი ხარ, შენი სიკეთე, ზნეობის სიმ-
 ტკიცე, სიფაქიზე სამაგალითოდ გამხდარა. მშვე-
 ნებავ, რამდენი, შენს მეუღლეზედ უკეთესი შე-
 ნის სიმშვენიერით გადარეული უნუგეშოდ გა-
 გისტუმრებია! რამდენი თაყვანის-მცემელი ოხ-

რავს და ვერ გაუბედნია თავისი გრძნობა გამამჟღავნოს?! ახ, რა ბედნიერია შენი მეუღლე!...

„რანაირად გეძნელებოდა გუშინ მეუღლის გასტუმრება?! გამხნევებდა, „ერთ თვეზედ დავბრუნდები“-ო, მაგრამ მაინც გეძნელებოდა განშორება, გული თან გააყოლე. ერთი თვე საუკუნედ მიგაჩნდა. ნეტარი! რა დამშვიდებული წავიდა. ან-კი რად უნდა ედარდნა, როდესაც შენი სიფაქიზე სწამს?!. იცის, შენ სახელს, ოჯახს არ შეუბღალავ.

„აი, ეხლაც მოსულხარ, რომ შეავედრო უფალს იგი. „ნუ სწუხარ, ნუ!.. ის... მაგრამ რას ვხედავ?!... ვინ ის?! განა ეხლა მეუღლეზედ არ ჰფიქრობ?!. განშორება კიდევაც გიხაროდა?!.

„ოი, წყევლო თვალთმაქცო!.. შედექ, შედექ! სხვისთვისაც გიცემს გული?!. მოტყუებულო მეუღლე!.. აი, შენი გულწრფელი გრძნობა!...

„არ შეხვიდე, შე მატყუარავ, არა!.. შენი აღგილი...

„ოხ, თქვენ ხომ შეყვარებულები ხართ?!. ბედნიერებო, ერთმანეთისათვის გიცემთ გული, სული და გული გაგიერთებიათ.

„კარგია, თქვენ შემოხვედით იმ წყეულის შემდეგ. დამამშვიდეთ. თუ ეს აქ ატყუებს, არც ის დააკლებს იქ. ორსავე ერთმანეთისა სწამთ, ორნივე-კი ერთმანეთს ატყუებენ. ღირსნი არიან ორნივე ერთმანეთისა, თქვენ-კი...

„სულ სხვაა თქვენი კავშირი. ძლივას გაბედეთ ერთმანეთისთვის გაგემჟღავებინათ თქვენი გულისცემა. სულ ერთი კვირაა მას აქეთ. გინდათ სამუდამოდ ერთად იყვნეთ?! კიდევ მაგაზედ გაქვთ ლაპარაკი. ოხ, რა გრძნობით გამსკვალულა თქვენი თვალები! თვალებით გინდათ ერთმანეთი ჩანთქათ, რომ ერთ არსებად გარდიქმნეთ... ბედნიერებო, შედით, შედით. უფალი აკურთხებს თქვენს გრძნობას, გულწრფელს გრძნობას... სულ ცოტა ხნის შემდეგ მანდვე ერიც იქნება მოწმე თქვენის შეუღლებისა. შედით, შედით!.. თქვენისთანებისათვის არის ეგ წმინდა ტაძარი და არა იმ...

„მო...ი...ცადეთ, მოიცადეთ!.. თქვე... ნუ თუ თქვენც სათავეში დაიწყეთ ცრუობა?!.. რად, რად ატყუებთ ერთმანეთს?!.. ვინ გატანთ ძალას?!.. რატომ გულ-ახლით არ უამბობთ ერთმანეთს გუშინდელს ამბავს?!.. ხომ არც ერთს ერთმანეთი არ გახსოვდათ გუშინ, როდესაც სხვადასხვებთან იყავით?! შედექით, არ შე-

ხვიდეთ, ვიდრე ერთმანეთს გულ-ახლით არ უამბობთ გუშინდელს ამბავს... ეხლავე ნუ დასდგომიხართ სიცრუვესა, ნუ, ნუ!.. ახ, არ გინდათ, მოისმინოთ?!. მაინც სცრუობთ და... ახ, ერთმანეთისა რაღად გჯერათ... ნუ თუ ვერა ხედავთ ერთმანეთის სიტყვების უშინაარსობას?!. შედექით!. შე...დე...ქით!..

„კეთილო მწყემსო!.. შედი და შენის მკერ-მეტყველებით, შენის გულ-წრფელის სიტყვით გამოსდევნე ყველა. მანდ ყოფნის არც ერთი ღირსი არ არის. არც ერთი არ მოსულა სალოცავად. ყველა გამოსდევნე, შედი, შედი, ნუ ყოყმანობ! ხომ კეთილი ხარ? ხომ შენი სიკეთე, გულწრფელი მოქმედება ქვეყანამ იცის?! ხომ გრწამს კიდევ, გულწრფელად ემსახურები შენს ერს? როგორ გეხვევა ხალხი?!. ყველა მოწიწებით შემოგცქერის... მაშ...

„მოიცა, მოიცა!.. შენ... ღმერთო!.. ნუ თუ ესეც... შევიდა კიდევ, თან ბრბო შეჰყვა... მისდევს... ქალი, კაცი, დიდი, პატარა, ერთმანეთს მოება. აგერ, აგერ მოეშურება ყველა მანდი!.. თან მოაქვს გულწრფელობის გარდა, ყველაფერი. რა გვარი სისაძაგლე არ არსებულა ადამიანის გულში!.. ღმერთო, შენ ხომ ხედავ ყველაფერს, შენ ხომ ხედავ ყველაფერს, შენ ხომ...

„ოხ, პატიოსანო არსებავ, მოხვედი? გულწრფელო, მამულიშვილო... უკანასკნელად შენ მოხვედი.

ნუ შეხვალ მანდ. ყოველმა სისაძაგლემ მანდ მოიყარა თავი. უმწიკვლო ხარ. მაგათთან ერთად არ უნდა იდგე, არა. შენი მოღვაწეობა, შენი გულწრფელი, თავდადებული მოქმედება გამოისყიდის მთელი ერის უნდობლობას, გაუტანლობას. იყავ კელაპტრად. კეთილო მამულისშვილო, შორს დადექ. ნუ შეუერთდები მაგ სისაძაგლის მორევს, ნუ. შედექ, შედექ!..

„უანგარო მოღვაწევ, შედექ! მინდა გიშირო, მინდა შენის მზერით დავტკბე და თავი ვინუგეშო. იქნება აგერ იქ მოთავსებული სისაძაგლე დამავიწყდეს და დავმშვიდდე... შე... შედი, შედი... არა, შესდექ, შე საზიზღარო, თვალთმაქცო, ბილწო! ყველაზედ საზიზღარი შენ ჰყოფილხარ, ყველაზედ...

„ახ, ღმერთო, სადლა, სად მოვძებნო წმინდა გრძნობა, წრფელი და უანგარო, როდესაც უწმინდესის საგნის სახელითაც ასე სარგებლობენ, როგორც ეს უმსგავსი?!.

„ახ, რა დიდის ამბით, რა გრძნობით ახსენებ ხოლმე წმინდა სამშობლოს... ღმერთო, ნუთუ შესაძლებელი ყოფილა მაგრე ხელოვნ-

ნურად თვალები აუხვიოს საზოგადოებას და დაჰტაროს ადამიანმა ნამდვილი მოძრაობა გულისა?!

„რალას ყოყმანობ და არ შეხვალ, შე საზიზღარო?! შედი, შედი და ყველაზედ წინ წარსდექი! შეუერთდი იმათ და ატყუე, ატყუე, ვიდრე... ღმერთო, რად აბოგინებ ამათთანას?! რატომ...“

„ოხ, თქვენ მაინც იყავით მაგრე. მუდმივ ეგ წრფელი გრძნობა გაკავშირებდეთ... აი, ვერა მხედავთ, რა სიხარულით ვეგებები თქვენს წმიდა, წრფელ გრძნობას იმ საზიზღარის შემდეგ?! ერთმანეთისათვის თქვენ თავს გასწირავთ: გიყვართ ერთმანეთი მეგობრულად. მეგობრები ხართ!.. შემომხედეთ, მეც თქვენთან ერთად ვხარობ. ღმერთო, გმადლობ!.. აი, ესენი... შედექით კია!.. ნუ მიხვალთ იქ. შე...“

„შედი, შედი... თქვენც, თქვენც, ორგულებო, ერთმანეთს ატყუებთ... მოიგონეთ გუშინდელი ამბავი, როგორ კილავდით ერთმანეთს, რომ თქვენი პიროვნება ამით აგემალლებინათ?... ახ, საზიზღრებო, აღარც-კი გრცხვენიათ, ერთმანეთს ეგრე ღიმილით ეგებებით და შეყვარებულებივით მილაპარაკობთ... ფუი, ფუი, თქვე... შედი, შედი...“

„ღმერთო!.. ვილა დარჩენილა?! უფალო, შეარყიე ტახარი, შემუსრე მისი მკვიდრი კედლები, როგორც შიგ მყოფთ შემუსრეს ყოველი ადამიანური გრძნობა და...

„უფალო, უფალო... ნუთუ აღარავინ დარჩა?!. ერთი, ერთი ადამიანი მაინც ვნახო, რომელსაც თავისი თავი არ გაეღმერთებინოს და გულწრფელად მოქმედებდეს... ღმერთო...

„რა გინდა აქ?! წადი, წადი!.. დედი, დედი ერთ ნაბიჯსაც ნულარ წარმოსდგამ!.. წადი დაიმაღე!.. ახ, არ გეყურება, წადი!.. ღმერთო, ღმერთო, ნინოც თან მოჰყავს, ჰა, ჰა, ჰა!..

„დედი, შეიბრალე წამებული შენი შვილი!.. დაიმაღე, ნუ მოხვალ!.. წაიყვანე ეგეც, ნინოც! ნურც მაგას შემოიყვან, წადი, წადი!.. ნინო, ნინო, ნინო, დედი, წადით, წადით!.. აი, მუხლ-მოდრეკით გევედრებით! ვერა ხედავთ, რა მღუღარებას ვაფრქვევ! წადით, წადით!..

„ახ, არ გეყურებათ?!. მოდიხართ!.. ღმერთო!.. დაბრმავდი, გონების თვალო, დაჩლუნგდი, გონებავ!..

„გული მაინც დამალეთ!.. არ მინდა თქვენ გულს შევხედო... თქვენი საიდუმლო გავიგო...

„მინდა, ეგ ორი გული მაინც არ ვიცოდე!.. ეგ ორი გული მაინც მაკავშირებდეს ადამიან-

თან... მინდა ადამიანის გულწრფელობა მწამდეს!.. მაგრამ...

„აახ, ხა, ხა, ხა!.. თქვენი გულიც მეშლება თვალ-წინ!..“

„არ მინდა, არა, არა და არა!.. დაჩლუნგდი, გეუბნები, გონებავ!.. თვალო, დაბრმავდი!.. ადამიანის გულ-წრფელობა მინდა მწამდეს, მინდა!.. მინდა!.. არ ჩლუნგდები! ეპოტინები მაგ ორ გულსაც? ძალად დაგაჩლუნგებ, დაგაბრმავებ! ნებას არ მოგცემ, შეეხო მაგ ორ გულს, ჩემ წმიდათა-წმიდას...“

„აი, ეს დამბაჩა მოგიღებს ბოლოს!..“

„ჰაა!.. დედი... ნინო... მშვიდობით!..“

— შვილო, რა დაგემართა!..

— ჰა?!.

— საშინლად ბორგავდი, სტიროდი.

— დედი, შენ?!. ნინო?!.

— ჰო მე, ვილა ნინო?

— გენაცვა, დედი, დედი!.. სიზმარი ყოფილა!..

— ჰო, ძილში სტიროდი...

— გმადლობ, უფალო, გმადლობ... სიხარულის ცრემლის ფრქვევით წამოიჩოქა ლოგინში და მხურვალედ უფალს მადლობა შესწირა, რომ სიზმარში ყოფილა გულთამხილავი და არა ცხადად.

„მეუღლხართ!“

(საახალწლო ეტიუდი)

— ეს პირველი! — წამოიძახა ქალწულმა და გვერდზე კისრის მიგრებით სარკეში ჩაიხედა... ოდნავ შეპარებული სიწითლე იმის ნაზს, სპეტაკ სახის ფერს აშვენებდა და ცისფერი თვალები და ოქროსფერი თმა ხომ უათკეცებდნენ სიმშვენიერეს. ნეტოს თითონვე მოეწონა თვისი მინაზებული სახე და სარკისკენ მთლად მიტრიალდა. სარკემ უტყუვრად გამოაჩინა იმისი მოხდენილი ტანი და...

— მოდის!.. — ღიმილით წამოიძახა, კიბიდან ფეხის ხმა რომ შემოესმა, და მოწყვეტით სავარძელში ჩაესვენა.

— ლეგაა!.. — შემოვიდა დედაკაცი და მოახსენა ნეტოს.

— სთხოვე!.. — უპასუხა ნეტომ და წამოდგა.

ლეგამ კარიბჭეში გვაბანაკი გაიძრო, თმა გაისწორა და... — მოგილოცავთ ახალ-წელს!.. — უთხრა, შემოვიდა თუ არა დარბაზში და ნეტოს მხურვალედ ჩამოართვა ხელი.

— პირველად თქვენკენ წამოვედი...

— გმადლობთ! თითქმის მეკვლეც თქვენა ხართ!—უბასუხა ნეტომ და სთხოვა, დამჯდარიყო.

— ახ, რა ბედნიერი ვარ, რომ თქვენი მეკვლე მე ვარ!..—შეუხამებელი სიხარულით წამოიძახა ლევამ და ნეტოს გვერდით მიუჯდა...

— განა ჩვენი მეკვლეობა მაგრე საინტერესოა, რომ ბედნიერებად სთვლით?!—ღიმილით დაეკითხა ნეტო და ცოტათი ლევასკენ გადმოიხარა.

— ნეტო!—ხმის კანკალით წამოიძახა და ხელი დაუჭირა:— ეს დღე ჩემთვის სანეტარო იყო და მოუთმენლად მოველოდი, რომ... რომ... ახ!.. ნეტო, მიყვარხართ!..

— ხა, ხა, ხა!..—გადიხარხარა ნეტომ და ხელი გამოჰგლიჯა...

მდულარე გადაესხა ლევას, ნეტოს დაცინვითი ხარხარი რომ შემოესმა და წამს მოსაზრება დაეკარგა...

ვერც ხელი, ვერც თავი ვერ გაენძრია და გაშტერებით ნეტოს მისჩერებოდა.

რად?... არ იცოდა.

ხარხარი კიდევ შემოესმა, თუმცა-კი ნეტოს

მეორედ არ გადუხარხარია, და მაშინ-ღა გამო-
ფხიზლდა.

უეცრად მოუდუნდა ტანი, ძლივს წამო-
დგა და თვალ-ცრემლიანმა წაილულულა:

— მშვიდობით ბრძანდებოდეთ!..

— როგორ, მიდიხართ?.. — წამოდგა ნე-
ტოც და თვალთ ჩააცქერდა.

— საცაა, დედა-ჩემიც გამოვა, ძალიან ეწ-
ყინება, იმის უნახავად რომ მიდიხართ!..

— ბოდრიშს ვიხდი... არ შემოძლია!..

*
* *

ლეგა გაეთრია. დიად, გაეთრია, რადგან
თავის თავს ძალად მიათრევდა. ფეხები აღარ ემო-
რჩილებოდნენ.

რა სიხარულით, რა სიამით მოეშურებოდა
ნეტოსკენ?!. რა ღიმი უკრთოდა ტუჩებზე, რო-
დესაც აქეთ მოესწრაფებოდა, და რას არ ოც-
ნებობდა!.. მაგრამ რა სასტიკად დასაჯეს, დას-
ცინეს და წმიდათა-წმიდა შეულახეს!..

მერე ვინ?..

ნეტომ... ნეტომ... იმ ნეტომ, რომელიც
ანგელოზად მიაჩნდა და რომლისაგანაც სრუ-
ლებით არ მოელოდა ამგვარ შეურაცყოფას...

ნეტო ხორც-შესხმულ ციურ არსებად მია-

ჩნდა ლეგას და როგორ წარმოიდგენდა, რომ ის... ის... ისე ხარხარით მიიღებდა იმის წმინდა გრძნობას და...

— ახ!.. შესდექ!..—მეეტლეს ყავარჯენი ზურგში წაჰკრა და შეჰყვირა:

— გადახადე!..

— როგორ, ბატონო, სთოვს!..

— გეუბნები, გადახადე!..—მოკლედ უბასუხა და გვაბანაკი გადიღელა...

ცხელოდა. საკირეში ეგონა თავისი თავი. იმის შუბლს, სახეს უხვად ეფერებოდა თოვლი, მაგრამ ამით არაფერს გრძნობდა და ქუდმოხდილი გადახდილი ეტლით მისრიალებდა უმთავრეს ქუჩაზე. რამდენმა შეხედა და გაიფიქრა: „მთვრალიაო.“ სხვა დროს თითონვე დაითაკილებდა ამას, მაგრამ ახლა... ახლა, როდესაც ნეტოს დაცინვით ხარხარის მეტი არა ეყურებოდა-რა, ველარაფერს ამჩნევდა...

— გეყურება, არავინ მიიღო, ვინც უნდა იყვეს... შინ არ არის-თქო, ასე უთხარ!—სასტიკი ბრძანება მისცა მოსამსახურეს და ლოგინზე გულდაღმა მიეგდო...

*
* *

— ვინ იყო, შვილო?... — დაეკითხა დედა, როდესაც ლეგა წავიდა, და დარბაზში გამოვიდა.

— ლეგა.

— როგორ?! მერე ჩემ უნახავად წავიდა?... რატომ სანამდის მე არ გამოვიდოდი, ტკბილე-ულობაზე არ მოიწვიე?!

— მიეჩქარებოდა... — უბასუხა ნეტომ დედას, მაგრამ ტანში გააჟრჟოლა.

იგრძნო, რომ იმტყუვნა, რომ იმისმა ხარხარმა აიძულა ლეგა ჩქარა წასულიყო და ასე რომ არ მოჰქცეოდა, იქნება ის მთელი დღე ამათთან დარჩენილიყო. თვალ-ცრემლიანი ლეგა უეცრად წინ წარმოუდგა და...

— გენაცვა, დედი, ცუდადა ვარ, მე ველარავის ვეჩვენები...

გული ამოუჯდა და ქვითინი მორთო.

— რა დაგემართა, რა იყო?!.

— არ ვიცი... მაპატივე!.. — წამოიძახა და თავის ოთახში შევარდა...

— რა უზრდელი, საზიზღარი რამა ვარ!.. ასე როგორ მოვიქეცი და...

ახლა-ღა იგრძნო თავის ხარხარის მნიშვნელობა და ტანმა ჩხვლეტა დაუწყო.

ლეგას ცრემლ-მორეული თვალები-კი ჩაჟი-
ნებული შეჰყურებდნენ და, თითქოს მომაკვდავი,
უკანასკნელად საყვედურს ეუბნებოდნენ...

— ღმერთო, ღმერთო, ხომ მოვკალი!... —
წამოიძახა თვალებზე ხელის მიფარებით, რომ ლე-
გას თვალები მოეშორებინა და ლოგინზე პირ-
ქვე მიწვა...

ლეგა კუბოშია. შავით შემოსილი მღვდე-
ლი წინ მიუძღვის და საუკუნო სამყოფელისკენ
მიაქვთ. მგალობელთა გუნდი-კი სამგლოვიარო
„წმიდაო ღმერთოს“ გალობს...

დედა?!.

ლეგას დედაც უკან მისდევს და იმას...
ნეტოს... საყვედურით უმზერს...

— ახ!...—მწარეთ ამოიკვნესა ნეტომ და
თავი ბალიშში უფრო ღრმად ჩაფლა, რომ ეს
სამწუხარო სურათი თავიდან მოეშორებინა...

* *

„საზიზღარი!...—შებლავლა ლეგამ და ლო-
გინიდან წამოვარდა:—არ მეგონა, რომ ის... ის
ასე უზრდელად მომექცეოდა და პირში დაცი-
ნვით მომახარხარებდა... ოხ, რა თვალების ამ-
ხვევი ყოფილა გარეგნობა!...

„წავიდა... განქრა ჩემი ოცნება... რა ნა-

ზად, სათუთად ვკვებავდი და ის-კი რა სასტიკად მომექცა?!.

„ახ!... რომ ქალწული არ ყოფილიყო, რომ სხვას მოეყენებინა მაგეთი შეურაცხყოფა, დავგლეჯდი, დავფლეთდი და მიწასთან გავასწორებდი...“

„როგორ, როგორ?!. თუ უარის თქმა უნდოდა, განა ზრდილობიანად ვერ მეტყოდა? განა არ შეეძლო, სხვანაირად უარი ეთქვა და მაგრე მასხარად არ აეგდო ჩემი გრძნობა?!.“

„საზიზღარი!...“

— ბატონო, ვილაც ქალწულს უნდა თქვენი ნახვა.—მოახსენა მოსამსახურემ და წინ გამოექიმა.

— მე აკი გითხარ, ნურავის მიიღებ-მეთქი! — წყრომით შეუტია ლეგამ და ისევ ლოგინზე მიწვა...

— მისთანა მშვენიერია, რომ უარი ველარ ვუთხარი, როდესაც მკითხა: „ბატონი შინ არისო...“

— გასწი, გაეთრიე!.. უთხარ, სძინავს-თქო...

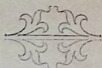
— ლეგა, მე ვარ!..—უეცრად კარი შემოიღო და იქიდან მოესმა ხმა.

— შენ?!.—სიჩქარით წამოიქრა და ნეტოს პირ-და-პირ დაუდგა.—ხა, ხა, ხა, ხა!.. შეგე-

ცოდეთ და იმისთვის მოხვედრით?..—მწარედ დაე-
კითხა და თვალი თვალს გაუყარა.

— ლეგა... მომიტევე!— წამოიძახა ნეტომ
და ლეგასკენ აჩქარებით წამოვიდა.

— შორს!.. მძულხართ!..

წერილის ნაგლეჯი

(ეტიუდი)

„... ვუკვირდები, ჩემო კარგო, ჩემ გრძნობას და თმა ყალყზე მიდგება. ნუ-თუ ყოველივე, რაც გითხარი ჩემ გრძნობაზე, ტყუილი უნდა გამოდგეს?!. რა მემართება? არ ვიცი. წინადაც ესევე მემართებოდა, მაგრამ არა მჯერა, თუ ეს მემართებოდა. ჩემ გრძნობას არ ვენდობოდი... აგერ ერთი წელიწადია, რაც სიყვარული გამოგიცხადე და ქმრობის პირობა მოგეცი. მგონი ერთი წლის დაკვირვება საკმარისია, რომ ასე თუ ისე შენი გრძნობა ასწონდასწონო და რაიმე დასკვნა გამოიყვანო. რასაც იმ წამს ვგრძნობდი, როდესაც პირველად გითხარი: „მიყვარხარ,“ ახლაც იმასვე ვგრძნობ. მართლადაც მიყვარხარ, მიყვარხარ, თავ-დავიწყებამდის მიყვარხარ...

„მინდა ახლა გულში ჩაგიკრა, სულში ჩაგიძვრინო, რომ განუშორებელნი ვიყვნეთ და საფლავშიაც ასე, ერთ არსებად გარდაქმნილნი, ჩავიდეთ... ახ, რა ნეტარება იქნებოდა, რომ ამ გრძნობით ჩავესვენო საუკუნო სამყოფელს!...

„ხომ შორსა ხარ, ხომ მარტო წერილით
 გესაუბრები ამ წამს, მაგრამ შენ ცხადლივ თვალ-
 წინ მიდგეხარ და გეამბორები, გეხვევი და უკი-
 ღურეს ნეტარებას ვგრძნობ, იმაზე მეტს, რო-
 გორსაც, ხომ გახსოვს, შენი მშობლები რომ
 დასაძინებლად წავიდოდნენ და ჩვენ მარტოკებს
 ოთახში დაგვტოვებდნენ... ჩაკონებულნი, რა
 ნეტარებით ვიყავით მოცულნი!.. მაშინ აღარ
 გვესმოდა შენი მშობლების მძიმე ქშინვა, აღარც
 კედლის საათის შეუწყვეტელი კაკა-კუკი და...“

„ახ, რა სანეტარო გრძნობით ვიყავით
 შეპყრობილნი!..“

„იმაზე მეტ ნეტარებას ვგრძნობ ამ წამს,
 როდესაც გონების თვალთ გეხვევი. შენს
 მეტი ამ ქვეყნად არავინ არის ჩემთვის, შენა
 ხარ ჩემი ყველაი; მაგრამ... წყეულიმც იყ-
 ვეს ეს „მაგრამ“, რომ დაუპატიჟებელი სტუ-
 მარია...“

„მაგრამ მხოლოდ მაშინ ხარ ჩემი ყველაი,
 როდესაც გხედავ ან მაგონდები. როდესაც-კი
 შენს მაგივრად სხვასა ვხედავ ან მაგონდება სხვა
 ქალი, რომლის წინააღმდეგ არა მაქვს-რა, მა-
 შინ... მაპატივე, ჩემო კარგო, შენდამი სიყვა-
 რული აღარ არსებობს, შენ აღარ ხარ ჩემი
 ყველაი. ჩემი ყველაი ის... ის არის, რომელ

მშვენიერსაც ვხედავ და რომელი მშვენიერიც
 ჩემ წინ დგას იმ ჟამად.

„ის მიყვარს იმ ჟამად, მხოლოდ ის მი-
 ყვარს, გაგიჟებით მიყვარს ის, და ეს გრძნობა
 ისეთივე გულწრფელია, როგორც შენდამი.
 იმაზედაც ისევ იმას ვფიქრობ იმ ჟამად, იმასვე
 ვნატრობ და გავიძახი: „ახ, ნეტარება იქნება,
 რომ ერთად ვიყვნეთ დღე-მუდამ, ერთ არსე-
 ბად გარდვიქმნეთ, რომ სიკვდილსაც ვერ შე-
 ეძლოს ჩვენი განშორება, რომ საფლავშიაც
 ასე, ერთ არსებად გარდაქმნილნი, ჩავესვენოთ.“
 იმ ჟამად „ის“ „შენ“ არის და ახლა-კი, რო-
 დესაც შენ გესაუბრები, „შენ“ „ის“ ხარ...
 შენ იმასთან არ მახსოვხარ და მივიწყებული
 მყევხარ, როგორც შარშანდელი თოვლი, და
 შენთან კიდევ ის, „ის“, ვინც უნდა იყვეს,
 მხოლოდ მშვენიერი-კი. „შენ გეამბორებოდი,
 გეხვევოდი, როდესაც შენთან ვიყავ, და, გე-
 ფიცები ყოველსავე წმიდას, თუ-კი რაიმე წმი-
 დაა, ჩემი მოქმედება გულ-წრფელი იყო. მხო-
 ლოდ გრძნობა მოქმედებდა და სხვა არაფერი.
 მოქმედება სრულებით მთლიად ვერა ჰხატავდა
 ჩემს გრძნობას. გრძნობა უფრო დიდი იყო,
 ვიდრე მოქმედება, და ახლაც, არ ვიცი, ისე-
 თი რა უნდა ჩამედინა, რომ ჩემი გრძნობა ამ

მოქმედებას გამოეხატა... საალერსო სიტყვა მეთქვა?—არა. არც ერთი საალერსო სიტყვა არ არსებობს ჩვენს ლექსიკონში, რომ მთლად ჩემი გრძნობის დამახასიათებელი იყვეს... ხვევნა, კოცნა, ხელების ფათური და... და სხვა?.. ვერც ეს გამოეხატავს ჩემ გრძნობას...

„გეყურება, რასა ვგრძნობ და ვგრძნობდი შენდამი?.. ყოველივე ეს მემართება და მემართებოდა, როდესაც შენა გხედავ და გხედავდი.

„მოგშორდებოდი თუ არა და ახლა სხვა მშვენიერს შევხვდებოდი, მაშინ ისევ იმ გულწრფელ, წმიდა გრძნობას, გამოიწვევდა და გამოიწვევს ის ჩემში, რომელსაც ვერც საალერსო სიტყვა და ვერც რომელიმე მოქმედება ვერ დაახასიათებს.

„რად მემართება ეს?—არ ვიცი. პირველში ვფიქრობდი, ვითომ ჯერ გამოურკვეველია ჩემი გრძნობა და ამისთვის მემართება ეს. იმის გამო ვაგშორდი, რომ გამომერკვია და ჩავკვირვებოდი, მაგრამ, რაც ბევრს ვცდილობ გამორკვევას, უფრო გამოურკვეველად მრჩება და ჩემთვის გაუგებრად რჩება ის იდეალური სიყვარული, რომელსაც პოეტები გვიხატავენ. მე მგონია, იმათი ოცნების ნაყოფია ის სიყვარული და ცხოვრებასთან არავითარი კავშირი არა

აქვს. ან იქნება მე ვარ ამ გვარი ბუნებისა და სხვები-კი არა. ნეტავ მაგრე იყვეს, მაგრამ... ფუი, კიდევ „მაგრამ“ წამოიჩხირა!.. ყველამ რომ ასე გულ-წრფელად ილაპარაკოს, როგორც მე შენ გელაპარაკები, მაშინ, მგონია, ყველა ამას იტყოდა...

„ახ, ნეტავი ვცდებოდე!.. მაშინ მეც შემეძლება შევიყვარო ვინმე ისე, რომ... რომ მარტო ის იყვეს საუკუნოდ ჩემი სული და გული...

„ხომ ჰხედავ, ჩემო კარგო, როგორ გულ-ახდით გებაასები?! იმედია, შენც მომწერ, თუ ჩემსავით გემართება... აბა ჩაუკვირდი შენს თავს, გულს და ისე მომწერე... ნუ იმტყუნებ, გეთაყვა, ნუ იმტყუნებ და *)

*) ეს წერილის ნაგლეჯი ქუჩაში ვიპოვე. რად-
ანაც ავტორი არა სჩანს, ამისთვის გამოვამჟღავნე.

„ბაბდო-კი...“

(სააღდგომო ეტიუდი)

სტირის მაია, სტირის, ცრემლები ველარ
შეუყენებია, ან კი როგორ არ უნდა იტიროს,
როდესაც თავის საყვარელ ბაბდოს, თერთმე-
ტი წლის უმანკოს, ბალიშზედ უგრძნობლად
გადასვენებულს, დასცქერის!..

— ბიჭებო, მაგათ ძარს*) თავი დაანებეთ,
შინ მწუხარე ჰყავთ.— შემოესმა გარედან ხმა.

— ვინა ჰყავთ მწუხარედ?— დაეკითხა მეო-
რე ხმა.

— ვინა და საწყალი ბაბდუა!..

— საწყალი!...

ამ ლაპარაკზე მაიას გული უფრო აუდუღ-
და და ცრემლებმა თვალთაგან ნიაღვარსავით
დენა დაუწყო.

— მაშ ვისი ძარი წავიღოთ?..— ალაპა-
რაკდნენ ისევ გარედ.

— ვისი და ბერუკანთ ძველი ძარი უდ-
გიათ გარედ და ის წავიღოთ.

*) დიდი გოდორი, რომელსაც დაუცებავ სიმინდის შე-
სანახავად ხმარობენ.

— ჩემი ძარი წაიღეთ, ჩემი!... თუ ჩემი ბაბღო არ მეყოლება, გინდ ე ქოხიც დაწვით!...
 — წამოიძახა თვალცრემლიანმა მაიამ, მაგრამ გარედ ხმაურობა შესწყდა.

დარჩა მაია ისევ ყრულ თავის ოთახში. ხმის გამცემიც აღარავინ არის. ან-კი ვინ მოიცილიდა აღდგომა ღამეს მაიასთან მისასვლელად, ხმის გასაცემად? ყველა აღდგომისთვის ემზადება, ყველა....

— ო-ო-ო-ო!... — ყრულ შემოესმა მაიას ეკლესიის გაღავნიდან ყიჟინი.

— შვილო, შვილო, რატომ შენ-კი იმათთან არ ხარობ? — ჩასძახა მაიამ ბაბღოს და მუხლებზე ხელები დაირტყა.

ჩქარა ეკლესიის გაღავანი მთლად განათდა. ცეცხლის ალი ეკლესიის წვერს სწვდებოდა*); ცოტაოდენი შუქი მაიას ოთახის სარკმელსაც მოხვდა და იქ ხატის წინ მბჟუტავ კანდლის შუქს შეუერთდა. ამ გარემოებამ მაია გამოარკვია და სარკმლისაკენ მიახედა.

— და, და, და, რასა ვხედავ, შვილო, რა-

*) ბევრ სოფელში ქრისტეს აღდგომა ღამეს ეკლესიის გაღავანში ლიტანიისათვის ზარების დარეკამდის დიდი ცეცხლი უნთიათ, გარს თითქმის მთელი სოფლის ახალგაზდობა — ქალი და ვაჟი — ეხვევა, მღერიან და ღებინობენ, როგორც დღეობაში.

სა?!.. შენც ხომ გიყვარს, შეილო აღდგომა ღამეს ცეცხლის გარშემო სირბილი, შენს ტოლამხანაგებთან ცელქობა, მაშ ეხლა სახლში რას აკეთებ?!—სიმწვავეთ ჩასძახა მაიამ ბაბდოს და გულში ჩაეხუტა.

— ჭოონააა!..— შემოსძახა პირველმა ხმამ შიგ კარებში, მეორემ და ბანმა ხმა შეუწყვეს პირველ ხმას და მწყობრად, დიადი ჰარმონიით განაგრძეს ერთად:

— „აღათასა, ბაღათასა,
 ჩამოვკიდებ კაღათასა;
 ქალო, ერთი კვერცხი ჩადე,
 ღმერთი მოგცემს ბარაქასა...“

— ჩემო ბაბდო, ადე, კვერცხები გაუტა, შენ გენაცვალოს დედა, შეილო!—სიყვარულით ჩასჩურჩულა მაიამ ბაბდოს და იმის გაელვარებული ტუჩებს თავისი შეახო.

მომღერალთ უცერად შესწყვიტეს სიმღერა. ცოტა ჩურჩულის შემდეგ ფეხ-აკრეფით წავიდნენ.

— სად მიხვალთ, სადა?— მაიამ თავი კარებისკენ მიიღო და მიაძახა, მაგრამ მომღერლებმა ვერ გაიგეს. — ყველა თავს გვანებებს...— მწარის ღიმილით წარმოსთქვა და თავისი მორღვეული თვალები ბაბდოს მიაპყრო, რომელიც ამ დროს

ტუჩებს აცმაცუნებდა და დრო გამოშვებით გაუგებარ სიტყვებს გაიძახოდა.

მაია არა შორდებოდა გვერდიდან. მალი-მალ შუბლზედ, გულზედ, ხელებზედ წყალსა და ძმარს უსვამდა. ბაბღო-კი მაინც ბორგავდა, სიცხე არ ნელდებოდა.

პირველად მამლებმა რომ იყივლეს, ბაბღო დამშვიდდა, სიცხემ დაუშო. მაიას გაუხარდა. ბაბღოს სუნთქვას თვალყურს ადევნებდა. თვალყურის გდებაში თავი ჩამოეკიდა, თავის უნებურად იქვე, ბაბღოს გვერდით, მიწვა და უნებურადაც ჩაეძინა...

— დედი, დედი!... — შემოესმა მაიას ხმა და დაფეთიანებული წამოვარდა.

— შვილო, რას შვრები? — წამოვარდნის უმაღლ მოჰხვია ხელები წამოჩოქილ ბაბღოს და გულში ჩაიკრა.

— გამიშვი, გამიშვი, მინდა წავიდე!

— სადა?...

ჩამოჰკრეს ამ დროს დიდ ზარსა *). ააყოლეს წვრილი ზარებიც.

— აგერ იქ!.. მეძახის, ვერა ხედავ?..

*). სოფელში ღამის 12 საათზედ-კი არა რეკენ ზარებს აღდგომა ღამეს, განთიადისას.

— ვისა, შვილო? აქ არავინ არის... აღდგომაა, ზარებს რეკენ.

— აღდგომაა... — თვალები მაგრად ჩახუჭა და შუბლი შეიკმუხნა, თავი დედის კისერს მიჰკლდა და...

დიდხანს იყო ასე. ზარების რეკა შესწყდა. გალავანში მღვდლის წინამძღოლობით ხალხი სიხარულით ეკლესიას გარს უვლის. მრავალი სანთლის შუქი აჩირალდნებს ეკლესიას და მის არე-მარეს. მღვდელი და მეფსალმუნე „ქრისტე აღსდგას“ გალობენ. ხალხი ხარობს, „ქრისტე აღსდგას“ გაიძახის...

— დედა, ვერა ხედავ იმას?

— არავინ არის, შვილო.

— შენ გენაცვალე!... — თითქოს გული თან ამოატანაო, ისე წარმოსთქვა ბაბდომ.

— მე უნდა გენაცვალო, შვილო, შენ-კი არა...

— დედი, გამიშვი...

— სადა?..

— ვერა ხედავ, მეძახის? აგერ, როგორ ბრწყინავს, აგერ... აგერ!.. ქრისტე აღსდგა!.. ბრწყინავს... ის მეძახის... აგერ!.. — წამოიწია და თითი მაცხოვრის ხატისკენ გაიშვირა, რომელიც მარჯვნივ აღმოსავლეთის კუთხეში ესვენა.

— რას მომცემს ის ქრისტე, რომელიც მე ჩემს ნუგეშს მართმევს...

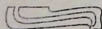
— სსს...—მწარედ წაისისინა და დედას ტუჩებზედ ხელი მიაფარა.

— აბა სად არის?... მე იმას...

— სსს...—კიდევ წაისისინა და უფრო მაგრად დააფარა ხელი.—შევედრე... შევედრე... ის... ის... განუ... გე... შებს... უკანასკნელი ასოები სულ მკრთალად წარმო-სთქვა და მოღეშით დედას მიესვენა...

გათენდა. ფრინველთ შესწყვიტეს დიდებული ჰიმნის გალობა, კერძოდ თვითყული სიმხიარულეს მიეცა. მზემ ნაზი სხივები უხვად უძლენა ადამის შთამომავალთ, რომელნიც მხიარულებით ერთმანეთს ქრისტეს აღდგომას ულოცავდნენ. მღვდელიც ფსალმუნით შევიდა: „ქრისტე აღსდგა მკვდრეთით...“ და ბაბდოს რომ თვალი შეასწრო, გალობა შესწყვიტა...

„ქრისტე აღსდგაო...“—ყველა მეტყველი ამას გაიძახის... ქრისტე აღსდგა, მაგრამ ბაბდო-კი...

„გ უ ლ-ს ი ე რ ბ ა მს...“

(ეტიუდი)

კოდა-ხევის შესართავთან პატარა კლდე-ზედ მოთავსებულმა გაბრომ ყურებამდის მხრები აიწურა, შუბლი დაინაოჭა და მწარის ღიმილით, ჩაჟინებით მზერა დაუწყო იქავე, ფეხთ ქვევით, განრისხებულ არაგვს.

სჩქევს, ღრიალებს არაგვი... მთლად ზვირ-თებად ქცეული, იერიშით მოდის პატარა კლდის შესამუსრავად, რომელიც თითქოს დარაჯად ჩასდგომიაო უპატრონოდ მიტოვებულ „ბებრის ციხეს“, რომ გაცოფებული არაგვი აუცეროს იმ ფშხვიერ გორაკს, რომელზედაც ჩვენ წინა-პართ არსებობის დასაცველად აუშენებიათ ეს ციხე.

მაგრამ პატარა კლდე მწუხარებით უმზერს და თავის მკერდს უშვერს მედგარ ტალღებს, რომლებიც შუილ-ხუილით ეკვეთებიან და იმავე წამს დანაწილებულნი, შხეპებად ქცეულნი კვნესით უკუ გარბიან.

გაწბილებული არაგვი ნაზად ჩაუდის „ბებრის ციხეს“, მაგრამ პირ-ქაფ მოსულობა-კი ამ-

ხელს, რა ძალდატანებითი სინაზეც არის, რა-
ნაირი შხამითაც არის აღესილი მისი სინაზე.

„ბებრის ციხეს“ ჩაცილებული არაგვი ძა-
ლას იკრებს და მხიარულის ღრიალით მუქა-
რას უთვლის პატარა კლდეს. ემუქრება და მიე-
შურება...

საით!?

„არაგვო, არაგვო!..—გულის ტკენით ჩას-
ჩურჩულებს პატარა კლდე:—რას ამოგიღივარ
თვალში, რისთვის მოგინდომებია ჩემი შემუ-
სვრა!? ნუ-თუ უპატრონოს დარაჯობისთვის?!
ეჰ, ჩემო კარგო, რაღა ხარ მაგეთი ხარბი?..
აბა მიიხედ-მოიხედე: რა დიდია შენი კალაპო-
ტი. რო გაიფანტო, ვერც-კი დაჰფარავ. კარ-
გი, მეც შემშუსრე, გააფართოვე შენი კალაპო-
ტი. მერე? ჰმ... ვისთვის გინდა? მაგრე სისწრა-
ფით რომ გარბიხარ და თან მუქარას მითვლი,
თუ გგონია გიძმოს, რომლის იმედითაც მემუქ-
რები?.. ნუ სტყუვდები, ჩემო კარგო არაგვო,
ნუ... იმისი ტკბილი ხმა ნანად ნუ შემოგეს-
მის. ის პირველში ძმურად გიხუტავს გულში;
დინჯი, მეტის-მეტად დინჯი შენს ფეხს იდგამს
და მკლავ გადახვეული მოგიხტის გვერდით და
იმას-კი ველარა ჰხედავ, თუ თან-და-თან ბურუს-
ში როგორა გხვევს და...

„სადღაა შენი ხსენება?...“

„დიდებული მტკვარი მოდისო, გაიძახიან
 ქვევით და შენი სახელი-კი...“

— ეეს!.. — გულ-ამოსკვნით წამოიძახა
 გაბრომ და შუბლზედ ხელი გადისვა.

მწუხარებამ ისე მიასუსტა, დაუჩლოუნგა გო-
 ნება, რომ დიდხანს, დიდხანს შუბლ-შეკრუ-
 ლი და მხრებ-აწურვილი გაქცევებული იჯდა.
 ამ დროს განმავლობაში არავითარ აზრს არ
 გაუვლია მის თავში.

გზა-დაბნეულ ცხვარსავით მოვიდა და კლდე-
 ზედ მოღვწით ჩამოჯდა: არ შეუმჩნევია გაბ-
 როს არც არავის ბრძოლა კლდესთან, არც ეტ-
 ლების ტრიალი იქავე გზა-ტკეცილზედ და არც
 ის, თუ თან-და-თან როგორ მისწყდა ფეხის
 ხმა და მხოლოდ არავი-ლა ქუხდა. ვერც მთვა-
 რის ამოსვლა შენიშნა გაბრომ, და ეხლა, რო-
 დესაც თავისდა უნებურად გულის სიღრმიდან
 კენესა აღმოხდა და ცივი ოფლი შუბლიდგან
 მოიწმინდა, მთვარეს შეჰხედა, რომლის დანახვა-
 ზედაც გული მოეკუმშა, ყელში მოეხჯინა.
 თვალი საჩქაროდ მოაშორა და არე-მარეს გა-
 დააფლო, მაგრამ იქაც, იქაც იგივე შენიშნა:
 მთა, ღრე, მდინარე მთვარესავით გულცივად
 შესცქეროდა გაბროს.

აგერ, გაღმით ქალიდანაც ბუღბუღის
აღზნებული ყეფა „ტია-ტია“ ოდნავ გამოისმა
და არაგვის მოთქმას შეუერთდა.

„ეგ... ეგ მაშინაც ჰყეფდა, მაგრევე გა-
ტაცებით, როდესაც მე აქვე... ოხ!..“

საფეთქლებზედ ხელი მიიფარა და მწარედ
ქვითინი მორთო.

სწრაფად გადაეფურცლა მისი ცხოვრების
მატიანე და სანუგეშო ვერა ჰპოვა-რა, მხო-
ლოდ ერთ გარემოებას მოჰკრა თვალი, რომ-
ლის იმედითაც ლამობდა შელახული ძალის
აღდგენას და ისიც ხომ...

„ღმერთო, ღმერთო!..—წამოიკენესა გა-
ბრომ და უფრო მაგრა მოუჭირა თავს ხე-
ლები.—წყვდიაღში ხეტიალი, ხელების ფათური,
—ქვითინებდა გაბრო:—როდემდის უნდა გა-
გრძელდეს?.. ან-კი რად უნდა ხელი აფათურო,
რას ელტვი, რისთვის ან ვისთვის სცხოვრობ?..“

— რას სულელობ, რას?.. სადაური კით-
ხვა: „ვისთვის ან რისთვის?“—ეკითხება იღუმა-
ლი ხმა.

— რომ მაგრე მკიცხავ, გეცოდინება რის-
თვისაც. — გაბრომ შესწყვიტა უეცრად ქვითინი
და თვალები მოიწმინდა.

— ვიცი და ამისთვის გეუბნები.

— ოოხ, მითხარ, მითხარ!.. ოღონდ ეგ გამაგებინე და... ვფიცავ ჯოჯოხეთს, რომელსაც ჩემ გულში დაუბუდნია, გაგალმერთებ, გეთაყვანები! — გაბრწყინვებული თვალებით შეეკითხა ზეცას.

— ვისთვის და საზოგადოებისთვის.

— ჰმ!.. მეც არა ვსთქვი, მართლა იცი! — გულნატკენად წამოიძახა გაბრომ და თვალები მჩქეფარე არაგვს მიაპყრო.

— რატომ მაგრე მწარედ იღიმები?.. შენ გეკითხები! მაშ არ უნდა ემსახურო იმას, ვინც დაგბადა, აღზარდა?!.. ვალს გადახდა არ უნდა?

— შეგნებულად მეუბნები მაგას?

— შეგნებული რომ არა მქონდეს, არც გეტყვოდი.

— მაშ კარგი, ყური დამიგდე: საზოგადოებამ დაგბადაო, მეუბნები, ეგ ტყუილია. მე, არ ვიცი კია რა განზრახვით, ბუნებამ გამზარდა, ხოლო საზოგადოებამ წამართვა ის, რაც ბუნებამ მომანიჭა, ან კიდევ, თუ არ წამართვა, დამიმახინჯა, გამირყენა და შემილახა. აგერ, არ გეყურება, როგორ გატაცებით გალობს ბუღბუღლი?! ეგალობება და გალობს. როდესაც გეტირება, იცინო, და იტირო, როდესაც გეცინება! საზოგადოებას რომ ის მივუწ-

ყო, რაც მე იმან, მაშინ ის, აი, წინ უნდა გავიმძღვარო და ჯერ ის მივანდო არაგვს და მერე მე მივეცე. გულქვა, გულცივი, თავის წვერის ფეხის დამჭირებელი საზოგადოება მოდის და გეუბნება: „შენ ჩვენი მოძმე ხარ, ესა და ეს ჩვენთვის უნდა გააკეთო... გვანაცვალე ჩვენ, ვინც-კი გყავს, ან გაქვს რამე. შენ მოვალე ხარ...“ კარგი, პატიოსანი. თუ მე ვარ მოვალე, პატივცემულო საზოგადოებავე, შენც მოვალე ხარ; თუ მე შენ გეკუთნი, შენ კიდევ მე უნდა მეკუთნოდე. საზოგადოება მსხვერპლს გთხოვს, ძალას გატანს. შენ-კი დანა ყელთან რომ გქონდეს მიტანილი, ხელს გამოგიწვდის საშველად?.. როდის გაუწვდია თავის წევრისთვის ძმურად ხელი, გაუმხნევებია სასოწარკვეთილი, აღუდგენია სულით დაცემული? გეყურება? შენ გეკითხები, შენა, რომ საზოგადოების ვალს თავს მახვევ!

— სტყუი, საზოგადოება ყოველთვის გლოვობს, როდესაც მის წევრს უბედურება რამ ეწევა.

— ხა, ხა, ხა, „გლოვობსო“!.. დიად, გლოვობს, სწუხს, სტირის, მაგრამ, აბა ჩაუკვირდი, რას წარმოადგენს ეს გლოვა, ტირილი, მისი ცრემლი? დაკარგულ წევრს გლოვობს

თუ თავის თავს, დაკარგული წევრისთვის აფრქვევს ცრემლს თუ თავის თავისთვის? აბა, შენ იყავ მხოლოდ ადამიანი, უჩინარი, თუ შენ გიგლოვს, ცრემლი აფრქვიოს. იმას ჰგონია, რომ შენის დაკარგვით არა დააკლდება-რა. შენს უბედურებას ვერც-კი შეიტყობს. თუ მასხარა ხარ, საზოგადოება გიგლოვს, ცრემლს დააფრქვევს, რადგანაც მოაკლდება შენი მასხარაობა, ვეღარ იმხიარულებს შენის მასხარაობით. შენ გიგლოვს, როგორც მასხარას და არა როგორც წევრს-ადამიანს. მწერალი ხარ ან სხვა რაიმე ხარ, რითაც შენ საზოგადოებას ამხიარულებ, ასარგებლებ, გიგლოვს, რადგანაც შენის უბედურებით აკლდება მას სიამოვნება, სარგებლობა. შეიგნე, რომ თავის სიამოვნების შემცირებას გლოვობს და არა დაკარგულ წევრს! მაშ...

„ეჰჰე, რაებს მალაპარაკებ?! რაც ცხადია, რაც ნათელია, იმას ახსნა, განმარტება უნდა?

„თვით მონა, ყურმოჭრილი მონა ძლიერისა ცდილობს დაგიმონავოს, გაგანადგუროს, სისხლი გაგიშროს, და ამ საზოგადოებისთვის მიიჩიევ კიდევ ვიცოცხლო, ვალი გადავუხადო?

„ახ, რომ შემეძლოს მისი ვალის გადახდა?! მაგრამ არა!.. არა!.. არ მინდა მეც ის საძაგლობა ჩავიდინო, მოღალატობა, სუსტის განად-

გურება, ძალმომრეობა და ფეხ-ქვეშ დაგება მე არ შემიძლიან. და თუ ასე არ მოიმოქმედე, მაშინ ადგილი არა გაქვს საზოგადოებაში. იმისთვის მეც...

— კარგი, მაგას თავი დავანებოთ, ვსთქვათ, შენ მართალი ხარ...

— როგორ თუ ვსთქვათ?! მაშ დარწმუნებული არ ხარ?

— როგორ არა!.. დარწმუნებული ვარ. დავანებოთ თანამედროვე საზოგადოებას თავი. სიძულვილის ღირსია. აბა, ახლა გაიხედ-გამოიხედ: ხედავ, აგერ იქ ზედაძნის საბეროს მთის წვერზედ, ქვევით კიდეც, ჯვარ-პატიოსნისას, მცხეთის ტაძრებს, ნანგრევებს და, აი, შენს გვერდით „ბებრის ციხეს“?! ვერ ხედავ, როგორ გამოკრთიან მთვარის შუქზედ? ნუ-თუ შენს სულს და გულს შენი დიდების მოწმენი არას ეუბნებიან?! განა ყოველივე ეს შენ წინაპართ არ გაგონებს, როდესაც მათი სიცოცხლე დუღდა და გადმოდიოდა ამ მხარეს?! განა....

— კმარა!.. ვხედავ, კარგად ვხედავ ჩვენ წინაპართ დიდებას და იმასაც კარგად ვხედავ, რომ ამ დიდებას ჩვენი გათახსირება, არარაობა მოჰყვა. რას წარმოადგენს ის დიდება, რომელ-

საც შედეგი ასეთი ექმნება? ჩვენი არარაობა იმ დიდების შემდეგ უფრო მწვაია, უფრო...

— აი სწორედ ამ გათახსირების დროს უნდა ბრძოლა.

— ოხ, მომეც რწმენა მომავლისა და, აი, ამ მთას მეორე ნაპირას გადავდგამ, თავს შევაკლავ...

— მშვენიერ არსებას შეუძლიან მოგანიკოს რწმენა, გამოგარკვიოს და...

— სსს!..—მწარედ წაისისინა გაბრომ ამ სიტყვებზედ და დაღრეჯით თავი გაიქნ-გამოიქნია.

— რა იყო?

— ნულარას მკითხავ, მომშორდი!

— ვარგი. ყოველისფერში მართალი ხარ. მაგრამ ერთ კითხვაზედაც მიპასუხე: მაგრე რამ გამოგაშტერა?..

— საზიზღარო, მომშორდი, არ გეყურება? ადამიანი უკიდურეს მდგომარეობამდის მისულა და შენ გულ-გრილად მასხარად იგდებ!.. აი მაგ გულცივობამ გამიტეხა გული, გულცივობამ!..

— ნუ-თუ გულშემატკივარი არავინ გყავს, რომ თავს იმეტებ?!. განა შენის სიკვდილით არავის აატირებ, გულწრფელად ცრემლი არავის არ წამოსცვივა?!.

— წყვილი ცრემლიც რომ გადმოაგდოს ვინმემ გულ-წრფელად, ვფიცავ თუნდ ამ ნანგრევებს, ამ „დიდების მოწამეთ“, — როგორც შენ მონათლე, — ავიტანდი ყოველგვარ ტანჯვას, ოღონდ თბილი, გამაცოცხლებელი ცრემლი მოხვდეს ჩემს მკერდს და მე მკვდარიც გავცოცხლდები. მაგრამ სადაა, სად?! ვეძებდი, მაგრამ...

„მხოლოდ არაგვი ეიბოვე. აი, ვერ ხედავ, თავისკენ მიმიწვევს, მეაღერსება... ცრემლები მზადა აქვს... ყველას მკერდს აპკურებს, დაალობს თბილი, გამაცოცხლებელი ცრემლებით-კი არა, ცივი, მომაკვდინებელით. აი ესე, როგორც ჩემ მკერდს...

„ახს!...“

არაგვი ოდნავ შეჩქაფუნდა, შეშოშმინდა და სწრაფ ისევ ისე ჩვეულებრივი დენა დაიწყო; მთა, ღრე, „დიდების მოწამენი“ ისევ ისე გულ-გრილად, ცივად გადმოსცქეროდნენ პატარა კლდეს, რომელიც უკვე განთავისუფლებულიყო ზედ მოთავსებულ გაბროსაგან, და მთვარე ხომ...

ბუღბუღლიც ისევ აღგზნებით ჰყეფდა „ტია-ტიასა.“

„რა შიმშლით მიცქერის!“

(ეტიუდი)

I

ცხელა, საშინლად ცხელა. ჯერ თორმეტი საათიც არ არის და კაცს გარედ აღარ გამოვსვლება. ამისდა მიუხედავად მაინც ტფილისის მტვრიან ქუჩებში მოძრაობა არ შეწყვეტილა. აგერ, გაქაფებული ცხენები ეტლს მიაგრიალებენ და შიგ მჯდომი-კი ქოლგას ეფარება. მეჯავვე ცხენს გვერდით მოსდგომია და რაც ძალი და ღონე აქვს უჩაბუნებს, მაგრამ ცხენი ადგილი-დგან არ იძვრის. ველარას ხედავს. ცხენსაც და პატრონსაც ღვართქლი ჩამოსდით.

— კუდზედ უკბინე, კუდზედ? — გაეხუმრა კინტო და ხმა-მალლა ყვირილი მორთო: — კიტრი, კიტრი, შუშა კიტრი... პა, პა, პა... რა გრილი კიტრია... ღმერთმანი, კოხტა ვირის მოტანილია... აბა, აქეთ, კიტრი, კიტრი...

— აი, შენი... — აღარ დაათავა მეჯავვემ სიტყვა, შოლტის ტარი მოაბრუნა და ბრაზ-

შორეულმა ისე მაგრა დაარტყა ცხენს, რომ შოლტის ტარი შუაზედ გადატყდა.

ცხენმა უეცრივ გაიწია, მაგრამ ჯაგვა მხოლოდ ააჭრიქინა და ადგილიდგან-კი ვერ დასძრა. ცხენს დაჭიმული კუნთები მოუდუნდა, თრთოლამ აიტანა და უეცრად მუხლები მოეკეცა.

— წკრრრ.—ააწკრიალეს ტრამეაის ზარი და მხარ-თედოზედ წამოწოლილ ცხენს ვაგონი გვერდით აუსლიკინდა...

— აი, შე...—ყვირილით გადმოვარდა ვაგონიდან ერთი ჩასუქებული კაცი და მეჯაგვეს ყელში სწვდა.—გოროდოვოი!..—ყვიროდა ჩასუქებული კაცი და თან მეჯაგვეს ანჯღრევდა.

იმის ყვირილზედ ასასიც მოვიდა და წინ გამოეჭიმა.

— ოქმი, ოქმი!.. ეხლავე ოქმი უნდა შევადგინოთ ამ საზიზღარზედ, რომ ასე სტანჯავს ცხოველს! იმოდენა ტვირთს უდებს, რომ...

— შევადგინოთ, თქვენო კეთილშობილებავ, შევადგინოთ!..—გულწრფელად ეუბნება ასასი.

— შენ იცი, მე ვინა ვარ?..

— ვიცი, თქვენო კეთილშობილებავ... თქვენ ცხოველთა მფარველი საზოგადოების წევრი ბრძანდებით...

— ჰო და... ოქმი!..

მეჯაგვეს გამოაშვებინეს ცხენი, ტვირთი გაუნახევრეს და შემდეგ გამგზავრების ნება მისცეს.

— რა კეთილი კაცი ყოფილა!..— გულის სიღრმიდგან ამოსკდა გიგლას, რომელიც აგერ კედელს აყუდებია და ამ სურათს თავიდგანვე თვალ-ყურს ადევნებს.

ეს სამი დღეა ტფილისში ჩამოვიდა გიგლა სამუშაოდ, მაგრამ ჯერაც ცის ქვეშ ათენებს და აღამებს. რამდენიმე პური ჩამოჰყვა თან, ის გუშინ დილითვე შემოეღია. მას შემდეგ გემოდ არა უნახავს-რა. ნაცნობი არავინ. ვის მიმართოს?... არ იცის. საცა სამუშაო იკითხა, ყველგან უარი უთხრეს. შინ დაბრუნდეს?... მერე რა გააკეთოს? ხომ იმისთვის წამოვიდა, რომ სახლში საქმე არა ჰქონდა?!. ყანები მოუცდა, იქ ახლო-მახლო სოფლებშიაც მოსცდა მოსავალი. ორმოცარიელი და ფქვილის გოდორი ხომ დიდი ხანია გამოებერტყა. რამ უნდა დაიოკოს ამოდენა ჯალაბობაო, — იფიქრა შინ და ქალაქში ჩამოსვლა არჩია ერთი ორი გროშის საშოვრად. „ესაც ქალაქი!..“ — წამოიძახა გიგლამ ორი დღის სიარულის შემდეგ, ტფილისს რომ მოადგა და უეცრად მძიმე სუნმა სუნთქვა შეუხუთა. „ესაც

ქალაქი!..“ — იმეორებს ამ სიტყვებს ეს სამი დღეა, და კუჭი უკაცანებს. ეს ოხერი, მკვალო რალას გადაეკიდა?!. რიგიანად ველარ უსუნ-თქავს, გვერდში ისე მაგრად სჩხვლევტავს. თითქოს სიცხეც თან-და-თან უმატებს, მაგრამ რა სიცხე, „მზე მახურებსო“, — ინუგეშებს თავს გიგლა. წყალი-კი უხვად აქვს. იქავე ახლოს მილის წყალს იღებენ კოდებში. ისიც ყოველ ხუთი წუთის განმავლობაში წყალს ეწათება...

— შენი კირიმე, ბატონო!.. — ნაბდის ქუდი მოიხადა და ძალ-დატანებით მიმართა ჩასუქებულ „ცხოველთა მფარველი საზოგადოების“ წევრს, როდესაც ის გიგლასკენ მოტრიალდა.

— რა გინდა?.. — მკვახედ დაეკითხა ჩასუქებული წევრი და ცოტა ხანს შესდგა გიგლას წინ.

გიგლას ენა დაება. რა უნდოდა?.. ეხლა გიგლამ აღარ იცოდა. აგერ მეორე დღეა ესე წვალობს, უნდა ითხოვოს, მოწყალება მაინც სთხოვოს ვისმე, მაგრამ ყოველ ხელის გაწვდაზედ უცბად ედუნება მკლავები, ენა უდამბლავდება და მისი განზრახვა ისევ განზრახვად რჩება. ვერა ბედავს. „სირცხვილიაო“, ამბობს და ადამიანისადმი მისამართ თხოვნას ზეცისკენ გზავნის. იმისი არა რცხვენიან.

ეხლაც მხოლოდ ჩასუქებულს მიმართა იმისთვის, რომ მისმა საქციელმა აღტაცებაში მოიყვანა, მაგრამ ჩასუქებულის მკვახე კითხვამ დაამუნჯა.

— რა გინდა?... — გაუმეორა ჩასუქებულმა იმავე კილოთი კითხვა და თავით-ფეხებამდის აათვალიერ-ჩაათვალიერა.

მიწა რომ გახეთქილიყო, ის ერჩივნა გიგლას, ვიდრე ამ კაცის წინ ქუდ-მოხდილი დგომა.

— მე.... სამუშაოდ ჩამოვედი. ვერა ვიშოვე-რა.... არაფერი მაქვს... მქვალიც....

— ჰოოო!... ჩაიარე!... — ზიზღით უთხრა ჩასუქებულმა და ბურტყუნით მხარი აუქცია.

— ჰმ!... — ჩაიცინა და მწარე ღიმი ტუჩებზედ აუთამაშდა.

ტყვიასავით მოჰხვდა ჩასუქებულის სიტყვა გიგლას და მუხლები დაუდამბლავდა, მუხლების თახთახით იქავე ჩაჯდა და შუბლზე კირის ოფლი მოიწმინდა...

— რაღა ვთხოვე, რაღა?! — თავის ქნევით და მწარის ღიმილით ეკითხებოდა თავის თავს და ჰკიცხავდა თავის საქციელს...

— ვა, რა გზაში ჩაგდებულხარ?!... — ფეხის წამოკვრით ზედ გადაალაჯა ერთმა კინტომ და დაიყვირა: — მწვანილი, მწვანილი!...

ხმის ამოუღებლად წამოდგა გიგლა. ქალაქის იმედი გადაუწყდა. არჩია ისევ სოფლად წასვლა. იქნება აქეთ სოფლებში ვიშოვო რაიმე სამუშაო, გაიფიქრა და ვერის გზას ლასლასით გაუდგა.

მზე-კი უხვად უგზავნიდა სხივებს, თავს დასტრიალებდა ქალაქს და სულდგმულთ ტვინს უღუღებდა.

II

— ღმერთო, ან მომკალი და ან კიდევ ერთი ცვარი წყალი ჩამაყლაპე!.. — პირ-გამომშრალმა წამოიძახა და ანთებული თვალები ზეცას მიაპყრო.

გიგლას უნდა წამოდგომა, მაგრამ სხეული აღარ ემორჩილება. იცის, რომ სულ ორი ვერსი არ იქნება მტკვრამდის; იცის, კარგად იცის და აგერ პირდაპირ მტკვარსაც ხედავს, ბუნდად ხედავს და წყურვილიც უათკეცდება. სწყევლის თავის თავს, რომ მტკვარს დაშორდა და ხელმარცხნივ სოფელს თვალი მოჰკრა და იქით გაეშურა. იქნება იქ მაინც ჩქარა მივიდე და ცოტათი სული მოვიბრუნოვო, გაიფიქრა, მაგრამ იქამდის ვეღარ მიაღწია და ამ ხესთანაც ძლივს

მოვიდა. მზის სხივებს ველარ გაუძლო და აქ ჩრდილოში წამოწვა...

მკვალი?!

მკვალს ვინლა ნაღვლობს, თუმცა სუნთქვას უხუთავს, რომ წყალი, ერთი ცვარი წყალი ჰქონდეს!..

— ღმერთო!...— წამოიძახა სასოწარკვეთილებით და უნდოდა თავისი თხოვნა გაემეორებინა, მაგრამ მოაგონდა, რომ რამდენჯერმე მიმართა და მისი სიტყვები უპასუხოდ რჩებოდნენ. ღმობიერებით აღვსილი თვალები მოუკრიალდნენ და სწრაფ უნუგეშობით აღივსნენ. გიგლამ არე-მარეს-ლა გადაავლო თვალი და, დახე მის განცვიფრებას, მზის სხივები ველარ დაინახა. საჩქაროდ ცას შეხედა. ნუ თუ შეისმინა იმისი ვედრება?! ცა წაფერფლილა! მის სიხარულს არა აქვს საზღვარი. „ღმერთო, ღმერთო!...“ იძახის სიხარულით გიგლა და პატიებას შესთხოვს ეხლა ღმერთს, თავის უნუგეშობით თუ აწყენინა...

ცა იქუშება, ცა ინაბდება. ჩამოზნელდა. სუნთქვა გაძნელდა. განრისხებული ცა ბრძოლის სამზადისშია და თითქოს ფიქრობს ისეთი რამე ჩაიდინოს, რომ უეცარის თავის მოკმედებით ქვეყანას თავ-ზარი დასცეს.

თუმცა ძნელი იყო გიგლასთვის წამოწევა, მაგრამ მაინც წამოიჩოქა, გვერდით ხის ძირს მიეყრდნო. ტკბილმა, ტკბილმა უფლისადმი სასოებამ შეიპყრო და, მთლად სასოებად გარდაქმნილი, მადლობის ჰიმნის წარმოსათქმელად მოემზადა მისი არსება...

ერთი კიდიდგან მეორემდის ცაზე ცეცხლის ხაზი გადიკლაკნა და ამ გარემოებამ გონება მისი თან გაიყოლა. ველარ მოასწრო სიტყვის წარმოთქმა.

ელვას თან მოჰყვა საშინელი ცის ხმაურობა. ყველა შეძრწუნდა, ვისაც-კი ოდნავ შეუძლიან შეძრწუნება, და თვით დედამიწაც შეფიქრიანდა...

III

— გული გამისივდა!.. — წამოიღობარაკა თავისთვის ტფილისისკენ მიმავალმა ბაყალმა და ჩოხის კალთები შემოინაოქა, შეათამაშა და მარცხენა მხარზედ გადაიფინა. — მეგონა, — განაგრძო, — წარღვნა იქნება მეთქი და თურმე-კი... ამ ცასაც როგორი მასხარაობა სცოდნია, „პუსტოი

ტრევოგა“ ჰქონია!.. დედამიწა არც-კი დაასვე-
 ლა. ერთი ბეწოდ წამონამა. აბა ერთი ე ცას
 შეხედე, რა უეცრივ მოკრიალდა... ჰმ!.. —
 ჩაიცინა ბაყალმა და, თითქოს ვერა გაუგია-
 რაო და თან კიდევაც არ უნდა ამაში გამო-
 ტყდესო, ისე გადააქნივ-გადმოაქნია თავი. ამა-
 ვე დროს შესდგა და მიიხედ-მოიხედა....
 —ვააა!.. დიდება შენთვის ღმერთო!..—განცვი-
 ფრებით ხუთი თითით პირჯვარი გადიწერა და
 ჟრჟოლით განაგრძო:—რაზე მე დამეცემო-
 დააა!... ამოდენა ხე შუაზე გაუხეთქია და მე
 რაღას მიზამდა?!.. მგონი... ჰო, მართლა, მე-
 ხის ნატეხი კარგიაო, ამბობენ. მოდი ვნახამ,
 იქნება, ვიპოვო...—სთქვა ბაყალმა და ხესთან
 მივიდა.

—ე, შე ცინგლიანო, შენ კიდევაც გი-
 პოვია მეხის ნატეხი, —წამოიძახა, როდესაც ხის
 ქვეშ მიმჯდარ გლეხს თვალი მოჰკრა.

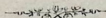
—ძმობილო! —წამოუარა წინ და დაუძახა,
 მაგრამ უეცრად ბაყალს ფერი ეცვალა.

ხის ძირში მიმჯდარი გლეხი ქანდაკებასა-
 ვით გაშეშებულიყო.

ბაყალმა ერთი კიდევ შეხედა, შიშმა აი-
 ტანა და გლეხის სახის გამომეტყველებას ვე-
 ლარ გაუძლო.

მხოლოდ ზიზღი, ზიზღი და ზიზღი შეგედ-
ლოთ ამოგეკითხათ გლეხის ოდნავ გახელილ
თვალებში და მოდიმარ ტუჩებში....

— ვა, რა ზიზღით მიცქერის?! — წამოიძახა
ბაყალმა კანკალით და რაც ძალი და ღონე
ჰქონდა ტფილისისკენ გაჰკურცხლა...

„ეცხოვრობთ!“

I

— ჩხირი კედელს, ჩხირი კედელს! — წამოიძახა გულ-წრფელის სიმხიარულით ერთმა ჩემმა კარგმა ნაცნობმა, როდესაც მე და ვანო ცხენებით კარს მივადექით, და საჩქაროდ აივნიდან კიბის საფეხურები ჩამოთვალა.

— ძლივას არ იკადრე ჩემი ქოხი და მოხვედი! — ამ სიტყვებით მარცხენა ხელი ცხენს სადავეში წაავლო და მარჯვენა-კი მე გამომიწოდა.

— ჩამოხტი, რაღას უყურებ?! — შემომძახა.

— მეჩქარება, ფეხად მინდა გავბრუნდე, — გავეხუმრე და ცხენის გაბრუნება დავაპირე.

— შენ არ მოუკვდე შაქროს, რომ იმან დღეს აქედან არ გაგიშვას! — ბიჭო, ბიჭო, სად ჯანაბას დაიკარგე?! — მიტრიალდა და ბიჭს ძახილი დაუწყო. ამ დროს ცხენის სადავეს-კი ხელს არ უშვებდა.

— გავეხუმრე, თორემ ჯოხითაც რომ გაგდება დამიპირო, მაინც აქედან არსად წავალ, —

ვუბასუხე სიცილით და საჩქაროდ ცხენიდან ჩამოვხტი.

ვანოსაც უკვე გაეთავისუფლებინა ცხენი, მათრახის ტარს ნალოს ყელს უბარტყუნებდა და ძირს ჩაიციქებოდა.

— მართლა, შაქრო, ე კაცს-კი ვერ იცნობ, რო ყურადღებას არ აქცევ?!— მივუთითე ვანოზედ, თვალი რომ მოგკარი.

— შენზე ადრე ვანო გავიცანი,— მკვახედ მიპასუხა და ბოდიშის მოხდით ვანოს ხელი ჩამოართვა.

შაქროს ყვირილზედ ბიჭი ჩოხის-ძველით გამოვიდა ძირის სახლიდან შმუშნით და ცხენები ჩამოგვართვა. ჩვენ-კი შაქროს წინამძღოლობით კიბეს შევუდექით და საფეხურების კრიჰინით და წრიპინით ჩქარა აივანზე მოვექცეთ. აივანმაც აგრეთვე კრიჰინ-წრიპინით მიგვიღო. შაქრო თავისებური ხმაურობით ოთახში შევიდა, ჩვენ-კი აივნის მოაჯირს მივეყრდენით და, ჩვენდა უნებურად, აივნის პირდაპირ ამართულმა კლდემ თვალი მოგვტაცა.

— რა კაი სანახავი რამ არის!— აღტაცებით წამოიძახა ვანომ და გაჩუმდა.

მეც ეგევე უნდა მეთქვა, მაგრამ იმან დამსწრო.

მართლაც, კედელივით ჩამოლესილი კლდე, უზარმაზარი კლდე, რომლის წვერიც ტყითა და მოლით იყო შემოსილი, საუცხოვო სანახავს წარმოადგენდა. შიგ ძირში კიდევ არავის ყვირილი ხომ სულ ამშვენებდა.

— პოეტნი ყოფილან ჩვენი წინაპარნი, რომ ამისთანა მშვენიერ ადგილას ეკლესია აუშენებიათ! აგერ, ვერ ხედავ, აი, იმ ხის იქით, კლდის კალთაზედ ეკლესიას? აგერ გამოქვაბულებიც! უთუოდ საბერო იქნებოდა. — ჩაილაპარაკა ვანომ ცოტა ხნის შემდეგ.

— არც ეხლანდელი ჩვენი გლეხები ყოფილან ნაკლები. ვერ ხედავ, იქავე ახლოს, ველზედ, როგორ მოთავსებულა პატარა სოფელი? — ვუბასუხე მე და ხელით ტყეში გამონასკულ გლეხის სახლებზე მივუთითე.

— ღმერთმანი, შალვა! — მომიბრუნდა ვანო და თვალებში შემომაჩერდა: — აღტაცებაში მოვდივარ, როდესაც ამისთანა სურათს ვხედავ და მთლად მადლობად გარდვიქმნები ხოლმე ჩვენი წინაპრებისადმი. მინდა მუხლის თავებზედ დავეცე და თაყვანი ვცე იმათ, რომ ეს მშვენიერება, ეს დიდება ჩვენვე გადმოგვცეს.

— უკაცრავად, უკაცრავად! — გამოვიდა ამ დროს შაქრო და ლაპარაკი შეგვაწყვეტნა:

— თავი მიგანებეთ, მაპატივეთ! ჩემი კნენა ცოტა შეუძლოდ არის და მე ვდიასახლისობ. უთუოდ გეშიებათ?

— არც უმაგისობაა, — ვუპასუხე მე: — ამ მშვენიერმა ბუნებამ მშვენიერი მადა მომგვარა.

— ვაი, გამიწყრა ღმერთი!.. მაშ რითღა დაგაძლოთ?

— მე ჩემი მხრით, — მიუბრუნდა ვანო შაქროს: — პირობას გაძლევ, ერთი გოჭისა და ნახევარ ინდოურის მეტს არ შევქამ.

— სვავი ხარ, შე ოჯახქორო, თუ რა?!

— დალევით-კი თუნგ-ნახევარზედ მეტს ვერ დავლევ.

— ღმერთი გამიწყრეს, ვანო, თუ თუნგ-ნახევარზედ მეტი ღვინო მქონდეს!

— მაშ, ჩემო შაქრო, სხვა მასპინძლის მოძებნა დამჭირდება! — ვუთხარი მე და ხელი გავუწოდე: — რაც ვანომა სთქვა, ორი მაგდენი მე დამჭირდება.

— ოი, ჩაგეკცეთ მუცლები!.. თქვე ოჯახქორებო, წინად მაინც შემატყობინებდით, რომ მომემზადებინა რამ. აბა, ახლა რა თავში ქვა ვიცე?!

— არა უშავს-რა, შენ ვანო დაიტოვე, მე-კი ჩემ თავს მოვუვლი.

— ჰაი, დედასა!.. მაშ შაქრო მოგიკედეს, თუ ღვინოში არ ჩაგახრჩოთ!

— დახრჩობა რომ მინდოდეს, აგერ არაგვი აქ არ არის!... ჩვენ მხოლოდ ღვინის დაღევა გვინდა, — ვუბასუხე მე და ისევ ჩვენ პირდაპირ კლდეს მივუბრუნდი.

— მოგწონს, შალვა, ეგ ადგილი?! ამას წინად ერთი ფრანგი მეწვია და კინალამ გაღირია, ისე მოეწონა.

— მე ფრანგი არა ვარ, მაგრამ მეც ლამის არის გადამრიოს.

— საქართველოს ყველა კუთხეები რომ დაიარო, ამისთანა სიმშვენიერეს ვერსად ნახავ!..

— მაგას ნუ იტყვი, ჩემო შაქრო! მე დამივლია ქართლი, კახეთი, იმერეთი და ამ არაგვის ხეობას ხომ ჩემ ხუთ თითსავით ვიცნობ და, სწორედ გითხრა, დაბეჯითებით ვერ გიბასუხებ, რომელი უფრო მშვენიერია. ყველგან არის საუცხოო ბუნების სიდიადენი, ყველას თავისებური სიმშვენიერე აქვს და არ იცი, უპირატესობა რომელს მისცე. ის გზიბლავს, გიმონავებს, რომლის წინაც სდგეხარ და შესცქერი და გავიწყებს დანარჩენებს.

— ეგ ტყუილია. ამისთანა მშვენიერება არსად არის! ეს თითონ ფრანგმა აღიარა...

— ფრანგმა ეგ/ალიარა, მე კიდევ რაც გითხარ, იმას აღვიარებ. ეხლა შენ იცი, რომელსაც ამოირჩევ, — ცოტა დაცივნის კილოთი ვუთხარი და აივნიდგან გადავავლე თვალი კარმიდამოს.

სათონე, ბოსელი, ბაკი, ბოსტანი, ურემი, შეშა სულ ერთმანეთში იყო არეული. ჩვეულებრივი, ქართველური უწყეს-რიგობა ეტყობოდა ყოველსავე ამას.

შაქრომ და ვანომ მგონი საქართველოს ბუნების სიმშვენიერეზედ განაგრძეს ბაასი. არა გამიგია-რა. მე-კი შაქროს კარმიდამოს დათვალიერების დროს, ჩემდა უნებურად, წარმომიდგათვალ-წინ ჩემი, ჩემს მოგონებასთან შესისხლხორცებული, კარმიდამო. ცხადად ვხედავდი ასეთსავე კარმიდამოს, ასეთსავე ალუფხულს, როგორც შაქროსი იყო, და შიგ კიდევ მოთამაშე, მოხითხითე და-ძმათ. ახ, რა ნეტარი, გულწრფელი სიცილი მომესმა!. არავითარი ზადი მას არ ეტყობოდა. პატარა შალვა ემასხარებოდა თავის დას.

სურათი სურათით იცვლებოდა. მომქმედ პირებად და-ძმანი იყვნენ. ვხედავდი იმათ, ხან ცეცხლის მფრქვეველთ, ხან მთლად სიყვარულად გარდაქმნილთ, ხან კიდევ რწმენით აღჭურვილთ და კიდევ სასოწარკვეთილთ.

მთლად წინ გადამეშალა პატარა შალვას წარსული და ვხედავდი, როგორ თან-და-თან იმედი იმედზედ უცრუვდებოდა, როგორ თან-და-თან ექვი ეპარებოდა, სახე ეღარვოდა და ბოლოს მომიახლოვდა, შაქროს კარ-მიდამო შემოლახა, აივანი ააჭრიალა და მთლად განადგურებული უეცრივ შემომიერთდა.

— ფუუ! — გველსავით დავიკლაკნე ამის შემდეგ და უეცრივ მოვტრიალდი, თითქოს მინდოდა ის შალვა განმედევნა, რომ იმედი, ძალა ჩემთან შემოერთებით ცოტად კიდევ მბეუტავი სულ არ ჩაჰქრობოდა.

— გეყოფა ამ სიმშვენიერის კვრეტა! ეხლა დროა ჩვენი მოვალეობის აღსრულებას შევუდგეთ! — მიტრიალების უმაღლეს მკლავში ჩამავლო ხელი შაქრომ და ოთახისკენ გამწია.

— ჰა!... რა მოვალეობისა? — დაბნევით შევეკითხე.

— რა მოვალეობისა და... რასაც კუჭი გვავალებს. სანამ შენ ამ სიმშვენიერით სტკბებოდი, მე და ვანომ სადილი მოვამზადეთ.

— ჰოო!... — არ ვიცი, კია რად წამოვიძახე „ჰოო“ და ოთახში შევყევი. ვანო და ერთი უცნობი გლეხი უკვე მოსხდომოდნენ გაშლილ

სუფრას, გლეხი ჩემ შესვლაზედ ფეხზე წამოდგა და მომესალმა.

— იცი, შალვა, ეს განგებ მოვიპატიუე, მშვენიერი სიმღერა იცის.

— ერთმა რა უნდა გააწყოს? ერთს ორი კიდევ სხვა უნდა, ვუპასუხე მე.

— აქ არა ვართ?.. — წამოიძახა შაქრომ.

— ჩემი იმედი-კი ტყუილად გქონია და ვანოსი-კი არა ვიცი-რა.

— ცოტათი შენ ამოიღებ ხმას, ცოტათი მე, ცოტათი კიდევ ვანო და ამით საქმეს წინ წავწევთ.

— აკი გეუბნები, ჩემი იმედი ტყუილად გაქვს. მე რომ ხმა ამოვიღო, მაშინ ან თქვენ გახვალთ გარედ და ან კიდევ მე.

— აგერ შაქროს წითელი ღვინო იგემე და მერე ნახავ, რა ხმაც მოგივა. — წაილაპარაკა გლეხმა და ულვაშებში ჩაიკინა.

— ჰა, ჰა, დაიწყე, „ხორველის ანგელოზო?!“ — სიცილით ჰკითხა შაქრომ.

მალვით შევხედე ჩემ პირ-და-პირ მდგომ გლეხს, ავათვალიერ-ჩავათვალიერე და მთლად კითხვის ნიშნად გარდვიქეცი. ცოტა მაღალი შუბლი, კლასიკური ცხვირი, დიდრონი გონივრული თვალები და ქალარა თმა და წვერი ამ-

შვენებდნენ გლეხის სახეს. ამას ნამდვილი ანგელოზი უფრო უნდა უწოდონ, ვიდრე ხორველისა, — გავიფიქრე ჩემდა უნებურად და პურის ჯამას შევუდექი.

პირველში მოწყენილი სუფრა თან-და-თან გამხიარულდა. მართლა და შაქროს მშვენიერი გემოს წითელმა ღვინომ ზედგავლენა იქონია. ყველას გული სასიამოვნო გრძნობით აავსო და, რასაკვირველია, შესაფერი ხმები გამოაცემინა. მე-კი, ღვთის წინაშე, ვშიშობდი ხმის ამოღებას, რადგანაც ჩემი ხმა ჩემ გრძნობებთან შემომწყურალია. რაც უნდა სპეტაკი, დიადი გრძნობით ვიყო გამსჭვალული, მაინც ჩემი ხმა შესაფერად არ მოეწყობა. თუ ხმა ამოვიღე, მაშინვე მსმენელმა, თუ პირ-და-პირ არ წამოიძახა: „რას ყროყინებსო“, გაიფიქრებს მაინც. ამას გაიფიქრებს და, აბა, ყროყინით-კი შენი გრძნობის სინაზეს როგორ გამოსთქვამ?!.

სუფრული, მრავალ ჟამიერ და მრავალი სხვა არაგვისპირული სიმღერები საუცხოვოდ შეასრულა „ხორველის ანგელოზმა“ თავის ნაზი ტკბილი ხმით. შაქრო და ვანოც კარგად უწყობდნენ ხელს. ბოლოს ჩაახველა, ხმა ამოიწმინდა „ხორველის ანგელოზმა“ და „მთაო, გადმიშვი, გადმიშვი...“ ტკბილად, გრძნობით აღ-

სავსე ხმით ნიავივით შემოგვეპარა და უეცრივ მთლად შემბოჭა, შემიპყრო. ვანო და შაქრო დაბაღ, სულ დაბაღ, უჩინარ ბანს ეუბნებოდნენ და უერთებდნენ „ხორველის ანგელოზის“ ხმას. ახ, რა ტკბილი და ამასთან მწვავე, ჯოჯოხეთის ცეცხლი ამენტო გულში?!

ის მღეროდა გულ-ამოსკვნით, გულ-ამოსკვნით ევედრებოდა მთას, რომ გადეყარა ნისლი, გზა გადაეწმინდა, რომ მთის იქით გადასულიყო და დაენახა თავისი სატრფო, რომელიც სხვის მკერდს დაჰკროდა. მეც ამავე დროს ევედრებოდი ზეცას, განგებას, ბუნებას, ევედრებოდი გულ-ამოსკვნით, რომ მთლად გრძნობად, სიყვარულად გარდაექმნილიყავ და შევეერთებულიყავ ჰაერს, რომ გადამელახა მთა, ღრე, ტყე და ველი; ყველა გამეთბო, მკვდრეთით აღმედგინა და მის გულსაც შევხებოდი. იქნება გაციებული, გაყინული გული მაშინ მაინც გალხვოდა და...

მაგრამ ვხედავდი: ზეცა, განგება, ბუნება დამუნჯებულიყო, გული გაყინვოდათ ისე, როგორც იმას და ჩემ მხურვალე ვედრებას, სასოწარკვეთილებას ყურადღებას არ აქცევდნენ. ვხედავდი ჩემს უძლურებას, სიმჩატეს და ჩემი თავი მევე შემეზიზნა, გაცავამტვერე და... ნიავი-

ვით მისუსტდა, მისწყდა „ხორველის ანგელოზის“ ხმა და მასთან მობანებისაც.

— ჰოო, გიშველა ღმერთმა, ჩემო „ხორველის ანგელოზო“! — წამოიძახა შაქრომ და ქიქები შეავსო.

შაქროს სიტყვებმა გამომარკვეის. მეწყინა, რომ შაქრო ამისთანა მომღერალს და მშვენიერი სახის ადამიანს „ხორველის ანგელოზს“ ეძახდა.

— თუ ძმა ხარ, შაქრო, — მივუბრუნდი იმას და ნალვლიანი ხმით მივმართე: — აბა, რა საკადრისია, ამისთანა ადამიანს „ხორველის ანგელოზს“ უწოდებ?!

— ხა, ხა, ხა!... — პასუხად გულწრფელი ხარხარი მომახალა პირში და განაგრძო: — ჩემი რა ბრალია, კაცო, როცა თავის თავს თითონვე „ხორველის ანგელოზს“ უწოდებს?!

დაგვიანებულმა სადილმა დიდხანს გასტანა. ბიჭმა რომ სანთლები შემოიტანა, მაშინ-ღა მივაქციე ყურადღება, რომ შებინდებულიყო და სუფრას ძლივას-ღა ვარჩევდი.

— დროა სადილი გავათავოთ! — წამოვიძახე და ადგომა დავაპირე.

— მოიცა, თუ ღმერთი გწამს, რა დროს ადგომაა! ჯერ, აი, სიმონას ვაამბობინოთ, რო-

გორ დაერქვა „ხორველის ანგელოზი“. სიმონა! მიუბრუნდა ახლა სიმონას: — ერთი ამათ უამბე შენი თავგადასავალი!..

— შენ თითონ უამბე, ხომ იცი, — უბასუხა სიმონამ და თამბაქოთი ჩიბუხს ტენა დაუწყო.

— არა, სიმონ, შენ კარგად მოჰყევები ხოლმე.

მე ძალიან მინდოდა გამეგო, თუ რად დაერქვა „ხორველის ანგელოზი“ ამ სიმპათიურ ადამიანს და ამისათვის მეც ჩემის მხრით ვთხოვე.

II

სიმონამაც აღარ გაგვამეორებინა თხოვნა. ჩიბუხი სანთლით გააჩალა, რამდენჯერმე ტუჩები შეაწყაპუნა, ბლომად კომლი გამოუშვა და ჩახველების შემდეგ გულიანად ჩაიცინა.

იმის გულიან ჩაცინებაზედ ჩვენ ყველას გაგვეღიმა, ისე გადამდები იყო იმისი ჩაცინება, და მთლად სმენად გარდვიქმენით, როდესაც სიმონამ ჩაცინების შემდეგ დაიწყო:

— ხორველობა ხომ გახსოვთ?.. აი, სულ ოთხი-ხუთი წლის წინად. ჰო და... მაშინ ჩვენ სოფელშიაც გახდა ერთი ავად. ისეთი ზარი ჰქონდა იმ ოხერს, ხორველთაც რომ არ ყოფილი-

ყვენ ავად, მაინც იკრუნჩხებოდნენ. ჰო და... ისიც დაიკრუნჩხა. „ხორველა, ხორველა!..“ — გამვლელი და გამომვლელი ყველა იმასლა გაიძახოდა. როგორც ეხლა, მაშინაც ნაცვლად ვიყავი. „აბა, ლეპორტიო!“ მომადახეს და მეც მაშინვე შაქროსკენ გამოვსწიე. „წრიბ-წრიბ-წრიბ!“ ააწრიბინა იმანაც კალამი და თან მეკითხება: — რამდენი ავადმყოფი დავნიშნოვო. „ერთია ჯერ ავად და მაშ ხუთი დასწერე, იქნება დოხტური უფრო ჩქარა მოგვაშველონ მეთქი.“ — ვუბასუხე მე. ამანაც კიდევ ცოტახანს აწრიბინა და ხელში აქრელებული „ლეპორტი“ მომაჩეჩა. მეც ავაქრელე, ვთხლიშე ბეჭედი და...

„აბა, სიმონა, შენ იცი როგორც მალე გავგზავნი ამ ლეპორტსაო,“ — მეხვეწებოდა ფერმიხდილი შაქრო.

— ხა, ხა, ხა... მაგოდენა კაცს მაგრე როგორ შეგეშინდა? — ხარხარით სიტყვა გააწყვეტინა ვანომ სიმონას და შაქროს შეეკითხა.

— რას ამბობ, კაცო, ხორველის გაგონენებაზე დავთრები სულ დამეფანტა?! — ღრეკით უბასუა შაქრომ.

— მერე, სიმონი? — დავეკითხე სიმონას.

— მერე და... — განაგრძო სიმონამ: — იმ დღეს არაფერი. იმ ღამეს კი... ხი... ხი... ხი!...

ვხედავ ამ ხალხს, როგორ ფეხ-აკრეფით საითკენაც მიეშურება. ჩურჩულთ ფეხ-შიშველა დედაკაცები, ამათ კიდევ ხევსურის ჯორებივით დატვირთული კაცები მისდევენ. თუ ვინმე ხმა-მალლივ დაიწყებდა ლაპარაკს გზა-და-გზა „სუუუ!“ — მაშინვე პირზედ ხელს მიაფარებდნენ, თითქოს ეშინოდათ, ხორველამ არ გაგვიგოს და უკან არ დაგვედევნოსო.

„მეორე დღეს, ვხედავ, ჩემს მეტი ძე ხორციელი სოფელში არ მოიპოვება. ის ხორველიანიც-კი გაპარულა. დავიარე მთელი სოფელი და ვერავინ ვიპოვე: ძაღლებისა, კატებისა, ქათმებისა და სხვა ცხოველების მეტი ვერავინა ვპოვე. „რა ექნა-მეთქი?“ დავეკითხე ჩემ თავს და მეც გაპარვა დავაპირე...

— ვის უნდა გაჰპარიყავ, კაცო? — სიცლით დაეკითხა ვანო.

— ხი, ხი, ხი!.. რა ვიცი ვის? ძაღლებს თუ? — გულთანის ხარხარით უპასუხა სიმონამ.

„მაგრამ ვთქვი: მოხელე ვარ, ლეპორტი გავგზავნე და მეც რო გავიქცე, მაშინ, რო მოვიდეს ვინმე, ვინლა დაუხვდება? ავიღე და დარჩენა ვარჩიე. იმისთვის უფრო ვარჩიე, რომ ხორველიანიც გაქცეულიყო და მაშ რისლა უნდა მშინებოდა.

„დავრჩი მარტოდ მე სოფელში და კიდევ
ოთხფეხნი და შინაური ფრინველნი. პირველ
დღეს არაფერი. მეორე დღეს-კი შევუდექი საქ-
მეს. ამოდენა ქათამი, ბატი, ინდოური სულ აქ
გაეშოთ. ვიფიქრე: მაინც ტურა და მელა და-
სკამს და ისევ მე შევქამო, ის არა სჯობია-მეთ-
ქი?! გავიფიქრე და კიდევაც ავასრულე. სადი-
ლად, სამხრად და ვახშმად ბატი, ქათამი და ინ-
დოური არ მომიკლია. განა თითო, ოროლი და
სამსამი!! აბა, ამისთანა სადილ-ვახშამი უღვინოდ
რად ევარგებოდა?! მეც დავშინჯე ქაშნიკები მა-
რნებში და სულ თავი და თავი ღვინოები ვსვი.

„სოფლის მოხელეს ხომ ძაღლები ემტერე-
ბიან. წინად სოფელში ისე არ გავივლიდი, რომ
ჩემთვის არ გამოეტიათ. ახლა კი, შენ ნუ მო-
მიკვდე, ისე დამიმეგობრდნენ, რო სულ უკან
დამდევდნენ. განა მარტო ძაღლები, კატებიც.
მთელი ხროვა ძაღლებისა და კატებისა უკან და-
მდევდა, და, უნდა გენახათ, როცა პურსა ვქამ-
დი, რა სიამით გარს მეხვეოდნენ. მეც, აბა,
ამათ მეტი ვილა მყვანდა, ჯერზედ თითო ქათამს
ან ინდოურს ვაჭმევდი.

„გავიდა ორი კვირა. ყოველ დღე და ღამ
ამ ყოფაში ვიყავი... კარგი ღვინო შემომაკლ-
და. ერთ ადგილს მეგულებოდა კარგი ღვინო,

მაგრამ მარანი დაკეტილი დამხვდა. ვიფიქრე: გავტეხო, ვაი თუ მერე ხათაბალაში გამხვიონ-მეთქი, და ისევ ხერხს მივმართე. ავიდგი ფეხი და ბევრი ვიარე თუ ცოტა, კითხვის-კითხვით ერთ უვალ-ადგილს მივადექ. „ბიჭო, ბიჭო!..“ — მოვრთე ყვირილი, და ჩემ ყვირილზედ ფერდობზედ კნეინა გადმოდგა.

„— უი, სიმონ, აქ რამ მოგიყვანა, ჩვენი დაღუპვა რად გინდა?... — გადმომკივლა კნეინამ და მაშინვე გატრიალდა.

„ეჰე, საქმე კარგად არის მეთქი! — წამოვიძახე და წელში გავიმართე.

ჯერ კიდევ ჩემ ფიქრს არ მოვშორებულ-ვიყავ, რომ კნეინას მაგიერად ფერდობზედ თითონ კნიაზი გადმოდგა და გადმომძახა:

„— სოფლიდან მოდიხარ, ნათელაშვილო?.

„— ჰო, შენი ქირიმე.

„— ხორველა ძალიან არის?

„— ძალიან, ძალიან, შენი ქირიმე, ისე ძალიან, რომ ჩემს მეტი კაცი სოფელში აღარ დარჩენილა.

„ტყუილი ხომ არ მიუქვამს? ჩემს მეტი კაცი სოფელში არ იყო.

„— მერე, შე ოჯახდაქცეულო, აქ რა მოგარბევინებდა, რო მორბოდნი? — გაჯავრებით

გადმომძახა და ერთი მწარედაც გადააფურ-
თხა.

„— თუ აქეთ წამოველი, ბატონო, მარტო
შენ დასახსნელად წამოველი.

„— რას მიედ-მოედები, შე კომლობა-ამო-
წყვეტილო?.. ხორველიანი ადგილიდგან ჩემ და-
სახსნელად მოსდიხარ?— მკვახედ გადმომჰყივ-
ლა იქიდგან.

„— შენმა მზემ, კნიაზო, გუშინ შენი მარ-
ნის გვერდით გავიარე და რაღაც ბლუილი შე-
მომესმა. შევიხედე და, შენ მტერსა და დუშმან-
სა, რაც მე დავინახე. „შენ, ეი,“ შემომჰყი-
ვლა იქიდგან და ისეც დაჰყეტილი თვალები
უფრო დააჰყიტა. მე ენა მუცელში ჩამივარდა
და ხესავით გავხდი. „ნუ-კი გახვედი და გა-
ქვავდი...— მითხრა იმან:— წადი და უთხარი
შენ კნიაზსა, რო, თუ ეს ქოცო არ დამიცა-
ლე და ეხლავე არ გადიღე სხვა ქოცოში,
იცოდე, ცოლ-შვილიანად სულ ამოგწყვეტა-
ვქო? განა რო გაიქეცი, ველარ გიპოვი-თქო?
ეს ქოცო ჩემია, ჩემი...“ დაიქეჯა და საწნახ-
ლის და ზევით კედლის კუთხეში რო ქოცოა,
იმას უბრაგუნებდა ფეხს: „დილაზე ადრე ადექ
და, რო ნახო, ასე უთხარ: ხორველის ანგე-
ლოზმა გამომგზავნა-თქო. გზაც-კი იმან მას-

წავლა, თორემ, აბა, საით გიპოვიდი, ნიშანდობლივ მომასწავლა-თქო“.

„ვატყობ, კნიაზს ფერი როგორ მიჰდიოდა და გულში მეცინებოდა. რო გავათავე, კნიაზმა პირჯვარი გადიწერა და ქული მოიხადა.

„— შენი ჭირიმე, ნათელაშვილო...— შემომეხვეწა:— მე ვერ წამოვალ იქ. შენ... შენ, ისევ შენ როგორმე დამიხსენ და ის ქოცო დაცალე. აი, გასაღებიც.“

„ხი, ხი, ხი...“ გულიანად ჩაიხითხითა სიმონამ. ჩვენც სიცილი აგვიტყდა, ისე მშვენივრად დაგვიხატა ტყუილი შიში.

„მეც ეგ მინდოდა-მეთქი, — განაგრძო სიმონამ:— გავიფიქრე და გასაღებს რო დავხედე, სიცილი ველარ შევიმაგრე. არ გამიგოს-მეთქი, თავი მაღლა აღარ ავიღე, ვითომ გასაღებს ვეძებდი, დავბობლავდი, სანამ სიცილი არ შევიმაგრე. როგორც იყო, სიცილი ხველად გადავაქციე და გული რომ მომეფხანა, მაშინ-ღა ავიხედე მაღლა.

„— რა ვქნა, კნიაზო, ძალიან საშინელი იყო ი ხორველის ანგელოზი და ეხლაც რო ვნახო, მარნიდგან ცოცხალი ველარც-კი გამოვალ.

„— შენი ჭირიმე, ნათელაშვილო, როგორმე მოახერხე... ერთხელ ხომ ნახე და გადურ-

ჩი, მეორედაც არას გიზამს. მე-კი, იქნება, არ დამინდოს.

„— შენი გულისთვის, კნიაზო, ცეცხლში ჩავეარდები და ი ხორველის ანგელოზია თუ ოხრობა დაღრჩობის მეტს ხომ არას მიზამს. სიკვდილისა არ მეშინიან. ღვთისმშობელს გეფიცები, შიგ ერთ ცვარ ღვინოს აღარ გავუშვებ. — ვუთხარი და გამოვტრიალდი.

„სიხარულით მივადექი მარნის კარებს და კლიტეს ჩხრეკა რომ დავუწყე, შიშმა წამიღო, გასაღები კლიტეში ველარ გადავატრიალე, ხელები ისე დამიდამლავედა. იმან ისე ჩქარა დაიჯერა, მეც გამეფიქრა: იქნება მართლან ხორველის ანგელოზი იყოს-მეთქი და აქეთ-იქით მივიხედე. თუ ვინიცობაა შიგნიდგან ხორველის ანგელოზი გამომეხმაურა, გზა ხსნილი მექნება-მეთქი, რო გავქუსლო. მივიხედე თუ არა და ჩემ უკან ათიოდე ძაღლი რო დავინახე, გული გამიმაგრდა და გასაღებს ჩხაკანი მოვადებინე...

„ოხ, რა მშვენიერი სუნი მეცა, როცა ქვევრს თავი მოვაძრე, ღმერთმანი, ჩემ ღღეში არ დამავიწყდება! ცოტა პრკე ჰქონდა. მოვხადე და... ერიპაა, ქუდი ქერს ვახალე.

„აი, სწორედ კნიაზის წითელი ღვინით ვიყავი გამობრუებული, როდესაც ზარის რეკა ზა-

მომესმა. რა ამბავია-მეთქი? — გავიფიქრე და საყდრისკენ გავიხედე. დავინახე, ჩათარი ზარსა რეკავდა, ორი ჩინოვნიკი-კი იქით-აქეთ იცქირებოდნენ. ეს უთუოდ დოხტური იქნება-მეთქი, ვთქვი და მაშინვე ბანზე გავგორდი. ახლა ამითრევდნენ ისინი და უნდა ტყე და მინდორი მეტარებინა!... ისევ თავი მოვიმკვდარუნე. „ამდენი აწკარუნეთ ზარი, სანამ მოგწყინდებოდეთ,“ — ვიძახდი გუნებაში: მე იქ არ მივიდოდი და ჩემ მეტი-კი სოფელში არავინ იყო.

„რეკეს, რეკეს, რეკეს და რეკეს. მერე დააყენეს. ვიფიქრე: უთუოდ წავიდნენ, რო ზარს აღარ რეკენ მეთქი. და ადგომას ვაპირებდი, რო ამ დროს ლაპარაკი შემომესმა. ცერად გავიხედე იქით და ისინი დავინახე. ჩემკენ მოდიოდნენ: „ქსს, ქსს...“ ოდნავ მივუსიე ძაღლებს. ამ წასევაზედ თორმეტიოდე ძაღლმა ყურები დააცქვიტა, აღმასივით კბილები გამოყარა და... ღვთის წყალობა გქონდეთ, იმათ გაჰქუსლეს, როცა ორას-სამასი გაღესილი კბილი წინ მიეგება. კატები, კაცო, რო გენახათ, სიცილით დაიხოცებოდით: შაიჯგუფნენ ერთად, კუდები მაღლა აფშიკეს, წელში ორად მოიხარნენ და თვალების შრიალით ისეთი ფრუტუნი მორთეს, გეგონებოდათ, მიღეთის ჯარს გაუმ-

კლავდებიანო. აი, თქვენი ჭირიმეთ, თქვენი...
ვიძახდი სიცილით: დოხტურს კი არა, ეშმაკ-
საც არ მოუშვებთ-მეთქი ჩემთანა...

„მეორე ქოცოც-კი დავუცალე კნიაზსა. ქა-
თამს, ბატს ინდოურს ხომ სულ მუსრი გავავ-
ლე. ხალხის დაბრუნების დროც მოვიდა. ხორ-
ველა განელდა. რო არ ყოფილა, რა განელ-
დებოდა! ხალხს-კი ეგონა. ვიფიქრე: ე ამო-
დენა შინაური ფრინველი რო გავწყვიტე და
ახლა ხალხმა სულ შამომაკეცოს, რითლა გა-
დავუხდი მეთქი. აქაც ხერხი ვიხმარე. ავდექი
და ნაჩაღნიკთან წავედი. დამინახა თუ არა ნა-
ჩაღნიკმა, ისეთი დამიყვირა, რომ, სხვა რომ
ყოფილიყო, გული გაუსქდებოდა. შე ასეთ-
ისეთო, ხორველიანი ადგილიდან აქ რა მოგარ-
ბევინებდა, რო აქაც შამოიტანოვო... ყვი-
როდა ნაჩაღნიკი და თან-და-თან უკან იწევდა,
თითქოს ეშინოდა ჩემი. წადი, წადი ეხლავე,
თორემ ჩაფრებს დავუძახებ და სულ ტყავს გაგა-
ძრობინებო... დამეყივლა და ფერ-წასული კუთ-
ხეში მიიჭუჭკა.

„— რა ვქნა, შენი ჭირიმე...—საცოდავად
მოგყევი კნავილს:—სოფელი გაიქცა, იმოდენა
ბატი და ქათამი სოფელში დასტოვა და მარტო-
კა რა ყარაულობას გავუწევდი ან ვუბატრონე-

ბდი?.. ზოგი გაგარეულდა, ზოგი კიდევ მგელ-
მა და ტურამ დაქამა.

„— ვერ უყურებ ამ მ...ს ოხერს?.. მერე
შენ რა? გასწი, გაეთრიე...“

„— მერე სოფელი რო დაბრუნდება, —
უფრო უარესად დავიწყე კნავილი: — ჩემ მეტი
კაცი სოფელში არ იყო და ახლა პატრონები
მე რომ წამომედავნენ?..“

„— წადი, წადი ჩქარაო... — მამაძახა: — მაგი-
სი ნუ გეფიქრება, აქ არ მოვლენ საჩივლელად...“

„მეც მეტი რა მინდოდა, ავდექი და გულ-
დამშვიდებული წამოველი.“

„თუ სოფელში დამრჩა რამ, სანამ სახლ-
კარს დაუბრუნდებოდნენ პატრონები, შაუქმე-
ლი და დაულეველი აღარა დამრჩენია-რა.“

— ენდე, ჩემო შალვა, მაშ „ხორველის
ანგელოზი“ არ არის! — აღარ დაათავებინა ლა-
პარაკი შაქრომ და მე მხარზედ ხელი დამკრა.

— ეხლა-კი გავიგე, რადაც ეძახით „ხორ-
ველის ანგელოზს,“ — ნალვლიანის ღიმილით ვუ-
პასუხე და გუნებაში-კი იმას გავიძახდი: ნე-
ტავი არ გამეგო-მეთქი.

სიმონას, ცოტა არ იყოს, ჩემ თვალ-
ში მიმზიდველობა მოაკლდა. ეხლა სიმო-
ნა ის აღარ იყო, რაც ამ ერთი საათის წინ,

როდესაც ის „მთაო, გადმიშვი, გადმიშვი“-ს
მღეროდა.

III

კიდევ ღვინო, კიდევ საქმელი და კიდევ
სიმღერები. სადილს ვახშამი ზედ მოება და
ღვინით კარგად გაჟღენთილებმა შუალამისას
სუფრას თავი დავანებეთ.

— ღმერთმანი, შაქრო, — ეხვევოდა ვანო
შაქროს და ღმობიერად ეუბნებოდა: — პატიოსა-
ნი კაცი ხარ, პატიოსანი!... ნამდვილ კაცს
რომ იტყვიან, ისა ხარ!

— ვანო, ღმერთმანი, ისე მიყვარხარ, რომ
ღვიძლ ძმაში არ გამოგარჩევ!... — თავის მხრით
ეფიცებოდა შაქრო ვანოს და თან ჰკოცნიდა.
სიმონამ-კი ჩიბუხი გააჩადა, ჯოხი ილლიაში
ამოიღო და ბარბაცით აივანი ააქრიალა.

— ეი, „ხორველის ანგელოზო!“ სად ჯა-
ნაბას წახვედი?! — დაუჟყივლა შაქრომ და გარედ
გამოვიდა.

ჩვენც გამოვედით აივანზედ. გამაცოცხლე-
ბელმა სიომ დაგვბერა არაგვის მხრით. არაგვიც
მხიარულად მოგვეგება და გულმოდგინედ გვე-

პატიჟებოდა თავისკენ. მიწოდდა მეთქვა: წავიდეთ, შუბლი გავიგრილოთ-მეთქი, მაგრამ შაქროს და ვანოს რო შევხედე, გავჩუმდი. ვიცოდი, ესენი იმ ზომამდის იყვნენ მისულნი, რომ შუბლის გაგრილებასთან ერთად მთლად ტანის გაგრილებასაც მოინდომებდნენ და ეს-კი სასიამოვნო არ იქნებოდა.

— არ გეყურება, ნათელაშვილო?! — გადასწყვილა შაქრომ სიმონას, რომელიც უკვე ეზოს გარედ გავიდა.

— ღამე მშვიდობისათ!... ძილის დროა!... — ეზოს გარედან დაიძახა სიმონამ და შინისაკენ გასწია.

— აი, შეე... — სიტყვა აღარ დაათავა შაქრომ და მაშინვე ვანოს მიმართა: — ვანო, მაშ შაქრო მოგიკვდეს, თუ ეს არ დაგიმტკიცო!...

— მჯერა... ვიცი... უხ, შაქრო, რა კარგ გუნებაზედ ვარ!... — შესწყვილა ვანომ და შაქრო გულში ჩაიკრა. — შენა, შალვა, შენ როგორ-ღა გუნებაზედ ხარ?! — მომიბრუნდა მერე მე და აღზნებული სახით დამეკითხა.

— მე, ჩემო კარგო, ძილის გუნებაზედ ვარ! — ეუბასუხე განგებ, თუმცა-კი სრულებით არ მეძინებოდა.

— სტყუი, სტყუი!... შენ... გიცნობ, ლამურა ხარ!... ამისთანა ლამეებს გაათენებენ ხოლმე და ეხლა-კი გეძინება!...

— ლამურა შენ თითონა ხარ!—ვითომ წყენით ეუბასუხე.

მართალს ამბობდა ვანო, როცა-კი ლამე მომეწონება, ნამეტნავად მთვარიანი, ამისთანა შემკული ბუნებით, ძილი არ მეკარება, და მთაღრეს ხეტიალით ვათენებ. ხშირად დამთენებია მთის წვერზედ ან კიდეც მდინარის პირზედ...

— გეწყინა, შალვა?!—დაღონებული ვანო მომიახლოვდა და გადამეხვია.

— ტყუილად რად აცდენ მა კოცნას?!.—ღიმილით ეუთხარი, როდესაც გადახვევნის დროს ლოშნა დამიწყო.

დიდ ხანს ვლაპარაკობდით: ხან უაზროდ, ხან კიდეც აზრიანად. ჩვენი ბაასის დროს მთვარე, თითქოს დაეძებს ვისმეო, კანკალით დაპკრთოდა დედამიწას, და ჰპოვა თუ არა, არ ვიცი. ეს-კი დავინახე, რომ მთის წვერზედ ობლად მდგომ ხეს ჩაეკონა, ზედ დაენტქა და ჩქარა მთლად ჩადნა...

ღვინომ და ცხენით მოგზაურობამ თავისი მოქმედება იქონია ჩვენზედ. ვანოს თავი გულზედ ჩამოეკიდა...

— აბა, ახლა-კი არაგვის ნომრებში მოისვენეთ!..—წამოიძახა შაქრომ და ვანოს ხელი ჩაავლო.

იმისი წინამძღოლობით კიბე ჩავიარეთ და ზედ არაგვის ნაპირას დაბალ ფიცრულ ოთახში შევედით. ეს ოთახი კიდევ რამდენსამე უჯრად იყო დაყოფილი, გაჩითული ფიცრულით, თითოეულ უჯრაში ტახტი თავის ლოგინით იდგა.

— ხა, ხა, ხა!..—უეცრად გადიხარხარა ვანომ, თვალი რო მიავლ-მოავლო, და ხარხარითვე განაგრძო:—შაქრო, ეს პაწაწა გაჩითული ოთახები რაღასაც მაგონებს!..

— ჰა, ჰა, ჰა, კაცო, გაჩუმდი!.. ეს არაგვის ნომრებია!..—სიცილით უპასუხა შაქრომ და მერე მე მომიბრუნდა:—აი, შალვა, შენ აქ მოისვენე, ვანო-კი აგერ მეორე ნომერში დაიძინებს.

შაქრო გამოგვემშვიდობა. ვანო ჩემ ნომერში იდგა გულ-ხელ დაკრეფილი, თავი დაეხარა და ტუჩებზედ კიდევ ღიმი უკრთოდა.

შევცქეროდი ვანოს. კარგად ვხედავდი, რომ იმისი ღიმი სიამოვნების ღიმი იყო და შევნატროდი...

— ვცხოვრობთ, შალვა, ვცხოვრობთ!..—ალტაცებით წამოიძახა და ტაშის შემოკვრით

თავის ნომერში შევიდა. შესვლის უმაღლეს-
ყვეტით ტახტზედ მიეშო და...

ჩქარა გულიანი ხვრინვა შემომესმა.

— ვცხოვრობთ!...—გავიმეორე მეც აღტაცებით კი არა, გულ-ჩაწყვეტით და მივწეკი.

ჩემდა უნებურად ამ დღეს ნახული და გაგონილი მომავონდა. დაღალული გონება მკაფიოდ აღარ ასურათებდა მოქმედ პირებს. თანდათან ფერი, პიროვნება ეკარგებოდათ. ვანო, შაქრო, სიმონა, მთა, მთვარე, არაგვი—ერთმანეთში აირივნენ. ბოლოს შუილ-ხარხარი-
ლა მეყურებოდა, მეტი აღარაფერი და...

მეც გაუგებრად ძილმა მომიპარა..."

—

„აი, ჩემო ერასტი, ასე ვატარებ დროს! წერილით მეკითხებოდნი: რატომ არას მწერ, როგორ ატარებ დროსო. მეც, აი, ერთი დღე აგიწერე. ერთი დღე მეორეს ძალიან წააგავს. მეორე კიდევ მესამეს და ასე მისდევს. ვანო, სიმონა, შაქრო თუ არ იქნებიან, იმათ მაგიერ ნიკო, ალექსი, არჩილი და სხვები შეგვხვდებიან, იმათთანაც ეგრეთვე გაატარებ დროს. თუ ხორველის ამბავს არ მოგიყვანენ, სხვაზედ მაგგვარსავე ამბავს გეტყვიან. ღვინო, მთა, მთვარე,

მზე-კი ყველგან შეგხვდება ჩვენს საქართველოში.
 ეცხოვრობთ, არა, ჩემო ერასტი?!

ეს-კია, დღე დღეს ჰგავს, მაგრამ რატომ
 მე ეხლანდელი შალვა, პატარა შალვას არ
 ვგეგვარ? რატომ იმასავით შეუხამებელი, უბიწო
 არა ვარ?! ეს...

მაგრამ კმარა საამდღოდ, თორემ მოგე-
 წყინება ჩემი წერილის კითხვა. ბევრი მაქვს
 მოსაწერი, სხვა დროისთვის გადავდოთ...

მარად შენი შალვა. “*“)

*) ეს წერილი ერასტიმ გადმოიტანა და მეც იმის ნება-
 დართვით ვასტამბინებ.

„ხა, ხა, ხა, რა სულელი ხარ!..“

(ფსიხოლოგიური ეტიუდი)

— პატივცემულო მკურნალო, ყველაფერი, რასაც მიკრძალავთ, რომ შევასრულო, ხომ სა-
მუდამოდ განვთავისუფლდები, ხომ მოვრჩები? —
ეკითხებოდა მკურნალს თვალვებ-გაბრწყინებული,
გამხდარი ახალგაზდა და თან რამდენჯერმე ყრუდ
ჩაახველა.

— გამოგიტყდებით, როგორც ინტელი-
გენტს, — ცოტა ხნის ჩაფიქრების შემდეგ უპასუ-
ხა მკურნალმა, — საეჭვოა. იქნება ერთს ან ორ
წელიწადს იცოცხლოთ. თქვენი ფილტვების გა-
სინჯვის შემდეგ, მეტი არა მეტქმის-რა. მაგრამ
ქვეყნიერებაზედ ზოგჯერ ისეთი სასწაულო-მო-
ქმედება ხდება, რომ თქვენისთანანი კი არა, სი-
კვდილის პირას მისულნიც-კი განკურნებულან.

— მგონი, პატივცემულო მკურნალო, ჩემ
დასამშვიდებლად დაუმატეთ ეგ „მაგრამ“ და
სხვა... — შწარის ღიმილით დაეკითხა ახალგაზდა.

— თითქმის! — შუბლის შექმუხვით უპასუ-
ხა მკურნალმა.

— მაშ ერთისა ან ორი წლის სიცოცხლე-
ლა მაქვს, არა?!

— აკი გითხარით!.. ისიც იმ პირობით,
თუ მყუდროდ, ძალიან მყუდროდ იცხოვრებთ.

— ახ, რა ბედნიერი ვიქნები!.. — დაცინ-
ვით წამოიძახა და კიდევ ყრუდ ჩაახველა.

— რაო?! ვერ გავიგე თქვენი „ახ!“

— არა, ისე!.. მაშ მყუდროდ, ძალიან მყუ-
დროდ რომ ვიცხოვრო, ორ წელიწადს ვიცო-
ცხლებ?

— დიალ!

— ეს მყუდროება რაში მდგომარეობს?..

— ხომ გითხარით: სასმელს ერიდეთ, ნუ-
რა გვარ გრძნობათა ღელვას ნუ მიიკარებთ,
თუნდ სიყვარულსაც; ნამეტანვად ამ უკანასკ-
ნელს ერიდეთ. — ცოტა წყენით უბასუხა მკურ-
ნალმა და სახის მოძრაობით ანიშნა, რომ დროა
მოშორებიყო.

— უკაცრავად, მკურნალო, ეხლავე წავალ.

— უთხრა ზიზლით და განაგრძო: — იმ ორ წე-
ლიწადს ჩემი სიცოცხლე რას ემსგავსება?..

— ვერ გამიგია თქვენი კითხვა.

— რისთვის უნდა ვიცოცხლო, თუ-კი ცო-
ცხალი მკვდარს დავემსგავსები?..

— როგორ თუ მკვდარს?.. განა თქვენ არ

იცით, რომ თითო წამშიაც-კი მთლად თავის საცხოვრებელს მისცემენ, თუ-კი მომაკვდავთ სიცოცხლეს განუგრძელებენ!...

— მხოლოდ იმ პირობით, თუ იმ წუთს სიამოვნებაში, მოქმედებაში გაატარებს და არა ჩემსავით ცოცხალი უკანასკნელ წუთებამდის მკვდარს დაემსგავსოს.

— განა თვით სიცოცხლე სიამოვნება არ არის?

— რომ უმზიროს, სხვები როგორ სიამოვნებენ და ის-კი... მშვიდობით!.. გმადლობთ!...

— მო, მარო, ხელი მომეცი. ჰო, ეგრე. ეხლავე რომ სული ამომძვრეს, ბედნიერი ვიქნები! ეს გრძნობა წამყვება თან, ეს!...— იძახდა ახალგაზღა და თან მაგრად, მაგრად ეკონებოდა მაროს ხელს, რომელიც ჩუმად ცრემლს აფრქვევდა.

— ეფრემ, გენაცვა, რატომ...— ველარ დაათვა სიტყვები, გული ყელში მოებჯინა და, რომ თვისი ქვითინი დაემალა, ეფრემის შუბლს დააკვდა.

— ოხ, ნეტარებავ!.. ათი წლის სიცოცხლეც რომ მქონდეს, ამ ერთ წუთში მივცემდი! ჰა! ჰა!.. შედეგ, გულო, ჯერ ადრეა! ჯერ...

ოხ!... გინდა ბუდიდგან გადმოვარდე?... ჰააბ...
—ხელი გულზედ იტაცა და საშინლად გაფით-
რდა.

— წყალი!...—წამოიძახა მარომ და იქ
მსხდომ ეფრემის მეგობრებს თვალები მიაპყრო,
რომლებიც ნერწყვ-გამშრალნი შესცქეროდნენ
ეფრემს და მაროს.

მაროს სიტყვებზედ ერთი მათგანი წამოვა-
რდა და საჩქაროდ წყალით ხელში თავს დაადვა.

— მარო, მომეცა, მე მოვუვლი, შენ მო-
ერიდე.—ჩუმად წასჩურჩულა ეფრემის ამხანა-
გმა და წინ წადგა.

— არას დროს, თუნდაც ეხლავ სული ამო-
მხდეს! უკანასკნელ წამებს ვერ გავუმწარებ. —
უბასუხა მარომ და თან შუბლი უბკურა.

ცივი წყლის ზედ გავლენით გონება მოუ-
ბრუნდა ეფრემს. გაცრიაგებული თვალები გა-
დაატრიალ-გადმოატრიალა და სიამოვნების
ცრემლები გადმოსკდა.

— ბედნიერი ვარ!.. ჩემ საყვარელთ ვხე-
დავ!.. მარო, თითქოს გიტირნია?! რა იყო?
მე ხომ კარგად ვარ? მაშ რა გატირებს?!—და-
ეკითხა ეფრემი და მაროს ხელი ტუჩებთან მი-
იტანა.

— ბუნებავ, გინდოდა ცოცხალი მკვდარს

დაგემსგავსებინე, მაგრამ ვერ მოახერხე!.. მე...
ჰა, კიდევ?! ბარემ გადმოვარდი ბუდიდგან და...
ღვინო შემასვით!..

— ეფრემ, ხომ თავს იწამლავ მაგ საქციე-
ლით და სიცოცხლეს ისწრაფებ?!— უთხრა ერ-
თმა ამხანაგთაგანმა მზრუნველობით და წითელი
ღვინით სავსე ჭიქა მიაწოდა.

— მწარე შხამს ტკბილით ვათავებ. მინდა...
კიდევ დამისხი! — ოჰო!.. ჩემი გული ფერხულ-
ში კიდევ ებმის, ხტუნაობა მოსურვებია, ჰა,
დაიწყე!.. ჩემო მარო, ნუ შესწუხდები!.. მე... მო-
მეცი ღვინო!

— ეფრემ, გეყოფა!..— ჩასძახა მარომ და
ხელი შუბლზედ გადაუსვა.

— ეგრე... ეგრე!.. მსურს ამაღამ გრძნო-
ბით დავითრო, ჯერ არ მეყოფა... მომეცი ღვი-
ნო!.. ჯერ ხომ აღრეა?.. იქნება გეძინებათ კი-
დევაც?! ძილს მოესწრობით, ვისიამოვნოთ!..
ახ, რა გრძელდება ეს ღამე?

— რა დაემართა, რომ მაგრე ლაპარა-
კობს?— წასჩურჩულა ამხანაგმა მეორეს და
წითელი ღვინით სავსე ჭიქა მიაწოდა.

— რა მეჯავრება წყვილიადი ღამე!.. ნეტა-
ვი ჩქარა მაინც გათენდეს!.. არა თენდება?! მაშ
გაუმარჯოს დღის სინათლეს!.. აჰა, ჩამომარ-

თვი! კარგი ღვინოა... რატომ თქვენ-კი არა სვამთ?... მარო, ნუ მომშორდები!...

— არ მოგშორდები, გენაცვა, არა!

— გეყურებათ?! მამალი ყივის... ოხ, ნეტარებავ!... დღის სინათლეს კიდევ ვიხილავ... მაგრამ...—უეცრად აჩქარებული სუნთქვა დაიწყო, საშინელი დაბალი ღმუილი მორთო და ტანმა მთლად თრთოლა დაუწყო.

— ეფრემ, ეფრემ!..—ჩასძახოდნენ მაროსთან ერთად ეფრემის ამხანაგები, მაგრამ ეფრემს არა ეყურებოდა-რა.

— გენაცვა, ეფრემ, შენს მაროს აღარ გინდა შეჰხედო?!. ეფრემ!.. ვაი, მე ბედშავს!..

— უუ!.. უუ!.. უუ!..—ღმუილდა ეფრემი და თან კანკალებდა.

— რამ შეგაშინა?! ნუ გეშინიან, ჩემო ეფრემ, ჩვენ აქ არა ვართ?!.—ტირილით ეუბნებოდა მარო და აღარ იცოდა, როგორ მოევლო...

— მარო... მარო... ნუ მომშორდები!..—ღიმილით წამოიძახა ეფრემმა და უეცრად ხველა აუვარდა.

— არ მოგშორდები გენაცვალე, არა და არა! აი, შენი ამხანაგებიც აქ არიან!.. რათა კანკალებ?! შემომხედე, გენაცვალე, შენს მაროს ველარა სცნობ?!.

ეფრემი უაზროდ ატრიალებდა ბინდ-გა-
დაკრულ თვალის კაკლებს და მაროს ხვეწნას
ყურადღებას არ აქცევდა.

— ნუ კანკალებ, ეფრემ!.. — ჩასძახა ერ-
თმა ამხანაგმა და ხელი დაუჭირა.

— უუუ!.. უუ!.. — ეფრემმა ისევ წაიღმუ-
ვლა და ტანის თრთოლამ მოუმატა.

— ოხ, რა საშინელი წამებია!.. — წამოი-
ძახა ისევ იმ ამხანაგმა და გარედ გავარდა.

უმთვარო ცაზედ ვარსკვლავები ცელქობ-
დნენ და მიძინებულ დედამიწას თითქოს დას-
ცინოდნენ, რომ სიცოცხლით არ სარგებლობსო.

ეფრემის ამხანაგმა გამოსვლის უმაღლეს
გადაავლო თვალი და, თავისდა უნებურად, წა-
მოიძახა:

— ცავ, შენზედ ადამიანის მწუხარება არ
მოქმედებს?!

— ხა, ხა, ხა, რა სულელი ხარ!.. — ჩამოჰ-
კისკისეს ზეცით ვარსკვლავებმა..

ბედნიერი დედა.

— ღმერთო ჩემო! — წამოიძახა მზექალამ და ტანში ჟრუანტელმა დაურბინა. — ნუ-თუ... — სიტყვა ველარ დაათავა შიშით, თავი გაიბერტყა და ორივე ხელით შუბლი მოიწწრა, რომ არა სასიამოვნო აზრები გამოედევნა იქიდან. მართლადაც, თითქო დამშვიდდა, საშიშო აზრები მოშორდა და, ცოტა არ იყოს, სასიამოვნო გრძნობამ შეიპყრო მისი არსება: ხედავს თავის პირმშოს, ერთად-ერთ ბიჭუკას, პატარა ოთარს და სიხარულით გულში იკრავს. — რას შერები, რას?! — მწარის ღიმილით წამოიძახა მზექალამ და ისევ იმავე კილოთი განაგრძო: ვინ მადირსებს იმ ბედნიერებას, რომ ჩემ ოთარს, ჩემ ბიჭუკას, გამარჯვებულს ვნახავდე!

მზექალა გადაესვენა სავარძელში და თვალები დახუჭა.

ერთად-ერთი ძე, ათი წლის ოთარი, გაისტუმრა სასწავლებელში. დღეს უნდა გადასწყდეს მისი ბედი. დღეს უკანასკნელად გამოს-

თქვამენ მის ოთარზე უკანასკნელ სიტყვას, მის უვარგისობაზე, და, აი, მზექალამ ვერც-კი გაბედა თავის ოთარის გვერდით ყოფნა. რატომ არ გაჰყვა თავის ოთარს სასწავლებელში, როდესაც იგი უნდა გამოსცადონ?.. მზექალა ამტყუნებს თავის თავს, ჰკიცხავს და თან ამასაც ფიქრობს: „ვאי თუ ოთარმა ვერ გაიმარჯოს და იქ მას ყველას წინ სისუსტე დაემართოს, ვერ აიტანოს თავისი საყვარელი ოთარის დამცირება და ისედაც დამცირებული ოთარი თავის სისუსტის გამომჟღავნებით უფრო დაამციროს? ეს ხომ...“

— ეჰ! — ტანის შერბევით ამოიკვნესა მზექალამ და სხეული უფრო მოუდუნდა, მოეღეშა... „ოთარი!... ოთარი!...“ გაუხტა მზექალას მისი ძის სახელი გონებაში და მთლად მისი წარსული თვალ-წინ გადაეფურცლა... „ოთარი, ოთარი!...“ უეცრად მოაგონდა მზექალას მისი დაბადების დღე. რა იყო მაშინ ოთარი?! ღმერთო, ღმერთო! კარგად ახსოვს მზექალას, გული რანაირად გაუხეთქეს. შეუბრალებლად პირში მიახალა მშობელ დედას მოწვეულმა მკურნალმა, რომ ოთარი დღენაკლულია, მალეც სულს განუტევებს, მალე აღიგვება მისი ხსენება... „ოთარი, ოთარი!...“

ამისი თქმა ადვილია, მაგრამ დედის გული განა ადვილად აიტანდა ამას? როგორ დაიჯერებდა ამას მზექალა?! მან გაათქვამა შვილის მოვლა... დღენაკლული ფეხზე წამოაყენა, თუმცა ეს დღენაკლულობა კიდევაც ეტყობოდა. მზექალას უნდოდა, თუმცა მკურნალების არა სჯეროდა-რა, გასამხნევებელი რამ გაეგონა. ამისათვის კიდევ მოიწვია იგინი. კიდევ ჩააბარა თავისი პირმშო და რამდენისამე ხნის შემდეგ, აი, რა გაიგონა: ტყუილად უვლი ოთარს... მისი სიცოცხლის წუთები დათვლილიაო... კიდევ იგივე არა სანუგეშო სიტყვები... კიდევ... ოხ, ღმერთო, ღმერთო!... მთლად ცრემლად დაიღვარა მზექალა, მაგრამ ოთარის მოვლას უფრო გულ-მოდგინედ შეუდგა. რაც გამოცდილთ, დახელოვნებულთ თავიანთი წამლებით ვერ შესძლეს, ის დედის მხურვალედ მოსიყვარულე გულმა გამოაცოცხლა. დათვლილი წუთები უთვალავად გახდა და, აი, უკვე ათი წლისა გახდა ოთარი და საშუალო სასწავლებლისთვისაც მოემზადა...

გულგატეხილმა მზექალამ შვილის გამოცდაზე დასწრება ვეღარ გაბედა და ამისათვის არის, რომ ეგრე მოუთმენლად მოეღოს ოთარის სასწავლებლიდან დაბრუნებას.

ჩუ!... ვისილაც ფეხის ხმა მოისმის! მზე-
 ქალა სმენად გარდაიქცა. უნებურად ზეზე წა-
 მოიქრა... „ფეხის ხმაა, ფეხისა!“ ბუტბუტებს
 მზექალა.

მართლაც, ფეხის ხმა უფრო მკაფიოდ ის-
 მის...

არა ჰგავს დაღონებულის, დამარცხებულის
 ფეხის ხმას... ოთახის კარიც გაქრიალდა და
 კარებში მოცინარი, სახე-გაბრწყინვებული, ფუნ-
 ჩულა ბავშვი გიმოჩნდა.

— ოთარ!...

— დედი!...

თითქმის ერთად წამოიძახა დედა-შვილმა
 და უსიტყვოდ გაიგო ერთი-მეორის პასუხი...
 სწრაფ გამარჯვებულთ გული გულს შეუერთეს
 და...

მომლოცველნი რომ არ მოსულიყვნენ,
 იქნება დედა-შვილი ერთმანეთს არ გასცლო-
 და...

„ს ი ს უ ლ ე ლ ე ა!“

(ეტიუდი)

...გუგუნებს ბუხარი, გუგუნებს და მალ-
ხაზას მოუთხრობს წარსულს — ბავშვობის ამბავს:

„გახსოვს მალხაზ? — ეკითხება ბუხარი: — რა
აღტაცებით მოელოდი ამ ღამეს, რა მოუსვენ-
რად, უდარდელად კისკისებდი, როდესაც დე-
და-შენი გოზინაყს კეთებას დაუწყებდა?... შენც
შველოდი, გინდოდა, ჩქარა გაეკეთებინა, საკ-
ვლეო ხონჩა დაემზადებინა, რომ დილით, ძა-
ლიან დილით, სავსე ხონჩით შემოსულიყავ და
მოგელოცნა შენი ჭერისათვის, მშობლებისათ-
ვის. ცოტათი რაკი მოიზარდე, მეკვლეობას
ღლარავის ანებებდი. მეკვლეობა დიდ ბედნიე-
რებად მიგაჩნდა...

„...ხა, ხა, ხა!.. ისიც ხომ გახსოვს, ხონ-
ჩიდან ერთხელ მოხარშული დედალი გადაგი-
ვარდა და ძაღლმა მოგტაცა?!.. დაგავიწყდა მე-
კვლეობა, ხონჩა ძირს დასდგი და ღრიალით
ძაღლს გამოეკიდე. ხა, ხა, ხა!.. გეგონა დიდი
უბედურება რამ დაგატყდა თავზედ...“

ამ მოგონებაზედ პირზედ ღიმილი მოუვიდა, სიამოვნებით შეიშმუშნა და კვლავ ბუხრის გუგუნს ყური დაუგდო!

„ოო... მაშინ, ჩემო კარგო, — გუგუნებს ისევ ბუხარი: — გწამდა ყველაფერი: გეგონა, ახალი წელიწადი მართლა ახალი იყო; შენც ყოველ ახალწელიწადის დღეს გაახლებულად ჰგონობდი; გეგონა, სულ ხალისდებოდი და ამისთვის შენს სიხარულს საზღვარი არა ჰქონდა... ეხლა?!

„წწ... ფუუუ!..“ უეცრად ერთი ღერო წინ წამოვარდა, ჯერ მოუწვავი თავიდან წამოცრემლა და შიშინი დაიწყო...

— ეხლა?!.. ეხლა?! — წინ წამოვარდნილ ღეროს ფეხი გაჯავრებით წაჰკრა და აჩქარებით ოთახში გაიარ-გამოიარა. — შენ თუ არ ჩამეკითხე, მე-კი არ ვიცი! — ლაპარაკობს სიარულის დროს მალხაზა: — რანაირად გულს მიწამლავს ყოველგვარი სიმხიარულე...

„ჰო!... ჰო! ჰო!“ — ამშვიდებს ბუხარი და ისევ მხიარულად გუგუნებს.

— რანაირად მქენჯნის, გულს მისერავს ჩემი არსებობა, ურწმუნოება და...

„ჰო!... ჰო!... ჰო!...“ — ძალა-უნებურად იზიდავს ბუხარი თავისკენ, ეპლერსება მალხაზას და აშლილ ფიქრებს უქარწყლებს.

ისიც აჩქარებულ სიარულს თან-და-თან უკლებს, თავის-და უნებურად ბუხარს უახლოვდება და ჩქარა ისევ სავარძელში გადაწოლილი სიამოვნებით ყურს უგდებს ბუხრის გუგუნს.

— ღმერთო, ეს სადა ვარ?! სიზმარია თუ ცხადია?!. არა მჯერა, გენაცვა, არა!.. ნუ-თუ ჩემი ნატვრა, ჩემი ოცნება გამართლდა?!. ხშირად მითქვამს, ჩემო კარგო: „ოღონდ დამარწმუნე, რომ გულ-წრფელად გიყვარვარ და მაშინ... მაშინ სააქაოს ტანჯვას, თუნდ საიქიოს, თუ-კი არსებობს, ჯოჯოხეთის ტანჯვაც ზედ დაურთეთ, მაშინ მე მაინც ბედნიერი ვიქნები; მაშინ თუნდ ყოველგვარ საზიზღრობას, ცას, ხმელეთს, ზღვას შევებრძოლები; მაშინ ქირი და ლხინი გაერთიანებული მექნება, სიკვდილიც-კი ლხინად მიმაჩნდება-მეთქი.“ და, აი, თითქო მართლდება ჩემი ოცნება!.. მე მჯერა, გულ-წრფელია შენი სიყვარული... არ ვიცი-კი და მჯერა...

— ტყუილად გჯერა, ტყუილად!.. მე არ მიყვარხარ!.. — პასუხს აძლევს ჯერ ისევ შეუბღალავი, უმანკო არსება და თან თავის პასუხისავე რცხვენიან, მის მკრთალ სახეს აღმუღოი ასდის.

— ჩაუკვირდი შენს გულს, ჩაუკვირდი და ისე მიპასუხე! აბა, რადა სტყუი, რადა? ხომ ეგ არ უნდა გეთქვა?!

— მართალს გეუბნები, მალხაზ, მართალს!

— რად ცბიერობ, ჩემო ელეონორა, რად?! მე მჯერა, შენ გიყვარვარ, გიყვარვარ გულწრფელად და ამას შენ ვერ უარჰყოფ!.. ელეონორა, სარკე მაინც გედგას წინ, ის დაგარწმუნებდა შენი სიტყვების უშინაარსობას!..

— რა ვქნა, არ მიყვარხარ!..

— შეუძლებელია!.. შენ ხომ ქალი ხარ, ადამიანის შთამომავალი!.. მაშ ნუთუ შენზედ გრძნობა, გულწრფელობა არ მოქმედებს?! კლდეს ააცრემლებს, ლითონს დაადნობს და... არა, სტყუი, გიყვარვარ!.. გიყვარვარ, ჩემო ელეონორა!..

— შენ არ მიყვარხარ, სხვა მიყვარს!.. — წაილულლულა ელეონორამ და თავი ძირს ჩაჰკიდა.

— ვინ სხვა?!.

— მასაც ვუყვარვარ!..

— სიცრუეა!.. მე გეუბნები, შენ მე გიყვარვარ... გიყვარვარ მისთვის, მე რომ გულწრფელად მიყვარხარ. საკმარისია, მგონი, ამისი თქმა, რომ ყოველი ექვი გავაქარწყლოთ.

— მისი სიყვარულიც გულწრფელია!..

— მაშ უპირატესობას მის სიყვარულს რად აძლევ?

— მე ეგ არ ვიცი!

მალხაზა ჩაფიქრდა. სახე მოეღრუბლა, ძნელი იყო იმისთვის, დაეთმო ვისთვისმე ეს განხორციელებული სინაზე, მაგრამ...

— ელეონორა!.. — სასოწარკვეთილებით წამოიძახა: — მე არა მჯეროდა, ვითომ შენ სხვა გიყვარდა. ეხლაც მრწამს: ჩემი გულწრფელი სიყვარული შენში თანაგრძნობას იწვევს... მაგრამ... რა მეთქმის, როდესაც შენ პირდაპირ ამბობ... იქნება, გგონია, მე ის გავკიცხო?! ის!.. ჩემი მეტოქე! არა და არა!.. მე შემეძლო მეთქვა: მას მოვკლავ, შევმუსრავე, მაგრამ არ ვამბობ, რადგანაც გულწრფელად მიყვარხარ, ვამბობ-კი არა, არც მართლა მოვკლავ... იცოცხლოს... ნუ-კი იფიქრებ, ვითომ მე არ შემეძლოს იმასთან ბრძოლა?! შენი გულისთვის ჩემ ძარღვებში ერთი წვეთი სისხლის მეტიც რომ არ ნაკადულობდეს, იმასაც გავწირავ; მაგრამ მხოლოდ შენის სიყვარულით უკუ-ვსდგები, მე არ მინდა პირუტყვთ დაგადარო...

— რას მეუბნები?!

— ყური დამიგდე: ხომ გინახავს ყოჩითა ბრძოლა დედალი ცხვრისათვის? მე ყოველთვის

ყოჩთა ბრძოლას მაგონებს მამაკაცთა სიტყვით
 თუ საქმით შებრძოლება ქალის წინაშე. ორი
 მებრძოლი მამაკაცი სცდილობს ერთი მეორის
 გამასხარავებას, რომ ქალის ყურადღება დაიმსა-
 ხუროს. ყოჩთა შეხედე: მაგასვე არ სცდილო-
 ბენ?! თავ-პირს იმტვრევენ, ილახვენ, რომ ერ-
 თმა მეორე შორს გააძევოს და თითონ ხელთ
 იგდოს დედალი. დედალი ცხვარიც გულის ფან-
 ცქალით, ტუჩთა ცმაცუნით და ენის სავსავით
 გამარჯვებულ ყოჩს ქვეშ ეფინება. ქალი?!. გა-
 ნა ქალიც მაგავე გრძნობით არ ეგებება მამა-
 კაცსა?!

— გაჩუმდი, მალხაზ!..

— მე არ მინდა ცხოველს შეგადარო და
 ამისთვის ჩემს მეტოქეს არ ვებრძვი... მშვიდო-
 ბით იყავ და გისურვებ ყოველგვარ ბედნიე-
 რებას... — ამ სიტყვის წარმოთქმის შემდეგ მალ-
 ხაზა გატრიალდა და გული-კი ელენოროსთან
 რჩებოდა.

— მალხაზ, მიყვარხარ!..

— ელენორა, შენ ამბობ მაგას?! ჩემო,
 ჩემო, გამაგონე კიდევ ეგ სიტყვა!..

— მიყვარხარ, მალხაზ!..

— ელენორა, მრწამდა, შენ ადამიანი
 იყავ და...

— არ გეყურება, რამდენი ხანია ვაბრაგუნებ, მალხაზ!..— შემოესმა ხმაურობა და კედლის ბრაგუნი მეორე ოთახიდან...

— ჰა!.. — დაბნევით წამოიძახა, აქეთ-იქით მიიხედა და...

სინათლის მკრთალი ნათელი, თავის ოთახის კედლები თვალთ წაეჩხირა, ბუხარიც-კი აღარ გუგუნებდა, ჩანელებულიყო. ელეონორა?!.

ელეონორას სიტყვები ისევ ყურში ესმოდა...

ამის მნახველს გული მოეღაფნა და მწარე ღიმილით წამოიძახა: „სისულელეა! წრფელ გრძნობას მხოლოდ ოცნება აჯილდოვებს!..“

— არ გეყურება, მალხაზ!

— ეხლავე!.. განა დრო არის?!

— საცაა ახალი წელი ჩემსავით კარებს შეგვინძრევს... შენს მეტი ყველა აქ არის.

— მეც ეხლავე მოვალ და ვიყოჩაოთ!..— უკანასკნელი სიტყვა თითონაც არ იცოდა, რად წარმოსთქვა, თუმცა-კი თავისდა უნებურად საყოჩაოდ მზადებას შეუდგა...

ს ა რ ჩ ე ზ ი.

	გვერდი
„არ გვინდა, არა!“	5
„მამას მიწა მივაუღეთ!“	25
„უკუღი დაგპარგე!“	31
„ჩემი ბრალი არ არის, ღმერთო!“	49
„ვაი ჩვენი ბრალიც!“	93
„ღმერთო, დაიღოცოს შენი სამართალი!“	105
„შერე, რიღთი იცხოვროს?!“	110
„ი...უუ...ჩე!“	125
„გმადლობ, უფალო, გმადლობ!“	128
„მძულსართ!“	138
წერაღის ნაგლევი	146
„ბაბღო-გი“	151
„გუფცივობაში!“	157
„რა 'ხიზღით მიტქერის?!“	167
„ვცხოვრობთ!“	177
„ხა, ხა, ხა, რა სულელი ხარ!“	205
ბედნიერი დედა	212
„ხისულეღუა!“	216

შპს 21 მანეთი

პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკა

K 35.141/2